

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Ett sekel av pentekostal eskatologi

En komparativ studie av den svenska pingströrelsens förändrade eskatologiska betoningar, från Lewi Pethrus bok *Jesus kommer* (1912) till Teologiska nätverket i Pingst och dess skrift *Jesus kommer* (2012).

A Century of Pentecostal Eschatology

A comparative study of the Swedish Pentecostal Movement's changed eschatological emphasis, from Lewi Pethrus book *Jesus is coming* (1912) to the Theological network of the Swedish Pentecost Movement and its publication *Jesus is coming* (2012).

Oscar Svensson

Termin: HT 2016

Kurs: RKT255 examensarbete, 30 hp

Nivå: Masternivå

Handledare: Clemens Cavalin

Abstract

Svensson, Oscar, 2016. Ett sekel av pentekostal eskatologi. En komparativ studie av den svenska pingströrelsens förändrade eskatologiska betoningar, från Lewi Pethrus bok *Jesus kommer* 1912 till Teologiska nätverket i Pingst och dess skrift *Jesus kommer* 2012. (A Century of Pentecostal Eschatology. A comparative study of the Swedish Pentecostal Movement's changed eschatological emphasis, from Lewi Pethrus book *Jesus is coming* 1912 to the Theological Network of the Swedish Pentecost Movement and its scripture *Jesus is coming* 2012.)

This dissertation studies the changing emphasis within the Swedish Pentecostal Movement's eschatology between 1912 and 2012. The main purpose is to analyse how the eschatology was formed, what the influences were and which theologians established the most important doctrines. The dissertation also shows how the Pentecostal eschatology changed over time and indicates what caused these changes. Special attention is given to describe the roles of John Nelson Darby's dispensationalism and of George Eldon Ladd's kingdom theology for the formation of the Swedish Pentecostal eschatology.

The dissertation is divided into four sections, reflecting four schools of thought, each with its special focus concerning eschatology. The first, the theology of "Jesus is coming", is described chiefly through the pivotal figure of the Swedish Pentecostal Movement, Lewi Pethrus, and his book *Jesus kommer* (Jesus is coming). The second school of thought, the "Harmageddon theology", is described and analysed mainly through the Norwegian writer Thoralf Gilbrant and his book series *Tidens tecken* (Signs of the Time). The third is presented through the evangelical theologian George Eldon Ladd and his book *De yttersta ting* (The Last Things). The last school of thought is presented mainly through people connected to the Theological network within the Swedish Pentecostal Movement and their adaptation of Ladd's teachings. The dissertation also reflects on the "eschatological silence" between the third and fourth school of thought.

Keywords: eschatology, Pentecostalism, Swedish Pentecostal Movement, apocalypticism, End Times, millennialism, John Nelson Darby, George Eldon Ladd, Lewi Pethrus, Thoralf Gilbrant, dispensationalism, Kingdom theology

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Pingströrelsen och eskatologin	5
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Metod och material	7
1.4 Forskningsläge	8
1.5 Översikt av uppsatsen	11
2. Bakgrundskapitel.....	12
2.1 Bakgrund till den svenska Pingströrelsen.....	12
2.2 Bakgrund till Pingströrelsens eskatologi	14
2.3 Från framtidsoptimism till framtidspessimism	14
2.4 Millennialism och tribulationism	15
2.5 Den darbyistiska dispensationalismens genombrott	17
2.6 Darbyismen kommer till Sverige	20
3. Lewi Pethrus och Jesus kommer-teologin, 1912	22
3.1 Inledning	22
3.2 Sammanfattning och analys av boken <i>Jesus kommer</i>	23
3.2.1 Tidstecknen.....	23
3.2.2 Jesu återkomst	24
3.2.3 Tusenårsriket	26
3.2.4 Guds domar	26
3.2.5 Israels och judarnas betydelse för eskatologin	28
3.3 Jesus kommer-teologins fortsatta eskatologiska betydelse	29
3.4 Sammanfattning	30
4. Harmageddonteologin, 1973	31
4.1 Inledning	31
4.2 Thoralf Gilbrant och bokserien <i>Tidens tecken</i>	33
4.3 Bokserien <i>Tidens tecken</i> i förhållande till <i>Jesus kommer</i>	34
4.4 Den amerikanska Harmageddonteologin	37
4.5 Harmageddonteologin efter 70-talet	38

4.6 Kritik av spekulationen	39
4.7 Ett nytt perspektiv på EG/EU	40
4.8 Harmageddonteologin idag.....	42
4.9 Sammanfattning	43
5. George Eldon Ladd och gudsrrikesteologin, 1980	44
5.1 Inledning	44
5.2 Boken <i>De yttersta tingen</i> och kritik av dispensationalism	44
5.3 Receptionen av Ladds tankegångar på Örebro Missionskola	48
5.4 Bokförlaget Libris förändrade roll och kritik av dispensationalismen	50
5.5 Ladds eskatologi påverkar Pingströrelsen	51
5.6 Eskatologisk tystnad.....	53
5.7 Sammanfattning	54
6. En skapelsebetonad gudsrrikesteologi, 2010	56
6.1 Inledning	56
6.2 I ljuset av återkomsten	56
6.3 Den nya eskatologin tar form	59
6.4 En ”trygg eskatologi”	61
6.5 Teologiska nätverket inom Pingst.....	63
6.6 Den nya skriften <i>Jesus kommer</i>	64
6.7 Analys av Eckerby, Lennartsson, Josefsson och <i>Jesus kommer</i>	67
6.8 Sammanfattning	72
7. Slutsatser och diskussion	74
7.1 Inledning	74
7.2 Sammanfattning av resultat	74
7.3 Slutliga reflektioner och vidare frågor	78
8. Källförteckning	81
8.1 Tryckt material och litteratur	81
8.2. Internet	87
8.3. Opublicerat material	87

1. Inledning

1.1. Pingströrelsen och eskatologin

Alltsedan den internationella Pingströrelsen tog sin början på Azusa Street i Los Angeles 1906¹ har den vuxit kraftfullt och omfattar nu cirka 525-570 miljoner personer runtom i världen.² Religionsforskaren Philip Jenkins menar till och med att det innan år 2050 kommer finnas mer än en miljard pingstvännen.³ Vad dessa människor tror om livet och om Gud kommer alltså på ett avgörande sätt påverka världen under kommande årtionden. Den engelske pingstforskaren Keith Warrington lyfter exempelvis fram forskning som visar att 91 % av världens pingstvännen tror på det så kallade ”uppryckandet”⁴, att Jesus ska komma tillbaka osynligt i slutet av världshistorien och rycka upp de sant troende innan Guds dom drabbar jorden. Den kanadensiske pingsteologen Peter Althouse menar att denna ”uppryckandeteologi” genom bland annat bokserien *Left Behind*, som sålt i över 60 miljoner exemplar⁵, blivit en del av den allmänna Nordamerikanska kulturen också utanför kyrkorna.⁶ Den pentekostala eskatologin har även fått direkta politiska konsekvenser under exempelvis Reagan-administrationen, både i synen på hållbarhet och miljö⁷ samt på kärnvapen och ett kommande tredje världskrig.⁸ Pentekostal eskatologi är alltså ingen perifer fråga utan något som på olika sätt direkt eller indirekt påverkar den värld vi lever i.

Sedan pingströrelsens begynnelse på Azusa Street har frågan om eskatologi och förväntan på Jesu snara återkomst varit mycket viktig.⁹ Larry R. McQueen visar i sin forskning att det huvudsakliga budskapet som den tidiga Pingströrelsen uppfattade att den Heliga Ande sa till kyrkan var att Jesus kommer snart och de måste göra sig redo för att möta honom.¹⁰ Även pionjären för Azusa Street-väckelsen, William Seymour, betonade det eskatologiska perspektivet när han utformade sin missiologi för väckelsen och den växande rörelsen. Han menade

---

¹ Warrington 2008, s 1.

² Thompson 2010, s 9; Anderson 2004, s 11; Warrington 2008, s 12; Bundy 2009, s 1.

³ Jenkins 2007, s 9. ”According to current projections, the number of Pentecostal believers should cross the one billion mark before 2050.”

⁴ Warrington 2008 s 310.

⁵ McQueen 2012 s 285.

⁶ Althouse 2005 s 187-189. År 2014 gavs även en ”Left Behind”-film ut med Nicolas Cage i huvudrollen. Den går exempelvis att se på streamingtjänsten Netflix även i Sverige.

⁷ Volf 1990, s 29.

⁸ Gunner 1995, s 181.

⁹ Althouse 2003, s 1.

¹⁰ McQueen 2012, s 64; McQueen 2010, s 141.

att eskatologi, erfarenhet (av Anden) och evangelisation skulle vara de tre ben som missionsarbetet vilade på.¹¹ Även i nutid fortsätter eskatologin att ha en framskjuten position inom Pingströrelsen. Ett exempel på detta är att teologen Amos Yong i sin pentekostala systematiska teologi börjar med att redogöra för eskatologin först av alla ämnen istället för sist.¹²

Den svenska Pingströrelsen räknar inte med flera hundratals miljoner anhängare utan har idag cirka 85 000 medlemmar runtom i landet.¹³ Men genom sitt omfattande och tidiga fokus på mission har man ändå haft ett stort inflytande på flera delar av världen.¹⁴ Som Olof Djurfeldt skriver har frågorna om eskatologi och Jesu snara återkomst varit en central tanke från början även inom den svenska Pingströrelsen.¹⁵ Så är fallet även till viss del, men i mindre omfattning, även idag.¹⁶ Ett exempel på att detta ämne fortfarande betecknas som viktigt är att man 2010 gav ut en enkel systematisk pentekostal teologi, för användning på Pingströrelsens bibelskolor, med namnet *I Ljuset av återkomsten*.¹⁷ Att just det namnet valdes, och att introduktionskapitlet hade titeln ”Jesus kommer”, var med all säkerhet ingen slump.

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att visa på de förändrade betoningarna inom den svenska Pingströrelsens eskatologi mellan 1912-2012. Syftet är också att lyfta fram de viktigaste personerna, idéerna samt vissa samhällseliga och inomkyrkliga faktorer som bidragit till den förändringen.

Uppsatsens frågeställning är: Hur har den svenska Pingströrelsens eskatologiska betoningar förändrats från Lewi Pethrus bok *Jesus kommer* från 1912 fram till Teologiska nätverket i Pingst och dess skrift *Jesus kommer* från 2012?

Eftersom den tidiga Pingströrelsen var färgad av den Darbyistiska dispensationalismen kommer fokus ligga på att hantera centrala teman inom dispensationalistisk eskatologi och hur de förändras över tid. Dessa teman är exempelvis: läran om ”Jesu återkomst i två steg”

---

¹¹ McClung, Jr 1999, s 36.

¹² Yong 2014, s 23, 29-56.

¹³ Ramstrand 2015. Den siffran gäller enbart de människor som räknas till den klassiska Pingströrelsen i Sverige. Det finns dessutom andra pentekostala grupper i vårt land som också räknas som pingstvännen i olika mening, såsom neopentekostala grupper eller karismatiska församlingar. I den här uppsatsen väljer jag dock att begränsa mig till att studera den klassiska Pingströrelsen.

¹⁴ Se exempelvis David Bundys avhandling om skandinavisk pingstmission (Bundy 2009) och Alvarssons artikel om svensk Pingstmission (Alvarsson 2014).

¹⁵ Djurfeldt 2007, s 32-33.

¹⁶ Detta kommer att utvecklas mer i slutet av den här uppsatsen. Se t.ex. 6.1 och 6.2.

¹⁷ Alvarsson & Boström 2010.

och ”det hemliga uppryckandet”, tidstecknen, tusenårsriket, domsperspektivet samt Israels och judarnas betydelse för eskatologin. Även det nyevangelikala inflytandet från exegeten George Eldon Ladd, som med tiden blivit allt viktigare, kommer att beskrivas och analyseras.

1.3. Metod och material

Som etikprofessorn Carl-Henric Grenholm skriver finns det ingen särskild teologisk eller religionsvetenskaplig metod som gäller all typ av teologi utan man använder sådana metoder som också används i andra humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner.¹⁸ Eftersom uppsatsen är en idéhistorisk analys av den svenska pingströrelsens eskatologi, från 1912 till 2012, blir det naturligt att utgå från idéhistoriska metoder. Den tidigare idéhistorikern vid Göteborgs universitet Lennart Olausson menar att idéhistoriker i första hand arbetar med texter, där läsning, analys- och tolkningsarbete och skrivande är tätt sammanvävda med varandra.¹⁹ I den här uppsatsen rör det sig främst om böcker och skrifter med eskatologiskt teologiskt innehåll författade av pastorer och teologer inom den svenska Pingströrelsen. Dessa är exempelvis Lewi Pethrus bok *Jesus kommer* från 1912 som tidigt blev stilbildande för hela den svenska Pingströrelsens eskatologiska förståelse.²⁰ Även Thoralf Gilbrants bokserie *Tidens tecken*, som trycktes i stora upplagor och fick stor betydelse för den svenska pentekostala kontexten,²¹ kommer att vara en viktig primärkälla. Teologiska nätverket inom Pingst och dess skrift *Jesus kommer* från 2012 är också den betydelsefull för uppsatsen och blir den viktigaste källan för att beskriva den nya svenska pentekostala eskatologin.²² Även den amerikanske evangelikala teologen George Eldon Ladds bok, som översattes till svenska 1980, *De yttersta tingen* kommer att studeras, analyseras och jämföras med den svenska pentekostala kontexten. Anledningen till att just Ladd lyfts fram är att han är den person som på svensk mark blev den viktigaste företrädaren för den linje som Erickson beskriver som ”ny evangelikalism”, som kraftfullt kom att kritisera flera av dispensationalismens tankar.²³ Som redogörs för i 5.3. kom just Ladd att få stor betydelse för hur man på Örebro Missionsskola, där många blivande pingst-

---

¹⁸ Grenholm 2006, s 79.

¹⁹ Olausson 1994, s 11-12.

²⁰ Josefsson 2005, s 159; Carlson 1990, s 219; Lindén 1980, s 54; Stävare 2015, s 104, 111, 167. Detta förklaras utförligare under 3.1.

²¹ Gunner 1996, s 183. Gilbrants betydelse förklaras utförligare under 4.2.

²² Det Teologiska nätverket inom Pingst presenteras under 6.5. och skriften *Jesus kommer* under 6.6.

²³ Erickson 1992, s 154.

pastorer och andra pingstväänner studerat och studerar,²⁴ ändrade uppfattning i synen kring de eskatologiska frågorna och distanserade sig från dispensationalismen.²⁵ Som senare delen av uppsatsen kommer visa fick även Ladds tankar så småningom stor betydelse Pingströrelsens nya eskatologiska förståelse.²⁶

Olausson menar att det som skiljer idéhistorisk forskning från annan likartad textbase-rad forskning är att man ser till textens yttre referenser och gör en kontextualisering där man sätter in idéerna i ett större sammanhang.²⁷ I den här uppsatsen handlar det om att jämföra innehållet i enskilda texter med varandra, men också om att foga in dem i en samhälls- och kyrklig pentekostal kontext. Eftersom uppsatsen även söker finna grundläggande strukturer och frågor, i det här fallet eskatologiska strukturer och betoningar, kan vi, som historikern Louise Berglund menar, se att metoden också är tydligt komparativ.²⁸ Exempelvis jämförs den pentekostala eskatologi som presenteras i Lewi Pethrus bok *Jesus kommer* med senare pentekostala teologer för att finna mönster och avvikelser. Även den darbyistiska dispensationalismen och dess betydelse analyseras och jämförs med Ladds gudsrikesteologi, som med tiden blev ett tydligt eskatologiskt alternativ till den äldre dispensationalism som exempelvis Lewi Pethrus företrädde. Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att det är en komparativ, idéhistorisk metod som används och bearbetar texter tydligt kopplade till den svenska Pingströrelsens eskatologi mellan åren 1912-2012.

1.4. Forskningsläge

Det har tidigare inte gjorts så mycket akademisk forskning på specifikt den pentekostala eskatologin, och detta gäller särskilt den svenska kontexten. Det finns ett par olika anledningar till detta. En anledning är, som teologen Wonsuk Ma och andra lyfter fram, att den pentekostala rörelsen från början i hög grad varit antiintellektuell och kritisk gentemot akademisk teologi.²⁹ Man betraktade akademisk forskning som stel och livlös och att den resulterade i tomma kyrkor.³⁰ Under andra delen av 1900-talet blev inställningen dock mer positiv till aka-

---

²⁴ Thureson 2008, s 98-103.

²⁵ Janzon 2008, s 32-33.

²⁶ Se exempelvis 5.4. och 5.5. samt kapitel 6.

²⁷ Olausson 1994, s 16.

²⁸ Berglund 2015, s 161-162.

²⁹ Ma 1999, s 54; Nel 2016, s 2; Olson 2012, s 339.

³⁰ Hollenweger 1997, s 194.

demisk forskning och idag finns många pentekostala seminarier och högskolor runtom i världen.³¹ I Sverige tog det dock ännu längre tid för många pingstvännen att uppskatta den akademiska teologin, vilket delvis berodde på att Lewi Pethrus i sin bok *Predikanten och hans utbildning*³² menar att akademisk teologi riskerar likriktning och oberoende av den Helige Ande.³³

En annan anledning till avsaknad av forskning är, som pingstforskaren Walter Hollenweger lyfter fram, att den övriga akademien under lång tid inte heller intresserade sig för den pentekostala rörelsen i någon större omfattning. Hollenweger menar att detta förmodligen beror på att den starkaste sidan av teologin är muntlig.³⁴

Ytterligare en anledning till att det inte forskats mer på just den svenska pentekostala eskatologin kan vara att ämnet eskatologi under de senaste trettio åren har fått en svagare ställning inom frikyrkligheten i Sverige gentemot tidigare.³⁵ Samtidigt som forskningen på den svenska Pingströrelsen i stort har ökat i omfattning har alltså intresset för eskatologi minskat. Den här uppsatsen kommer därför i många stycken bedriva grundforskning för att ta ett steg framåt när det gäller utforskandet av den svenska Pingströrelsens eskatologi.

Över ämnet eskatologi i stort har Donald G. Bloesch i *The Last Things – Resurrection, Judgment, Glory*³⁶ skrivit en bra översikt. Även Millard J. Erickson har med sin bok *Contemporary Options in Eschatology* belyst eskatologin på ett enkelt och översiktligt sätt och 1992 översattes den till svenska under titeln *Tusenårsriket dröm eller verklighet?*³⁷ Ericksons bok belyser de olika eskatologiska synsätt som framförallt varit relevanta för den här uppsatsen med olika perspektiv på exempelvis millenniet. När det gäller den historiska bakgrunden för de tankar som präglat den pentekostala eskatologin så är D. Williams Faupels *The Everlasting Gospel*³⁸ en grundlig bok som ger en detaljerad översikt i ämnet. Även Clarence B. Bass klas-

---

³¹ Yong 2005, s 277.

³² Pethrus 1929.

³³ Stävare 2009, s 11. Det dröjde också ända till 1999 innan Pingströrelsen i Sverige hade en egen treårig akademiskt grundad pastorsutbildning och det är främst sedan 2000-talets början som Pingströrelsen har fått ett antal egna disputerade teologer. Stävare 2009, s 14.

³⁴ Hollenweger 1997, s 196. "The greatest revival movement of our time is largely ignored by professional theologians, probably because its strongest side is its *oral* theology."

³⁵ Läs mer om den eskatologiska tystnaden i kapitel 5.6.

³⁶ Bloesch 2004.

³⁷ Erickson 1992.

³⁸ Faupel 1996.

siker *Backgrounds to Dispensationalism*³⁹ ger en historisk och teologisk bakgrund till den så kallade dispensationalismen, som i stor utsträckning har format Pingströrelsens eskatologi. När det gäller det teologiska innehållet i den pentekostala teologin är Larry R. McQueens *Toward a Pentecostal Eschatology* ett viktigt verk.⁴⁰ Boken är relativt nyskriven och ger en sammanfattning av både äldre och nutida perspektiv på den pentekostala eskatologin.

För den svenska kontexten är Ingemar Lindéns *Apokalyptik, Fem seklers syn på de yttersta tingen*⁴¹ en bra översiktbok för olika eskatologiska perspektiv. Boken är dock inte särskilt omfattande och den pentekostala eskatologin är bara en av flera olika som avhandlas. Fokus är en historisk-systematisk redogörelse av apokalyptiska perspektiv från reformationen och fram till 1980 och större delen av innehållet ges åt den frikyrkliga eskatologin som funnits och finns i Sverige. När det gäller en någorlunda övergripande beskrivning av den svenska Pingströrelsens eskatologi finns det egentligen bara en riktigt bra källa, nämligen Göran Gunnars avhandling *När tiden tar slut – Motivförskjutningar i frikyrklig apokalyptisk tolkning av det judiska folket och staten Israel*.⁴² I avhandlingen analyseras eskatologin i den svenska frikyrkligheten och ett relativt stort utrymme ges även åt att beskriva Pingströrelsens eskatologi. Fokus i avhandlingen är, som titeln antyder, just synen på judarna och Israels roll för eskatologin. När det gäller den svenska kontexten står Gunnars avhandling i en klass för sig och därför kommer den vara en viktig samtalspartner för denna uppsats. Andra forskare har skrivit om enstaka aspekter av Pingströrelsens eskatologi eller redogjort för enskilda tidsperioder. Ulrik Josefsson har exempelvis skrivit ett kapitel om den tidiga Pingströrelsens syn på eskatologi i sin avhandling *Liv och över nog*⁴³ och beskriver där bland annat vilka yttre faktorer som påverkade den svenska eskatologiska kontexten. Carl-Gustav Carlsson ägnar några sidor åt Pingströrelsens eskatologi i sin avhandling *Människan, samhället och Gud. Grunddrag i Lewi Pethrus kristendomsuppfattning*⁴⁴ men avhandlar till största delen andra

---

³⁹ Bass 1960.

⁴⁰ McQueen 2012.

⁴¹ Lindén 1980.

⁴² Gunner 1996.

⁴³ Josefsson 2005, s 156-172. I Avhandlingen beskrivs tidsintervallet 1913-1921.

⁴⁴ Carlsson 1990.

frågor. Slutligen har även kyrkohistorikern Nils-Eije Stävare skrivit en del av ett kapitel om pingströrelsens eskatologi under 1950-talet i essäsamlingen *Vägskäl*.⁴⁵

1.5 Översikt av uppsatsen

Bakgrundskapitlet ger en grund till Pingströrelsen med dess eskatologi och redogör för vilka faktorer som kom att forma dess innehåll. Sedan följer en beskrivning av viktiga personer och begrepp för att resten av läsningen ska bli mer begriplig. Resultatdelen är indelade i fyra delar där varje kapitel primärt beskriver en idéströmning inom den svenska Pingströrelsens eskatologi. Dessa idéströmningar har en tydlig början och oftast en huvudperson som på ett särskilt sätt utvecklar dess tankar. Det är dock viktigt att förstå att dessa idéströmningar inte har något tydligt slut utan fortsätter att finnas parallellt med varandra fram till idag. Den första idéströmningen, som presenteras i det tredje kapitlet, står Lewi Pethrus för och budskapet i hans bok *Jesus kommer* analyseras och diskuteras. Den andra idéströmningen, som beskrivs i det fjärde kapitlet, förknippas främst med den norske teologen Thoralf Gilbrant och hans bokserie *Tidens tecken*. Den tredje strömningen kommer från amerikan George Eldon Ladd och den svenska översättningen *De yttersta tingen* blir basen för att beskriva detta nya skeende för den svenska eskatologin. Uppsatsen redogör även för hur dessa tre personers idémässiga arv har plockats upp av senare författare på olika sätt. Sedan presenteras den sista idéströmningen, präglad av en skapelsebetonad gudsrrikesteologi, som flera nu levande pentekostala teologer står för, och deras tankar analyseras i det sjätte kapitlet. Uppsatsen avslutas med att visa på hur de olika frågeställningarna besvarats varpå en sammanfattande diskussion följer.

---

⁴⁵ Stävare 2015, s 104-118.

2. Bakgrundskapitel

2.1. Bakgrund till den svenska Pingströrelsen

Från reformationen och framåt utvecklades den svenska kulturen till att bli en enhetsstat där kyrka och religion var viktiga medel för att forma en enhetlig nationell identitet. I praktiken var svenskt medborgarskap och svenskt medlemskap i Svenska kyrkan samma sak. Så var det fram till regeringsformen 1809 när man öppnade upp för en samvetsbaserad religionsfrihet. Under 1800-talet skedde sedan stora förändringar och pietismen framförde en mer individorienterad tro med betoning på erfarenhet, omvändelse och livsföring.⁴⁶ Från 1850-talet började missionsföreningar och traktatsällskap att bildas och missions- och bönhus byggdes på många platser där man fortsatte betoningen på den personliga omvändelsen och en etisk livsföring. Nyeangelismen, främst företrädd av C. O. Rosenius, blev en viktig rörelse i detta. Så småningom uppstod en lärostrid om synen på försoningen mellan Rosenius och P. P. Waldenström, där den förre företrädde en objektiv syn medan den senare betonade en mer subjektiv försoningslära. Rosenius och Waldenström hade också olika syn på församlingen och hur man skulle fira nattvarden. Resultatet blev att den nyeangeliska rörelsen delades upp och Svenska missionsförbundet bildades.⁴⁷

Under andra hälften av 1800-talet ökade de västliga influenserna i Sverige vilket till stor del berodde på den stora emigrationen till Nordamerika. När svensk-amerikaner sedan började återvända till Sverige kom en våg av angloamerikanskt inflytande som kom att förändra den religiösa kartan.⁴⁸ I slutet av 1860-talet bildades de första metodistförsamlingarna genom dessa återvändare.⁴⁹ Metodismens, särskilt den gren av metodismen som kallas för Holi-nessrörelsen,⁵⁰ syn på det kristna livet och helgelsen kom att få stor betydelse för den svenska Pingströrelsens liv och lära, framförallt genom det framväxande Helgelseförbundet.⁵¹ Amerikanskt inflytande, liksom tyskt, var också viktigt för framväxandet av baptistsamfundet i Sve-

---

⁴⁶ Josefsson 2005, s 52-53.

⁴⁷ Josefsson 2005, s 53-54.

⁴⁸ Josefsson 2005, s 54.

⁴⁹ Lindberg 1985, s 43.

⁵⁰ Dayton 1987, s 65-67, s 143.

⁵¹ Josefsson 2005, s 55-57.

rige från 1840-talet och framåt.⁵² För Pingströrelsens del fick även John Ongman, och hans återvändande från USA till Sverige och hans roll i Baptistsamfundet, stor betydelse.⁵³

Startskottet för den internationella Pingströrelsen var väckelsen på Azusa Street i Los Angeles 1906 med andedop och åtföljande tungotal som kännetecken.⁵⁴ Genom svenskamerikanen Andrew G. Johnsson kom väckelsen till Skövde där han i baptistförsamlingen Elim i november 1906 började hålla offentliga ”pingstmöten”.⁵⁵ Under 1907 nådde väckelsen sedan stora delar av landet, bland annat Göteborg och Stockholm. 1912 bildas den första pingstförsamlingen i Sverige, Skövde Filadelfiaförsamling, som en utbrytning från den äldre baptistförsamlingen.⁵⁶

Den person som mer än någon annan sedan kom att präglade den svenska Pingströrelsen under lång tid framöver var Lewi Pethrus. Han föddes i ett baptistiskt arbetarhem i Västra Tunhem i Norra Västergötland den 11 november 1884. Han studerade 1904-1905 vid Betelseminariet i Stockholm, Baptistsamfundets predikantskola, och började 1906 som pastor i Lidköpings baptistförsamling. Efter en resa till Oslo (då Kristiania) fick han uppleva andedopet och började tala i tungor.⁵⁷ 1911 blev han ny föreståndare för sjunde baptistförsamlingen Filadelfia i Stockholm, som i slutet av april 1913 uteslöts ur Baptistsamfundet. Den officiella anledningen till uteslutningsbeslutet var avvikande praxis i nattvardsfrågan men det är få som idag tror att det var den verkliga anledningen.⁵⁸ Inom Filadelfiaförsamlingen skapade Pethrus sedan ett flertal organ som blev konstitutiva för den nya Pingströrelsen. Bokförlaget Filadelfia 1912, sångboken *Segertoner* 1914, bibelskola 1915 och veckotidningen *Evangelii Härold* 1916 till exempel. År 1945 startades dagstidningen *Dagen*. År 1949 skedde provsändningar i radio från Luxemburg, vilka år 1955 blev permanenta under namnet *IBRA Radio*. 1959 startade Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet, idag *LP-stiftelsen*. 1964 blev han vice ordförande i det nybildade partiet *Kristen Demokratisk Samling (KDS)*, idag *Kristdemokraterna (KD)*. Han avled den 5 september 1974.⁵⁹

---

⁵² Lindberg 1985, s 16-17, 51-52.

⁵³ Josefsson 2005, s 54.

⁵⁴ Alvarsson 2007, s 12-13.

⁵⁵ Alvarsson 2007, s 13, 19-20.

⁵⁶ Alvarsson 2007, s 26, 33-34, 37-38.

⁵⁷ Sahlberg, 1977, s 243-244.

⁵⁸ Alvarsson 2007, s 39-40.

⁵⁹ Sahlberg, 1977, s 244.

2.2. Bakgrund till Pingströrelsens eskatologi

Som Josefsson skriver i sin avhandling var Svensk väckelserörelse av tradition präglad av den tyska pietismens eskatologi, med prägel av hinsideslängtan och aktiv väntan. Inom den engelska 1800-talsapokalyptiken fanns istället en starkare betoning på karismatikens roll och judarnas återvändande till Palestina. Här fanns också ett intresse för att räkna ut tider och händelser, vilket resulterade i att man skapade detaljerade apokalyptiska kronologier.⁶⁰ Den amerikanska 1800-talsapokalyptiken präglades till en början främst av det som kallas för postmillennialism, med en positiv syn på att församlingen genom att predika evangeliet och sociala reformer succesivt kunde skapa förutsättningarna för upprättandet av det tusenåriga fredsriket.⁶¹ Den amerikanska kongregationalisten och förkunnaren Jonathan Edwards (1703-1758) är förmodligen den mest kände förespråkaren för den postmillennialistiska ståndpunkten enligt vilken Kristi andra tillkommelse sker efter tusenårsriket. Guds rike skulle gradvis komma och den stora väckelsen 1780-1840, ”the great awakening”, blev ett tecken på att det raskt närmade sig.⁶²

2.3. Från framtidsoptimism till framtidspessimism

Två viktiga händelser kom dock att påverka den framtida apokalyptiken starkt. Den första var William Millers (1782-1849) beräkningar av tiden för Jesu andra tillkommelse utifrån uppgifter i Danielsboken som sedan kopplades till historiska händelser. På detta sätt angav han att Jesus skulle komma tillbaka senast 1844.⁶³ Även om Millers beräkning slog fel bevarades räknemetoden och den kronologiska apokalyptiken blev med tiden mycket viktig.⁶⁴ Den andra händelsen var svängningen från postmillennialism till premillennialism. Miller företrädde, i motsats till majoriteten, det som kallas för premillennialism, att Jesus kommer tillbaka före tusenårsriket. Som Donald Dayton visar sker det mellan åren 1845-1875 en dramatisk kursändring inom den amerikanska apokalyptiken där den positiva framtidstron man hade i början av århundradet efter det blodiga inbördeskriget alltmer förbyts till en mer pessimistisk där evangeliet och helgelsen mindre handlar om att förändra världen och istället mer om att kalla

---

⁶⁰ Josefsson 2005, s 156.

⁶¹ Gunner 1996, s 51-52; Lindén 1980, s 33; Erickson 1992, s 51-53.

⁶² Gunner 1996, s 51-52.

⁶³ Lindén 1980, s 36-40.

⁶⁴ Josefsson 2005, s 156.

till omvändelse och förbereda sig för Jesu tillkommelse.⁶⁵ William Faupel pekar också på att stora samhällsförändringar med invandring (av katoliker, judar och tyska lutheraner som inte integrerade sig så lätt med de tidigare inbyggarna), urbanisering, bibelkritik och även ateism under slutet av 1800-talet präglade USA. Den positiva synen som postmillennialismen innebar blev för många nu otänkbar i den här kontexten. Istället för en värld som blev bättre och bättre såg många nu bara en värld som blev sämre och sämre och den mer negativt betonade premillennialismen vann därför mark mer och mer.⁶⁶

2.4. Millennialism och tribulationism

Synen på tusenårsriket har växlat under kyrkohistoriens gång och kan kortfattat delas in i de olika synsätten pre, post och a-millennialism. Det vanligaste synsättet i den tidiga kyrkan var premillennialism, där man tänker sig att Kristi fredsrike (tusenårsriket) på jorden ska upprättas *efter* hans återkomst.⁶⁷ Detta rike kommer att präglas av fullkomlig fred, rättfärdighet och rättvisa bland människorna. Vissa premillennialister ser det som en bokstavlig period på tusen år medan andra fattar uttrycket mindre bokstavligt, som en längre tidsrymd. Det viktiga är dock att detta rike kommer att försiggå på jorden och att Kristus då skall vara närvarande kroppsligen.⁶⁸ Man tänker sig att upprättandet sker på ett dramatiskt, omvälvande och övernaturligt sätt i och med Kristi återkomst. Gud brukar sin egen makt snarare än mänskliga medel för att nå detta mål. Kännetecknande för premillennialismen är också att tusenårsriket föregås av förfall och försämring. Matt 24:12, där Jesus talar om att kärleken skall svalna hos de flesta under perioden omedelbart före hans ankomst, lyfts ofta fram för att förtydliga detta. Till detta tror man också att en stor vedermöda ska föregå tusenårsriket, en tid med intensivt lidande och ångest som aldrig förekommit innan.⁶⁹

Det finns olika uppfattningar om huruvida församlingen ska vara kvar på jorden under den period som kallas för vedermödan eller om Gud ska ta bort församlingen strax innan den bryter ut. Dessa två positioner kallas för post- respektive pretribulationism.⁷⁰ Ett mellanting av dessa, där man tänker sig att församlingen rycks upp efter en tid in i vedermödan innan den

---

⁶⁵ Dayton 1987, s 160-161.

⁶⁶ Faupel 1996, s 113.

⁶⁷ Erickson 1992, s 92.

⁶⁸ Bloesch 2004, s 92-93.

⁶⁹ Erickson 1992, s 89-91.

⁷⁰ Erickson 1992, s 91.

svåraste fasen inträffar, brukar kallas för midtribulationism. Här görs också en viktig åtskillnad mellan vedermödan och vreden. Vedermödan är det vanliga lidande som församlingen alltid fått möta men det blir särskilt intensifierat under den sista tiden. Guds vrede däremot riktar sig inte mot församlingen, vilket många bibelord understryker, exempelvis Rom 5:9. Vreden är Guds dom över de orättfärdiga och detta beskrivs utförligt i Upp 15-18.⁷¹

Premillennialismen var den vanligaste uppfattningen under kyrkans tidiga historia, och Justinus Martyren, Irenaeus och Tertullianus är exempel på kyrkofäder som tydligt omfattade tron på ett jordsikt fredsrrike.⁷² Enligt Millard J. Erickson bidrog så småningom Monatismens överdrifter till att bringa kiliasmen (läran om ett framtida jordiskt tusenårsrike) i vanrykte och stämpla den som judisk i sin karaktär och sitt ursprung, snarare än kristen. Vissa menade också att föreställningarna om tusenårsriket var för materialistiska och grova. Detta bidrog till att stöta bort mer intellektuellt lagda kristna menar han, exempelvis den alexandrina skolan – Klemens, Origenes, Dionysius – som ledde oppositionen mot kiliasmen.⁷³

Augustinus var kiliast i unga år men ändrade sedan uppfattning och menade sedan att tusenårsriket förverkligades *genom församlingen*, det som kallas för amillennialism. Man tror här inte alls på något jordiskt tusenårsrike efter Jesu återkomst. Augustinus syn blev den rådande under lång tid framöver och har fortfarande ett stort inflytande i många kyrkor.⁷⁴

Efter reformationen började dock en del samfund – Lutherska, presbyterianska och reformerta – att istället omfamna det som kallas för postmillennialism. De menade att Kristi rike skulle komma och omfatta hela världen som en följd av församlingens förkunnelse av evangelium och personlig omvändelse. En del betonade också att sociala förändringar i samhället genom lagstiftning och ekonomisk fördelning skulle leda till upprättandet av riket.⁷⁵ Detta tänkande präglas av en tydlig framtidsoptimism och man tänker sig då att Kristi återkomst sker *efter* tusenårsriket.

---

⁷¹ Erickson 1992, s 165-169.

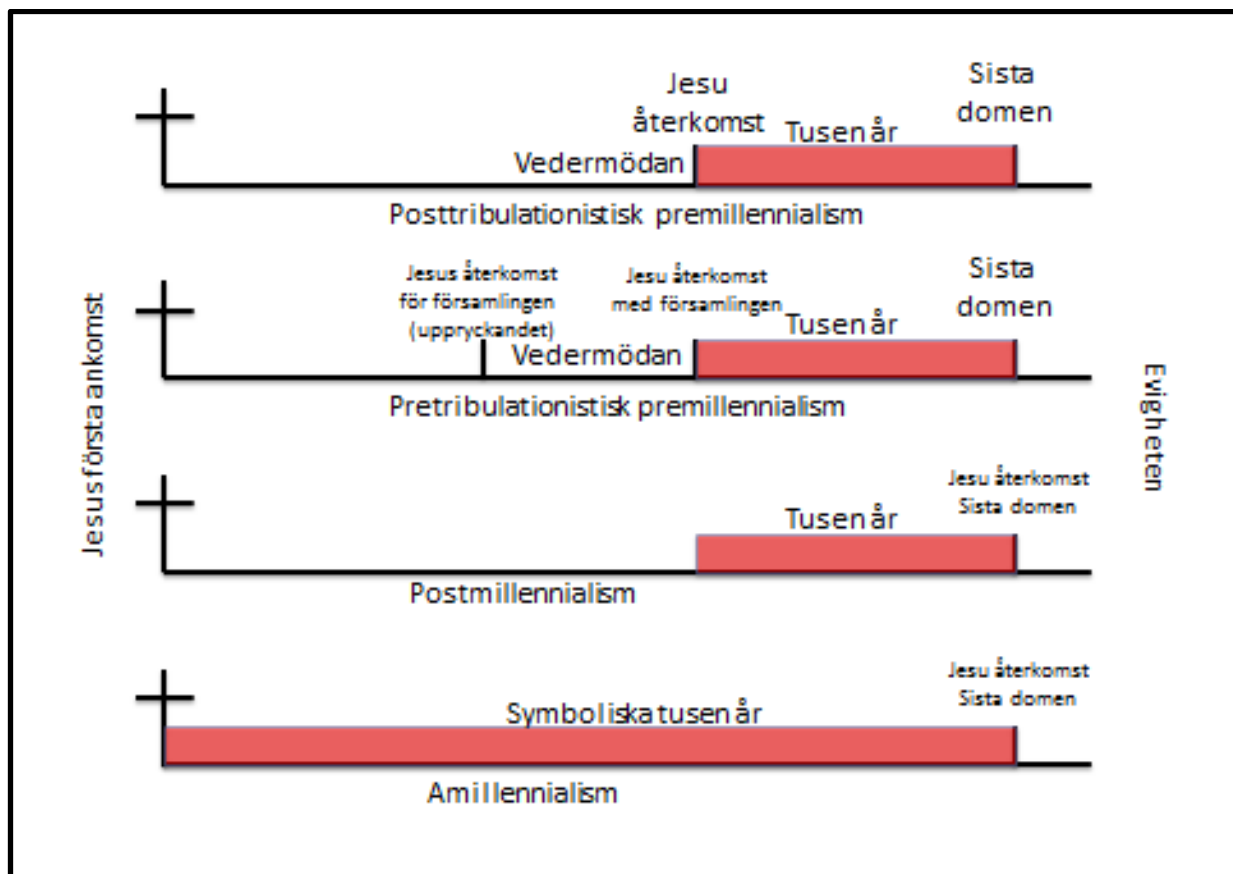
⁷² Erickson 1992, s 92-93; Bloesch 2004, s 94; Lennartsson 2015, s 120.

⁷³ Erickson 1992, s 94.

⁷⁴ Erickson 1992, s 94-95; Bloesch 2004, s 98-101.

⁷⁵ Erickson 1992, s 57-58; Bloesch 2004, s 101-104.

Figur 1. Illustration över olika synsätt på Jesu återkomst, tusenårsriket, vedermödan och domen.

2.5. Den darbyistiska dispensationalismens genombrott

Avgörande för denna kursändring var också framväxten av dispensationalismen, särskilt den form som den fick av hos irländaren John Nelson Darby (1800-1882).⁷⁶ Darby var till en början präst i "the United Church of England and Ireland" men lämnade så småningom detta sammanhang och blev istället en förgrundsgestalt bland Plymouthbröderna. Han skrev ett femtiotal böcker på mer än fyrahundra sidor vardera⁷⁷, men en allmän uppfattning är att de är mycket svårlästa.⁷⁸ Göran Gunner menar att Darby är betydligt mer känd för att ha initierat ett

⁷⁶ Erickson 1992, s 113.

⁷⁷ Bass 1960, s 49-51, 58.

⁷⁸ Gunner 1996, s 47.

tänkesätt än för sin egen skriftproduktion och han anses avgörande för den dispensationalistiska modell för tolkning av sluttiden som växte fram under 1800-talet.⁷⁹

Darbys tankar föddes dock inte i ett tomrum utan har flera kopplingar bakåt i kyrkans historia. Tanken att se historien indelad i olika dispensationer (hushållningar) har funnits tidigare. Craig A. Blasing menar exempelvis att den tanken fanns redan hos Irenaeus och Augustinus⁸⁰ och teologiprofessorn Matthew K. Thompson menar att även Nazianus och Marcelus av Ancyra på 300-talet såg historien uppdelad i olika dispensationer.⁸¹ Under 1100-talet lanserade även cistersiensaren Abbot Joakim av Floris en inflytelserik tredelad dispensationalistisk modell, vilket bl.a. Jeffrey Gross har lyft fram,⁸² och under 1700-talet presenterade psalmisten och teologen Isaac Watts en välarbetad apokalyptiskt orienterad dispensationalism.⁸³

Darbys tankar kommer också ur en futuristisk idétradition som, kanske lite oväntat, har sina rötter i den katolska motreformationen. William D. Faupel pekar på att eftersom reformatörerna var enhälliga i att peka ut påven som antikrist försökte katolska kyrkan avvärja dessa anklagelser bl.a. genom att omtolka profetiorna. Jesuiten Francisco Ribera publicerade därför 1590 en 500 sidor lång kommentar till Uppenbarelseboken som bröt med den historistiska tolkningstraditionen. Förutom de tre första kapitlen i Uppenbarelseboken menade han att resten ännu inte hade blivit uppfyllt och resterande profetior skulle uppfyllas under en tre och ett halvt år lång period som skulle markera slutet för kyrkans tidsålder. Detta blev grundhållningen för den futuristiska positionen och den fick stor spridning inom den katolska kyrkan.⁸⁴

Darby menade, i likhet med en stor del av den katolska kyrkan, att historien var indelad i sju dispensationer. Varje dispensation markerades av en förändring i Guds metod för att handskas med skapelsen, särskilt med hänsyn till synd och mänskligt ansvar. Varje tidsålder/dispensation innebar också ett nytt test för människan och varje ålder slutade också i misslyckande och dom.⁸⁵ De sju dispensationerna är: Oskuldens (1 Mos 1:1-3:7), Samvetets (1

---

⁷⁹ Gunner 1996, s 47.

⁸⁰ Blasing & Bock 1993, s 116.

⁸¹ Thompson 2010, s 35.

⁸² Gross, FSC 2010, s 259;

⁸³ Thompson 2010, s 35.

⁸⁴ Faupel 1996, s 96.

⁸⁵ Faupel 1996, s 97.

Mos 3:8-8:22), Överhetens (1 Mos 9:1-11:32), Patriarkatets (1 Mos 12:1-2 Mos 19:25), Lagens (2 Mos 20:1-Apg 1:26), Nådens (Apg 2:1-Upp 19:21) och Rikets (Upp 20:1-6).⁸⁶

Det som dock särskilde Darby från de övriga inom den futuristiska traditionen var, som Faupel pekar på, framförallt tre saker. Darby trodde på den absoluta uppdelningen mellan Israel och kyrkan såsom olika gudsfolk. Han menade således att de ouppfyllda profetiorna i Gamla testamente gällde enbart det judiska folket. Israel, Guds *jordiska* folk, hade genom att förkasta Kristus som deras Messias blivit avskurna under en period medan kyrkan, Guds *himmelska* folk, blev kallade från hednationerna för att förberedas som Kristi väntande brud.⁸⁷ För det andra, eftersom många av de gammaltestamentliga profetiorna var ouppfyllda trodde Darby att det under slutet av kyrkans tidsålder skulle komma en period när den judiska nationen skulle återupprättas och Messias accepteras.⁸⁸ För det tredje, och kanske viktigast, trodde Darby också att Gud inte skulle sätta igång sin himmelska klocka igen (som hade stannat när judarna förkastade Kristus) förrän den sanna kyrkan, Kristi brud, hade tagits upp till himlen. Detta skulle ske genom ett hemligt uppryckande och 1 Thess 4:17 utgjorde det viktigaste bibliska stödet för den tanken. Vid uppryckandet skulle Kristus komma osynligt *för* kyrkan och sju år senare skulle han komma igen synligt *med* kyrkan. Mellan dessa två händelser skulle Israel upprättas som nation, Antikrist skulle omintetgöras och den stora vedermödan skulle inträffa.⁸⁹ Faupel menar att läran om det hemliga uppryckandet löste ett viktigt problem för millennialisterna. Eftersom uppryckandet omstartade Guds profetiska klocka skulle man inte längre behöva korrelera historien med bibelns profetior. Istället kunde man hävda att Kristus kunde komma vilken sekund som helst och inga ytterligare tidstecken behövde ske.⁹⁰

Ingemar Lindén och andra pekar också på att Danielsboken 9:24-27 användes flitigt, i en kombination av siffermystik och tidstolkning, där Daniels beskrivning av sjuttio årsveckor tolkades som att handla om en bestämd tidsperiod fram till Jesu korsfästelse. Där är tanken att sextionio årsveckor (en vecka där varje dag motsvarar ett år) utspelas ”från det att ordet utgick om att Jerusalem skall återställas och uppbyggas, till dess att den som är smord till furste kommer... han som är smord ska förgöras” (Dan 9:25). Denna smorde furste tolkas vanligtvis

---

⁸⁶ Bertone 2010, s 61.

⁸⁷ Faupel 1996, s 97.

⁸⁸ Faupel 1996, s 97.

⁸⁹ Faupel 1996, s 97-98.

⁹⁰ Faupel 1996, s 98.

som Jesus och hans förgörelse förstås som hans död på korset. Genom att räkna 69*7 kommer man fram till att de sextionio årsveckorna blir 483 år. Genom att studera när det beslutades att Jerusalem skulle byggas upp, utifrån Nehemja och Esra bok, kan man räkna ut när de sextionio årsveckorna passerat. Vanligtvis hamnar beräkningarna runt år 30 e.Kr. Alltså ses Dan 9 som en profetia som Jesus, fursten, genom sin korsdöd uppfyller.⁹¹ I övergången mellan judarnas tid och församlingens tid (dispensation) har en ”årsvecka”, sju år, blivit sparad. Man menade att så länge församlingens tid (dispensation) pågick stod judarnas tid stilla, men när församlingen ryckts upp skulle judarnas sista årsvecka inträda. Denna årsvecka tolkades som vedermödan och den skulle avslutas med Jesu synliga återkomst och inrättandet av tusenårsriket.⁹²

Darby besökte USA och Kanada sju gånger mellan 1862-1877 och hans tankar fick stort genomslag i stora städer som Chicago, Detroit, Boston och New York. Han lyckades även på sina resor omvända kända kyrkliga ledare såsom Dwight L. Moody och James H. Brooks, vilket fick stor betydelse för rörelsens utbredande.⁹³ Bibel- och profetiekonferenser liksom bibelskolor spelade sedan en stor roll för populariseringen och spridningen av Darbys dispensationalistiska idéer i Amerika. Genom konferenserna kom de millennialistiska idéerna i USA att utformas och grupper med premillennialistiska och dispensationalistiska tankar organiserade sig i en strävan att stå över samfundsgränserna genom att samla deltagare från olika kyrkor.⁹⁴ Lite längre fram, 1909, kom också *The Scofield Reference Bible* ut och inom två år hade den sålt i två miljoner exemplar och blev ett effektivt redskap för dispensationalismen.⁹⁵

2.6. Darbyismen kommer till Sverige

I Sverige var utvecklingen under 1880-talet avgörande. I den så kallade Stockholmsväckelsen i början av 1880-talet förkunnades helgelse och helbrägdagörelse, men den hade även apokalyptiska drag. Att evangelisten Fredrik Fransson återvände till Sverige från USA var avgörande och med honom introducerades darbyismen på svensk mark.⁹⁶ Särskilt viktigt var predikantmötet i Uppsala 1882 där den klassiska svenska apokalyptiken, med företrädare som E.

---

⁹¹ Lindén 1980, s 48.

⁹² Josefsson 2005, s 157; Lindén 1980, s 43-45; Gunner 1996, s 48; Erickson 1992, s 115-121.

⁹³ Faupel 1996, s 98.

⁹⁴ Gunner 1996, s 53-55; Faupel 1996, s 99.

⁹⁵ Gunner 1996, s 59.

⁹⁶ Josefsson 2005, s 157.

J. Ekman, Anders Fernholm och P. P. Waldenström, ställdes mot Darbyismen som främst företrädde av Fransson. Darbyismen fick dock inget större gehör inom den svenska frikyrkligheten vid det tillfället.⁹⁷ Fransson fortsatte ändå att predika Darbys tankar och 1897 kom han ut med boken *Himlauret*⁹⁸ där han förutom att tala om brudens hemliga uppryckande också fastslår Jesu återkomst till påskdagens morgon 1898. Trots att Fransson tog fel stängdes inte dörren för honom och han fortsatte att predika i olika sammanhang.⁹⁹ Genom John Ongman fick darbyismen ytterligare en viktig förespråkare i Sverige.¹⁰⁰ Som Gunner skriver förstärktes också darbyismen genom att allt större delar av den amerikanska väckelserörelsen anammade dessa idéer samtidigt som utbytet mellan Amerika och Sverige var mycket stort.¹⁰¹ Detta kan man exempelvis se i att Lewi Pethrus redan på första sidan i *Jesus kommer* hänvisar till den amerikanska fundamentalismens talesman R A Torrey.¹⁰² Det var dock inte förrän Lewi Pethrus debut och pingstväckelsens framträdande som darbyismen slog igenom på allvar inom svensk frikyrklighet.¹⁰³

---

⁹⁷ Lindén 1974, s 100; Gunner 1996, s 19-21.

⁹⁸ Fransson 1897.

⁹⁹ Gunner 1996, s 55-58.

¹⁰⁰ Lindén 1974, s 101.

¹⁰¹ Gunner 1996, s 70-71.

¹⁰² Pethrus 1912, s 9; Redan 1915 översattes sedan Torreys bok *Kristi återkomst* till svenska. Gunner 1996, s 71.

¹⁰³ Josefsson 2003, s 158.

3. Lewi Pethrus och Jesus kommer-teologin, 1912

3.1. Inledning

Hösten 1912 gavs boken *Jesus kommer*, med underrubriken *Sju predikningar om Jesu tillkommelse*, ut på förlaget Filadelfia.¹⁰⁴ Den byggde på en predikoserie i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm av den tjugosjuårige pastorn och föreståndaren Lewi Pethrus och resulterade i den första bok som han gav ut på det nybildade förlaget.¹⁰⁵ Boken fick snabbt stor spridning och utkom så småningom i tretton upplagor, 45 000 exemplar, under Pethrus egen livstid. Som Lindén och Carl-Gustav Carlson understryker fick boken mycket stor betydelse för hur den svenska Pingströrelsen trodde och undervisade om de yttersta tingen för lång tid framöver.¹⁰⁶ Josefsson skriver också i sin avhandling att ”LPs skrift *Jesus kommer* var definitivt stilbildande” och kyrkohistorikern Nils-Eije Stävare skriver att utgivandet av boken är ”svår att övervärdera, då vi talar om Pingströrelsens apokalyptik/eskatologi”.¹⁰⁷ Stävare skriver också att han efter att ha studerat innehållet under tre årgångar – 1950, 1955 och 1959 – i Pingströrelsens tidning *Evangelii Härold* och läst alla femtioåtta artiklar i ämnet apokalyptik/eskatologi att ”det predikades och förkunnades på samma sätt och med samma innehåll som gällde under i tidiga Pingströrelsen”. Stävare utbrister att: ”Det Lewi Pethrus sa 1912, det sa hundratals pingstpredikanter närmast ordagrant likadant på 1950-talet.”¹⁰⁸ Det verkar heller inte som att Pethrus själv nämnvärt förändrade sitt synsätt i dessa frågor. I november 1952 gavs en jubileumsupplaga ut av *Jesus kommer*, 40 år efter den första upplagan, och i förordet slår han fast att ”Då nu den lilla banbrytaren bland mina böcker fyrtio år efter dess första utgivande åter utsändes i en jubileumsupplaga, har jag icke något att förändra i fråga om denna boks innehåll.”¹⁰⁹ Boken gavs ut på nytt 1970 utan upplysning om några påtagliga förändringar.¹¹⁰

---

¹⁰⁴ Pethrus 1912, s 6; Stävare 2015, s 104.

¹⁰⁵ Franzén 1882, s 241; Sahlberg 1977, s 243-244; Stävare 2015, s 104.

¹⁰⁶ Carlson 1990, s 219; Lindén 1980, s 54.

¹⁰⁷ Josefsson 2005, s 159; Stävare 2015, s 104, 167.

¹⁰⁸ Stävare 2015, s 111.

¹⁰⁹ Pethrus 1952, s 5.

¹¹⁰ Carlson 1990, s 220.

3.2. Sammanfattning och analys av boken *Jesus kommer*

Jesus kommer består av sju kapitel utifrån predikningar som Pethrus höll i Filadelfiaförsamlingen under våren 1912.¹¹¹ Här kommer boken att beskrivas utifrån de fem perspektiven: tidstecknen, läran om Jesu återkomst i två steg, tusenårsriket, domsperspektivet samt Israels och judarnas betydelse för eskatologin. Särskilt fokus kommer också att ges till att belysa det dispensationalistiska arvet från Darby och hur det har påverkat bokens innehåll.

3.2.1. Tidstecknen

I det första kapitlet, ”Såsom i Lots dagar”, utgår Pethrus från Luk 17:28-32 och dess återgivning av berättelsen om Sodom och Gomorra. Pethrus inleder med att hänvisa till Torrey och att det talas 318 gånger i Nya testamentet om Jesu andra tillkommelse men att man trots det ger ”så ofantligt litet rum åt denna sanning både i predikningar och samtal”. Pethrus menar att tystnaden kring detta ämne är ett viktigt tidstecken som pekar på Jesu snara återkomst eftersom Jesus sagt att han ska komma: ”I den stund då I icke väntat det”.¹¹² Pethrus jämför också Sodom och Gomorra med den svenska kontexten och menar att även Sverige står inför Guds annalkande dom och Jesu snara återkomst.¹¹³ Han lyfter fram sedeslösheten¹¹⁴ och den överdrivna omsorgen om det jordiska¹¹⁵ som paralleller med Sodom.¹¹⁶ Som Josefsson påpekar i sin avhandling behövdes egentligen inga negativt laddade tidstecken för det darbyistiska systemet men ändå fick detta utrymme hos Pethrus.¹¹⁷ Som Josefsson påpekar kan detta delvis hänga samman med Pethrus influenser av Torrey, som i boken *Kristi återkomst*, gav stort utrymme åt tolkningen av exempelvis krig och omoral som tidstecken.¹¹⁸

Även pingstväckelsen, med åtföljande tungotal och profetia, ser Pethrus som ett tecken och en kraftig uppmaning för jordens invånare att göra sig redo för Jesu återkomst.¹¹⁹ Att se

---

¹¹¹ Pethrus 1912, s 5.

¹¹² Pethrus 1912, s 9-10.

¹¹³ Pethrus 1912, s 12.

¹¹⁴ Pethrus 1912, s 13.

¹¹⁵ Pethrus 1912, s 15

¹¹⁶ Pethrus 1912, s 15.

¹¹⁷ Josefsson 2005, s 164.

¹¹⁸ Josefsson 2005, s 172; Torrey 1915.

¹¹⁹ Pethrus 1912, s 19.

själva pingstväckelsen som ett tecken på Jesu snara återkomst var enligt Larry McQueen vanligt bland tidiga pingstvännar.¹²⁰

3.2.2. Jesu återkomst

Kopplat till tidstecknen och domsperspektivet knyter Pethrus, utifrån den Darbyistiska modellen, tanken om Jesu återkomst i två steg. Pethrus gör jämförelsen med Lot som var tvungen att lämna Sodom innan det började regna "eld och svavel över staden".¹²¹ På samma sätt ser Pethrus att församlingen, liksom Lot, skyddar jorden och att Gud därför måste hämta hem "bruden" för att vrededom ska kunna komma.¹²² Pethrus menar att det finns två motsägelsefulla bilder av hur Jesu återkomst ska gå till där han utifrån 1 Thess 4:15-17 ser att församlingen ska bli borttryckt "på skyar upp i luften Herren till mötes" medan det i Sak 14:4 framställs som att Jesus "på den dagen skall stå med sina fötter på Oljeberget".¹²³ Pethrus förklarar detta som att det handlar om två olika skeenden av återkomsten och att: "Först kommer Herren på skyn och hämtar oss... Så gömmer han oss ett ögonblick i sin hydda, och sedan kommer han ner på Oljeberget, där han skall upprätta sitt tusenåriga rike på jorden."¹²⁴ I enlighet med darbyismens tankar menar Pethrus att Jesus i det första skedet, själva uppräckandet, kommer vara "uppenbar för alla sina heliga men icke för de ogudaktiga"¹²⁵ och därför kommer återkomsten att "bli en överraskning för alla som icke är redo".¹²⁶

Pethrus lyfter även fram den darbyistiska tanken om de sjuttio årsveckorna utifrån Dan 9:24-27 som beskrevs ovan och menar att det är "ganska märkvärdigt, att man med denna beräkning kan komma så nära detta världshistoriens märkligaste år".¹²⁷ Han menar också att man nu lever i "hedningarnas tider" och att en ny tideräkning började som "infaller mellan de händelser, som omtalas i 26 och 27 versen i Daniels 9 kap." Han förtydligar också att "När judarna förkastade sin konung, Jesus Kristus, upphörde deras tideräkning, och hedningarnas tideräkning började".¹²⁸ Detta språkbruk och resonemang följer helt darbyismens mall.¹²⁹

---

¹²⁰ McQueen 2010, s 141.

¹²¹ Pethrus 1912, s 17.

¹²² Pethrus 1912, s 18.

¹²³ Pethrus 1912, s 24.

¹²⁴ Pethrus 1912, s 24.

¹²⁵ Pethrus 1912, s 26. Se exempelvis Faupel 1996, s 97-98.

¹²⁶ Pethrus 1912, s 27.

¹²⁷ Pethrus 1912, s 50.

¹²⁸ Pethrus 1912, s 50-51.

¹²⁹ Se 2.5.

I ett stycke skiljer sig dock Pethrus från Darby hävdar jag och det är i synen på det som kallas för vedermödan, det lidande som församlingen på ett särskilt sätt ska gå igenom i ändens tid. Som Erickson och andra visat menade Darby att församlingen skulle ryckas upp före vedermödan.¹³⁰ Pethrus menar dock att församlingen ska genomlida den första delen av vedermödan, vilket han baserar på en futuristisk läsning av Upp 3:10 och understryker att: ”Det skall bli oerhörda prövningar för alla, som då vill leva för Gud.”¹³¹ Den andra delen av vedermödan, som han kallar *vreden*, ska då drabba jordens invånare med full kraft men den ska inte drabba församlingen eftersom den då är uppryckt och firar bröllopsmåltid med Jesus.¹³² Sedan ”kommer han tillbaka tillsammans med bruden” till jorden för att göra slut på vedermödan, döda Antikrist och upprätta ”det tusenåriga rikets härliga ljus”.¹³³ Detta sätt att förstå ändens tid kallas för midtribulationism.¹³⁴

Som Ingemar Lindén också påpekar¹³⁵ lutar sig Pethrus tydligt mot dispensationalismen i *Jesus kommer* vilket exempelvis syns i synen på de sjuttio årsveckorna, det hemliga uppryckandet och den tydliga åtskillnaden mellan synen på judarna och församlingen.¹³⁶ Ett missstag i synen på Pethrus eskatologi är dock att han skulle vara pretribulationist (att församlingen ska ryckas upp före vedermödan). Både Ulrik Josefsson¹³⁷, Björne Erixon¹³⁸ och Ingemar Lindén¹³⁹ hävdar detta men som jag här har visat är det en felläsning av Pethrus. Man har här inte noterat att Pethrus gör en skillnad på ”vedermödan” och ”vreden” och drar därför felaktigt slutsatsen att han även i detta följde Darbys tankar, vilket alltså inte stämmer.

Av nutida pentekostala teologer har det förts fram kritik mot det darbyistiska systemet och läran om det hemliga uppryckandet. Exegeten John A. Bertone visar exempelvis på alternativa sätt att tolka och förstå bl.a. 1 Thess 4:17 och läran om det hemliga uppryckandet. Han menar att det som till en början kan verka motsägelsefullt i Bibeln när det gäller Jesu

---

¹³⁰ Erickson 1992, s 134.

¹³¹ Pethrus 1912, s 46.

¹³² Pethrus 1912, s 47.

¹³³ Pethrus 1912, s 54-55.

¹³⁴ Erickson 1992, s 165-169.

¹³⁵ Lindén 1980, s 52. ”Självfallet följde han troget den darbyistiska modellen i dessa utläggningar.”

¹³⁶ Lindén 1980, s 43-45; Faupel 1996, s 97-98.

¹³⁷ Josefsson 2005, s 163.

¹³⁸ Erixon 1986, s

¹³⁹ Lindén 1980, s 52.

återkomst, och som Darbyismen förklarar med att Jesus kommer tillbaka vid två tillfällen, egentligen kan förstås inom ramen för en enskild återkomst.¹⁴⁰

3.2.3. Tusenårsriket

Ett annat tema i *Jesus kommer* är tusenårsriket. Pethrus är tydligt premillennialistisk i sin framställning och understryker i kapitlet ”Med Jesus i tusen år” att det är Gud som ska upp-
rätta riket på jorden, och att det alltså inte ska ske genom mänsklig kraft som postmillennialismen hävdar.¹⁴¹ Han menar att skapelsen under tusenårsriket ska genomgå sin pånyttfödelse på samma sätt som vi människor måste födas på nytt. Detta resulterar i att missväxt förvinner och att djurens rovdjursinstinkt upphör. Den patriarkala levnadsåldern kommer också tillbaka eftersom synden inte längre finns kvar och Pethrus skriver att man då kommer ”tillbaka till det ursprungliga läget på jorden”.¹⁴² Helt i enlighet med den Darbyistiska tanken är det dock endast de som blir kvarlämnade efter uppryckandet som kommer vara med under tusenårsriket eftersom de troende har blivit ”förvandlade och borttryckta från jorden”.¹⁴³ Det är Kristus som ska regera på jorden genom sina apostlar som agerar som ”ministrar i Kristi rike”. Det kommer alltså att vara ett judiskt rike helt i enlighet med Darbyismens (och den tidiga premillennialismens) tankar.¹⁴⁴ Pethrus erkänner att ”Detta är mycket bokstavligt förklarat” men att det ”är icke lätt att giva någon annan förklaring”.¹⁴⁵

Just denna bokstavlighet är också, åtminstone delvis, ett arv från dispensationalismen som vanligtvis präglades av en rigid bokstavlighet i tolkningen av skriften.¹⁴⁶ Som Wonsuk Ma påpekar kan detta till viss del ses som en motrörelse till den tidens ökande påverkan från bibelkritik och liberalteologi.¹⁴⁷

3.2.4. Guds domar

Det kanske tydligaste motivet hos Pethrus är domsperspektivet och som ovan nämndes anser han att Sverige har flera likheter med Sodom och Gomorra och att därför Sverige ”med den

---

¹⁴⁰ Bertone 2010, s 74-79. ”1 Thess 4:13-18 describes the Second Coming from the perspectives of the rescue of believers whereas 1 Thess 5:1-11 examines the same event from the perspective of judgement on unbelievers.”

¹⁴¹ Pethrus 1912, s 66, 75.

¹⁴² Pethrus 1912, s 70-71.

¹⁴³ Pethrus 1912, s 71.

¹⁴⁴ Erickson 1992, s 94, 122; Lindén 1980, s 43.

¹⁴⁵ Pethrus 1912, s 74-75.

¹⁴⁶ Bass 1960, s 18; Thompson 2010, s 26.

¹⁴⁷ Ma 1999, s 54.

synd och rutenhet, som finnes bland folket” inte kan ”fortsätta att existera som nation” och därför är moget för sin dom.¹⁴⁸ Pethrus förståelse av domen handlar alltså inte bara om att Gud individuellt ska döma varje människa på den yttersta dagen utan också om att Gud ska gå till rätta med Sverige och det svenska folket som nation som ett resultat av dess synd. Den enda räddningen för Sverige ligger i att de rättfärdiga finns i landet och skyddar det från Guds dom på samma sätt som Lot gjorde med Sodom.¹⁴⁹ Här lyser ett väldigt konkret och direkt domsperspektiv fram som i många stycken liknar de domar som står beskrivet i Gamla testamentet.¹⁵⁰ Det påminner också om den dom som Jesus uttalar över Jerusalem och templet i Matt 23-24.

Ett annat domsperspektiv är det Pethrus kallar för ”vreden”, som ska drabba jordens invånare efter församlingens uppryckande. Eftersom detta redan redogjorts för i 3.2.2 så utvecklas inte detta mer här.

I bokens sista kapitel skriver Pethrus också om ”Den yttersta domen”¹⁵¹ Gud först kommer att döma dem som varit med under tusenårsriket. Syftet är att ”Allt skrymteri skall för evigt avlägsnas från Guds rike”.¹⁵² Sedan kommer djävulen få sin dom genom att han kastas i den brinnande sjön av eld och svavel och där plågas dag och natt i evighet.¹⁵³ Även jorden kommer få sin dom ”för allt ont den har sett och varit med om och allt oskyldigt blod den burit i sitt sköte”. Den skall utsättas för en stor eldsvåda ”som går från pol till pol, från öster till väster. Allt, allt, allt skall brinna.¹⁵⁴ Därför menar Pethrus att det är härligt att: ”då vara hos Gud, att vara upplyft från jorden och vara fjärran från allt detta”. Därför bör man heller inte ”samla skatter här på jorden” och han understryker att ”Jorden är icke mycket att leva för.”¹⁵⁵

Detta eskapistiska perspektiv är något som senare teologer har reagerat mot inom den pentekostala amerikanska kontexten. En av dessa kritiker är ekoteologen Robby Waddell som menar att en eskatologi som bygger på att de troende ska lämna jorden och att allt sedan ska

---

¹⁴⁸ Pethrus 1912, s 12, 16.

¹⁴⁹ Pethrus 1912, s 11-12, 17.

¹⁵⁰ 1 Mos 7:1-5; 2 Mos 7-12; Jos 9-11; Dom 7-8.

¹⁵¹ Pethrus 1912, s 76.

¹⁵² Pethrus 1912, s 77.

¹⁵³ Pethrus 1912, s 79-80; Upp 20:10.

¹⁵⁴ Pethrus 1912, s 82-83.

¹⁵⁵ Pethrus 1912, s 83.

brinna upp vid slutdomen leder till en inställning av att man inte behöver bry sig om den materiella världen över huvud taget och inte heller miljö och klimatfrågor.¹⁵⁶

Pethrus "domskapitel" avslutas med att beskriva de förfärliga konsekvenser som väntar dem som blir "bortvisade från Gud för evigt".¹⁵⁷ Han understryker att domen grundar sig på deras ställning till Jesus och att det därför finns möjlighet för alla att slippa den eviga döden och istället få sitt "namn skrivet i livets bok."¹⁵⁸ Målet för domen är nämligen "Kristi fullkomliga, härliga seger" då Gud ska "föra oss in i himmelens härlighet" och där "Alla går upp i Gud".¹⁵⁹ Dessa starka kontraster i boken, eller som Ingemar Lindén påpekar, "dess tydliga väckelsekaraktär som griper tag i läsaren och får henne att sugas in i den större berättelsen"¹⁶⁰, kan vara en av förklaringarna till att boken blev så populär under lång tid. Dom och härlighet, Gud och djävul, innanför eller utanför. Det var ett tydligt och entusiasmerande budskap som många människor fångades av.

3.2.5. Israels och judarnas betydelse för eskatologin

Om man tänker på hur stor betydelse Israel och det judiska folket senare fick för pingsteskatologin¹⁶¹ så förvånas man kanske över hur lite Pethrus behandlar detta ämne i *Jesus kommer*. Ett perspektiv är dock den dispensationalistiska läran där man tydligt delar på judarnas och de kristnas roll och funktion i olika tidsåldrar. Pethrus menar att eftersom judarna förkastat Kristus så upphörde deras tideräkning och hedningarnas tider tar vid istället. Detta får främst som konsekvens att det då är hedningarna som "har hand om evangelium och evangeliseringen i världen". För judarna innebar det istället att de "förskingrades över hela världen".¹⁶² Men samtidigt framhålls att "det kommer en tid då judarna skall tro på sin Messias". Detta kommer dock främst att ske vid återkomsten och Pethrus menar att Gud då "skall frälsa ett helt folk på

---

¹⁵⁶ Waddell 2010, s 99. Waddell erkänner dock att man inte behöver dra den slutsatsen men har menar sig ha mött flera människor som argumenterar på det sättet.

¹⁵⁷ Pethrus 1912, s 84-85.

¹⁵⁸ Pethrus 1912, s 86.

¹⁵⁹ Pethrus 1912, 87-88.

¹⁶⁰ Lindén 1980, s 51. "Predikningarna (*Jesus kommer* är ju uppbyggd av sju predikningar) svarar mot den unga rörelsens behov av väckande och varnande budskap."

¹⁶¹ Detta utvecklas mer i början av kapitel 4. Se också exempelvis s 28, 32, 37.

¹⁶² Pethrus 1912, s 51.

en gång”.¹⁶³ Judarna ska sedan få en viktig roll under tusenårsriket såsom ledare och lärare för de hedningar som lever i tusenårsriket.¹⁶⁴

3.3. Jesus kommer-teologins fortsatta eskatologiska betydelse

Pethrus Jesus kommer-teologi¹⁶⁵ fick stort inflytande under lång tid framöver och flera personer fortsatte att på olika sätt förkunna dessa tankar. En av dessa var pingstpastorn i Elimförsamlingen i Malmö, Jack-Tommy Ardenfors, som 1982 kom ut med en bok i ämnet på Förlaget Filadelfia i Stockholm. Även den med titeln *Jesus kommer*.¹⁶⁶ Liksom hos Pethrus så finns det hos Ardenfors en ton av allvar kring talet om Jesu återkomst: ”JESUS KOMMER! Det är ett skakande allvarligt budskap som bör stämma oss till eftertanke.”¹⁶⁷ Han uppmanar därför läsaren att vara redo och att det avgörande för huruvida de själva ska få följa med vid Jesu återkomst beror på det egna andliga läget. Liksom Pethrus understryker Ardenfors att vi inte kan veta när detta skall ske och framhåller att vi kan vänta Jesus när som helst: ”Medan du läser de här raderna kan tiden vara inne.”¹⁶⁸ Han betonar också tidstecknen och deras roll och lyfter särskilt fram Israel och statens bildande 1948¹⁶⁹ ”den stora andeutgjutelsen” som tydliga tecken på att Jesu ankomst står för dörren.¹⁷⁰ Både i ton, form och innehåll finns många likheter med *Jesus kommer* från 1912.

Även i nutid tid finns det exempel på människor som tydligt håller fast vid Pethrus tankar. Så sent som 2013 kom pingstpredikanten och tidigare föreståndaren för Filadelfiaförsamlingen i Stockholm Owe Lindeskär ut med boken *Jesus och hans tillkommelse*.¹⁷¹ Liksom Pethrus företräder han en midtribulationistisk hållning och lär att församlingen ska ryckas upp efter den första delen av vedermodan.¹⁷² Liket Pethrus talar han också om olika tidstecken, Guds olika domar över folken, de 70 årsveckornas betydelse för eskatologin samt jordens

---

¹⁶³ Pethrus 1912, s 52, 72.

¹⁶⁴ Pethrus 1912, s 73.

¹⁶⁵ Jag har hämtat uttrycket från Gunners avhandling; Gunner 1996, s 342.

¹⁶⁶ Ardenfors 1982, s 4. På baksidan av hans andra bok *Medan vi väntar* står det att han var föreståndare i Elimförsamlingen i Malmö från 1977 fram till åtminstone 1985 då den boken skrevs; Ardenfors 1985.

¹⁶⁷ Ardenfors 1982, s 10.

¹⁶⁸ Ardenfors 1982, s 18.

¹⁶⁹ Ardenfors 1982, s 21.

¹⁷⁰ Ardenfors 1982, s 22; Pethrus 1912, s 19.

¹⁷¹ Lindeskär 2013, s 2. Se även bokens baksida.

¹⁷² Lindeskär 2013. S 123. ”Den stora vedermodan som skall bryta ut på jorden skall pågå under en årsvecka, vilket betyder att det skall vara under sju år. Jag tror att uppräckandet sker när halva den tiden gått”.

pånyttfödelse under tusenårsriket. Han avslutar också boken med ett tydligt väckelsebudskap om att hålla sig vaken och vara redo för Jesu återkomst.¹⁷³

3.4. Sammanfattning

Kapitlet har belyst innehållet i Pethrus bok *Jesus kommer* och bland annat visat att han var starkt präglad av dispensationalismens tankar på flera sätt, dock inte i alla avseenden. I synen på *vedermödan* och *vreden* hade Pethrus istället en midtribulationistisk syn. *Jesus kommer* ger även stort utrymme åt domsperspektivet och berättelsen om Sodom och Gomorra utgör grunden för detta. Även tanken om församlingens hemliga uppryckande belyses, samt tidstecknen och tusenårsrikets konsekvenser. En del av bokens budskap, som även fanns i andra pentekostala traditioner, har ifrågasatts av samtida pentekostala teologer och forskare. Exempelvis ifrågasätts läran om det hemliga uppryckandet samt det eskapistiska draget i eskatologin. Boken har också ett tydligt väckelsebudskap som manar läsaren till omvändelse och tro på Jesus som sin frälsare. Jack-Tommy Ardenfors och Owe Lindeskär är två personer som har fortsatt att skriva på ett liknande sätt som Pethrus även efter dennes död.

---

¹⁷³ Lindeskär 2013,s 175.

4. Harmageddonteologin, 1973

4.1. Inledning

Efter 1912 växer tre perspektiv fram inom den svenska pingströrelsens eskatologi och fogas succesivt in i den rådande eskatologin från Pethrus. De två första kommer främst som ett resultat av omvärldshändelser. Det första perspektivet är det förändrade fokus som det judiska folket får och från 1917, med Belfourdeklarationen och Ottomanernas förvisning från Jerusalem, börjar intresset för Palestina bli allt tydligare.¹⁷⁴ Efter 1948 då staten Israel bildas och 1967 då Israeliska trupper intar Gamla Stan i Jerusalem blir landet Israel med dess koppling till uppfyllandet av Gammaltestamentliga profetior än starkare. Avgörande var att tempelområdet intagande uppfattades som att ett av Guds profetiska krav hade uppfyllts.¹⁷⁵ Detta gällde i många kristna sammanhang och en kristen sionism växte med tiden fram. 1971 hålls i Jerusalem ”The Jerusalem Conference on Biblical Prophecy” med över 1500 deltagare från 32 länder.¹⁷⁶ Göran Gunner visar i sin avhandling att de sionistiska aktiviteterna i Palestina inte var helt enkla för en rörelse med dispensationalistisk eskatologi att hantera eftersom man främst tänkte sig att judarna skulle fylla sin roll först i och med Jesu återkomst och i tusenårsriket. Man ställdes därför inför frågan huruvida sionismen var Guds handlande eller enbart mänskliga aktiviteter. Pingstpredikanten C G Hjelm är ett exempel på hur man resonerade kring detta. 1953 ställde han sig frågan om: ”Israel gått Gud och händelserna i förväg”.¹⁷⁷ Bara två år senare hade han dock landat i att statens bildande var en profetisk händelse och ett säkert tidstecken som visade att Herren var nära.¹⁷⁸ Många andra pastorer gjorde liknande svängningar och detta ledde så småningom till att Israel förs in i en modifierad dispensationalistisk modell som tar hänsyn till de nya politiska förändringarna.¹⁷⁹ Gunner visar också att detta leder till en uppluckring av det rigida dispensationalistiska systemet som tydligt åtskiljer hedningarnas och judarnas tidsålder och Sionismen går från att uppfattas som en mänsklig rörelse med frågetecknen till att utgöra en aktiv del i Guds plan. Judarnas roll får en utökad

---

¹⁷⁴ Pethrus skrev i Evangelii Härold 1917 att ”Jerusalem taget från Muhammedanerna... Fikonträdet knoppas – sommaren är nära! Jesus kommer snart!” Josefsson 2003, s 165.

¹⁷⁵ Gunner 1996, s 201, 230, 241.

¹⁷⁶ Gunner 1996, s 182.

¹⁷⁷ Hjelm 1953, s 108.

¹⁷⁸ Hjelm 1955, s 81, 88.

¹⁷⁹ Gunner 1996, s 170.

betydelse från att bara ha varit viktiga i det framtida tusenårsriket till att också få en viktig funktion för samtidens eskatologiska skeenden.¹⁸⁰

Det andra perspektivet kommer med inflytande från USA och resulterar i en utpräglad apokalyptik som kan beskrivas som ”Harmageddonteologi” med framtiden koncentrerad kring en väntad slutkatastrof. Beståndsdelarna är inte nya utan har funnits med under 1900-talet men det nya är att pusselbitarna utkristalliseras och tolkas i en ny stormaktspolitisk kombination där beståndsdelar som Ryssland, Israel och Harmageddon till stor del ses från USA:s och antikommunismens perspektiv. Man lyssnar till de senaste nyhetssändningarna och varje rapporterad händelse blir ett tydligt led i upptrappningen inför Harmageddon. Katastrofen är oundviklig och mänskligheten kommer att förgöra sig själv genom ett kärnvapenkrig. Det är Guds straff över ondskan. Därefter kommer tusenårsriket där de pånyttfödda styr tillsammans med Kristus och med judarna som rikets främsta folk.¹⁸¹ Mellan 1930-1960-talet dominerade svenska författare litteraturen om de yttersta tingen.¹⁸² Ett exempel är pingstpredikanten Birger Claesson som 1951 kommer ut med den lilla skriften *Dom över Sverige*. Boken baseras på en gudomlig syn han fått om att Sverige ska anfallas av Ryssland och han ger i boken en detaljerad beskrivning av hur detta ska gå till. Syftet med skriften och budskapet beskrivs vara att: ”Gud genom den ville väcka sitt folk och varna de ofrälsta, så att de måtte omvända sig till Gud och söka frälsning, innan domskatastrofen kommer över dem.”¹⁸³ Claesson varnar också för ”ett förestående tredje världskrig med atom- och vätebomber och bakteriekrig”.¹⁸⁴ Boken blev en riktig kioskvältare och trycktes redan under det första året i 14 upplagor.¹⁸⁵ Men från 1960-talets mitt menar Gunner att det sker en drastisk förändring genom att amerikansk litteratur i ökad grad översätts till svenska. Det innebär att Hal Lindsey, Tim LaHaye och John F Walvoord för in ett nytt profilerat apokalyptiskt alternativ på den svenska marknaden.¹⁸⁶

Det tredje perspektivet var kritiken mot de ekumeniska strävanden som bland andra ärkebiskop Nathan Söderblom stod för. Lewi Pethrus kritiserade exempelvis detta i en predi-

---

¹⁸⁰ Gunner 1996, s 113-114.

¹⁸¹ Gunner 1996, s 218.

¹⁸² Gunner 1996, s 184.

¹⁸³ Claesson 1951, s 39.

¹⁸⁴ Claesson 1951, s 41.

¹⁸⁵ Stävare 2015, s 106.

¹⁸⁶ Gunner 1996, s 184.

kan i Stockholm 1925.¹⁸⁷ Motståndet mot det som uppfattades vara den etablerade kyrkan gick också som en röd tråd genom de flesta böcker som skrevs om den yttersta tiden. Kyrkor-nas världsråd sågs som ett tecken på denna falska ekumenik och kvinnan på vilddjuret i Up-penbarelsboken 17, den scharlakansröda skökan, tolkades ofta som den katolska kyrkan.¹⁸⁸

4.2. Thoralf Gilbrant och bokserien *Tidens tecken*

För den svenska Pingströrelsens del var det framförallt norrmannen Thoralf Gilbrant som kom att utforma den nya eskatologiska betoningen och mellan åren 1973 till 1975 skrev han bokse-rien *Tidens tecken* som översattes och trycktes på svenska.¹⁸⁹ Böckerna tryckts i 250 000 ex-emplar i Norden och fick stort inflytande på den svenska Pingströrelsens eskatologi.¹⁹⁰ Gil-brant fick också i december 1986 tala om detta ämne på Pingströrelsens årliga predikantvecka i Stockholm.¹⁹¹ Senare pingstpastorer, exempelvis Jack-Tommy Ardenfors, hänvisar också till Gilbrant och *Tidens tecken* som en bra källa för den ”som vill tränga in i ämnet” om Jesu till-kommelse.¹⁹² Man kan säga att Gilbrant fortsätter att utveckla den svenska Pingströrelsens eskatologiska förståelse efter Pethrus.

Grunden för *Tidens tecken* är darbyistisk och har de klassiska kännetecknen såsom bru-dens hemliga uppryckande, en bokstavlig läsning av bibeltexterna, tiden uppdelad i tydliga tidsåldrar och en distinktion mellan församlingen och Israel.¹⁹³ Gilbrant har också en tydligt premillennialistisk hållning vilket bland annat syns i det faktum att han, liksom Pethrus, tar avstånd från tanken att världen blir bättre: ”Tanken om att världen skall genomsyras av evan-gelium och bli bättre och bättre är helt främmande för Bibeln... Rättfärdigheten skall inte segra, utan orättfärdigheten ta överhanden.”¹⁹⁴ Tvärtom målar han, i stora stycken, upp en mörk dystopisk framtid med moraliskt avfall, hot om ett nukleärt tredje världskrig och intensi-fierad förföljelse mot de troende. Gillbrant går till och med så långt som att säga att mycket pekar på att civilisationen kommer att gå under inom en generation och att ”vår generation är

---

¹⁸⁷ Pethrus 1925. Predikan finns med i ett häfte med namnet *Ekumeniska mötet i Bibelns ljus*.

¹⁸⁸ Gunner 1996, s 300.

¹⁸⁹ Gunner 1996, s 361. Årtalet 1975 är dock lite osäkert eftersom jag inte lyckats få tag på exakt när den sista boken trycktes. 1975 är alltså en någorlunda kvalificerad gissning.

¹⁹⁰ 250 000 exemplar tryckta i Norden står det på omslaget till samlingsvolymen. Gilbrant, (okänt årtal b).

¹⁹¹ Asp 1987, s 37.

¹⁹² Ardenfors 1982, s 19.

¹⁹³ Gilbrant 1973, s 5, 9; Gilbrant 1974a, s 13; Gilbrant 1975b, s 47-54, 59-60; Gunner 1996, s 294.

¹⁹⁴ Gilbrant 1975a; Pethrus 1912, s 16.

den sista”.¹⁹⁵ En viktig tanke för Gilbrant är att man genom att jämföra det profetiska ordet i Bibeln med aktuella händelser i vår egen tid kan förstå vilken tid vi lever i och se när dagen för Jesu ankomst närmar sig. Han menar att det till och med är ”vår plikt att tyda dessa tecken”.¹⁹⁶ För Gilbrant blir det då uppenbart att när vi betraktar ”vår tid i Bibelns ljus” snart finner att ”den värld vi lever i, är den värld som Bibeln framställer som ändens tid.”¹⁹⁷

4.3. Bokserien *Tidens tecken i förhållande till Jesus kommer*

Där tidstecknen för Pethrus begränsades till några stycken har Gilbrant skrivit drygt åtta-hundra sidor som mestadels handlar om dessa tidstecken. Totalt handlar det om närmare nittio kapitel där Gilbrant går igenom ett tidstecken åt gången och sedan visar på hur detta stämmer överens med Bibelns profetiska ord om ändens tid. Det handlar om exempelvis ”Moraliska tecken” såsom ”Pornografi”, ”Abort” och ”Dödshjälp”. Gilbrant lyfter även fram ”Avfallets tecken” där han kraftfullt attackerar liberalteologin och den modernistiska bibeltolkningen och menar att ”den samlade modernistiska teologin förnekar alla den kristna trons huvudsanningar” och att den till och med har utvecklats till ateism.¹⁹⁸ Till detta kopplar han också en stark kritik mot de ekumeniska strävanden som framförallt Kyrkornas Världsråd står för.¹⁹⁹ Gilbrant ser dessa ekumeniska strävanden som början på det han kallar för ”Världskyrkan” som blir förelöparen till den ”antikristliga världskyrkan som i Uppenbarelsboken kallas den stora skökan”.²⁰⁰ Stort utrymme ges också till att lyfta fram den förföljda kyrkan, framförallt i kommunistländerna Ryssland och Kina.²⁰¹

Men det är inte bara negativa tecken hos Gilbrant. Bland allt avfall, omoral, villolärer, vätebomber och förföljelse av kristna ser han också hur evangeliet predikas som aldrig förr och han kallar detta för ”Evangelisationen tecken”. Detta är viktigt även utifrån ett eskatologiskt perspektiv eftersom ”Evangelium ska predikas i hela världen innan änden kommer.”²⁰² Ett annat positivt tidstecken är Israel som han ser som det kanske tydligaste tidstecknet av

---

¹⁹⁵ Gilbrant 1973, s 8.

¹⁹⁶ Gilbrant 1973, s 6.

¹⁹⁷ Gilbrant 1973, s 9.

¹⁹⁸ Gilbrant 1974a, s 116, 132. ”Den liberala teologin har blivit en ”teologi” utan Theos, utan Gud.”

¹⁹⁹ Gilbrant 1974a, s 144, 146.

²⁰⁰ Gilbrant 1974a, s 148.

²⁰¹ Gilbrant 1974b, s 92.

²⁰² Gilbrant 1974b, s 7, 10.

alla: ”Den 14 maj 1948 proklamerades staten Israel... Det var Guds stora klocka som slog.”²⁰³ Av Gilbrants 817 sidor ägnar han 161 sidor åt Israel, alltså 20 %. Kontrasten till Pethrus är här tydlig, där Pethrus bara omnämnde judarna och Israel med några meningar, och enbart kopplat till tusenårsriket, så blir det judiska folket och Israel för Gilbrant det centrala. Där Pethrus och de tidiga darbyisterna såg att judarna skulle bli frälsta ”på en enda dag”²⁰⁴ ser istället Gilbrant det som att fullföljandet av församlingens missionsuppdrag till judar och hedningar går hand i hand²⁰⁵ och han gläder sig också över att det nu finns ett ”helt nytt intresse bland judarna för Jesus från Nasaret”.²⁰⁶ Som Gunner påpekar så luckras nu de hårda darbyistiska skotten mellan Israel och församling upp och judarna får en delvis förändrad roll.²⁰⁷ För Pethrus var judarna enbart viktiga för framtiden medan de hos Gilbrant också blir viktiga för samtiden.

När det gäller Gilbrants syn på själva återkomsten följer han tydligt den darbyistiska läran om brudens hemliga uppryckande och Jesu återkomst i två steg, liksom Pethrus. Men han står för en tydligare pretribulationistisk hållning där han ser att uppryckandet sker före vedermodan och inte någonstans mitt i så som Pethrus menade.²⁰⁸ Gilbrant gör heller inte någon åtskillnad mellan vreden och vedermodan så som Pethrus gjorde i *Jesus kommer*.²⁰⁹

När det gäller tusenårsriket följer Gilbrant Pethrus nästan ordagrant och han talar om att världen ska ”födas på nytt” och att hela skapelsen ska ”föras tillbaka till sitt paradisiska tillstånd”.²¹⁰ I likhet med Pethrus lyfter han också fram tusenårsrikets judiska karaktär och att Människosonen och hans apostlar under det kommande riket ”skall sitta på tolv troner och döma Israels tolv stammar”²¹¹

När det gäller domsperspektivet, som är det kanske tydligaste temat i *Jesus kommer*, så finns det också med hos Gilbrant men inte riktigt på samma sätt som hos Pethrus. Där det hos Pethrus är Gud som agerar, och den troende församlingen som likt Lot genom sin blotta när-

---

²⁰³ Gilbrant 1975a, s 156.

²⁰⁴ Pethrus 1912, s 52.

²⁰⁵ Gilbrant 1975a, s 178.

²⁰⁶ Gilbrant 1975a, s 178, 180.

²⁰⁷ Gunner 1996, s 170.

²⁰⁸ Gilbrant (okänt årtal a), s 52. ”Guds folk skall lyftas upp för att möta sin Frälsare i skyn innan vedermodan bryter in över världen”.

²⁰⁹ Gilbrant (okänt årtal a), s 52-53. ”Paulus säger inte heller någonting om att församlingen skall genomgå denna fruktansvärda vedermöda. Han talar ingenstans om att de troende först skall drabbas av en fruktansvärd vredesdom innan de kan få möta sin Frälsare.”

²¹⁰ Gilbrant 1975a, s 11-12.

²¹¹ Gilbrant 1975a, s 55-56; Gilbrant (okänt årtal A), s 51.

varo ”skyddar staden”²¹² så är det hos Gilbrant snarast människans egen synd och det moraliska förfallet som nästan automatiskt leder till denna förödelse. Gilbrant menar att mänskligheten mer eller mindre kommer att förgöra sig själv genom sin omoral och bortvändhet från Gud genom någon form av tredje världskrig med hjälp av atomvapen.²¹³ Han menar att detta kommer att bli den vedermöda som står beskrivet om i Uppenbarelseboken och som ”kulminerar i kriget vid Harmageddon”.²¹⁴ Gud finns närvarande i detta²¹⁵ men det är inte Guds agerande som blir det framträdande hos Gilbrant. Fokus är snarare människans egen ondska, maktbalansen under kalla kriget samt antikrists rike med det återupprättade romerska tiostatsförbundet.²¹⁶ Det märks här att det har passerat drygt sextio år mellan dessa båda böcker med två världskrig och ett kallt krig som långtifrån är över. Människans ondska handlar längre inte bara om ”sedeslöshet” och ”en överdriven omsorg om det jordiska” som Pethrus varnade för utan hon har visat sig vara kapabel till långt större grymheter än så.

En annan iakttagelse är att Gilbrant, till skillnad från Pethrus, inte nämner den eviga domen, den brinnande eldsjön eller helvetet med ett enda ord (hoppet om en evig räddning hos Gud för de troende finns dock med).²¹⁷ Man skulle nästan kunna säga att ett kommande kärnvapenkrig har ersatt helvetet som varning till omvändelse. Det finns således en dubbel anledning att ta emot Kristus för Gilbrant, dels att få spendera en evighet hos Gud men också, eller kanske framförallt, löftet om att bli uppryckt före vedermödan och därigenom slippa antikrists förföljelse och civilisationens undergång i ett kommande kärnvapenkrig. Detta innebär dock inte att man ska förstå Gilbrant som att han inte tror på ett evigt straff.²¹⁸ Men är en partiell förflyttning av eskatologisk fokus från framtid till nutid, på samma sätt som judarnas roll hade förändrats i den riktningen.²¹⁹ Tidstecknen radades ju upp framför ögonen så därför hade man fullt upp med att förstå den tid man själv levde i snarare än att fundera på det som skulle hända efter tusenårsriket. Snart skulle det tredje världskriget komma och veder-

---

²¹² Pethrus 1912, s 17. ”Broder, du står där för att lysa. Gud har satt dig där för att ’rädda staden’, och så länge du är där, blir din omgivning skonad, så att icke domen drabbar den.”

²¹³ Gilbrant 1973, s 165. ”Och vad ett atomkrig kommer att innebära för mänskligheten kan inte beskrivas... Mänskligheten är på väg till grott-tillvaron... Detta är slutet för en avkristnad civilisation.”

²¹⁴ Gilbrant 1973, s 181; Gilbrant 1975a, s 27.

²¹⁵ ”göm dig i jorden för Herrens fruktansvärda makt”

²¹⁶ Gilbrant (okänt årtal a), s 56.

²¹⁷ Gilbrant (okänt årtal a), s 65.

²¹⁸ I predikantveckan 1986 understryker han exempelvis att läran om helvetet också måste förkunnas. Asp 1987, s 37.

²¹⁹ Gunner 1996, s 112-113, 170-171.

mödans lidanden slå till med full kraft. Vem behöver oro sig för ett evigt helvete när man har ett annalkande kärnvapenkrig som väntar bara runt knuten? Gunner har gjort en liknande iakttagelse där han menar att fokus under 1970-talet alltmer förflyttades från att utröna vad som gäller för Kristi tillkommelse till att man istället söker avslöja vad som ska ske i samtiden.²²⁰ Han menar att det ”apokalyptiska intresset” har bevarats men att en förskjutning ägt rum i det ”apokalyptiska tänkandet”. Där man tidigare talade om Kristi återkomst och tusenårsriket talar man under 70-talet istället om vad som ska ske med staten Israel.²²¹

4.4. Den amerikanska Harmageddonteologin

En av de tydligaste amerikanska rösterna i svensk frikyrklig eskatologi under 70-talet var Hal Lindsey som 1973 genom sin epokgörande bok *The Late Great Planet Earth* och Gunner menar att Lindsey förde in en tydligare spekulativ ton i den eskatologiska diskussionen.²²² Genom bokens enorma försäljningsframgångar, 25 miljoner exemplar över hela världen, lyckades han mer än någon annan att få dispensationalismen utanför kyrkans väggar i USA på 1970-talet. Fokus för låg på Sovjetunionen, arabvärlden och Israel.²²³ Detta kan exempelvis ses i bokens femte kapitel där han söker övertyga läsaren om att den härskare som i Hes 38:2 omnämns som ”Gog i Magogs land, hövdingen över Ros, Mesek och Tubal” i själva verket handlar om ledaren över Sovjetunion som i ändens tid ska anfälla Israel.²²⁴ Han pekar också ut andra länder som ska ”vara i förbund med Ryssland” och sedan under vedermödans slutfas anfälla Israel.²²⁵

Gunner menar även att Lindsey är en av de första som på svensk mark lanserar tanken att det romerska tiostatsförbundet som skulle upprättas, som bl.a. står omnämnt i Dan 7:24 och Upp 13, är liktydigt med EG.²²⁶ Ur detta tiostatsförbund skulle sedan Antikrist träda fram och ”ta ledningen över tiostatsförbundet”.²²⁷ Tanken om ett tiostatsförbund med ett återupprättat romarrike var inte helt ny på svensk mark. Svensk-amerikanen C. A. Chader (Tjäder)

---

²²⁰ Gunner 1996, s 220.

²²¹ Gunner 1996, s 220.

²²² Den svenska översättningen kom också ut 1973 som *Vart är mänskligheten på väg*. Lindsey 1973, s 3-4.

²²³ Tellbe 2013, s 17; Gunner 1996, s 25.

²²⁴ Lindsey 1973, s 61-63.

²²⁵ Lindsey 1973, s 69.

²²⁶ Gunner 1996, s 185.

²²⁷ Lindsey 1973, s 92-95, 103.

predikade mycket om detta som frilansande under 1930-talet.²²⁸ Utifrån Daniels bok 2 och 7 menade han att det på nytt skulle återuppstå ett nytt ”Tiomaktsförbund” med Rom som dess kommande huvudstad under ledning av diktatorn Mussolini.²²⁹ Trots att Mussolini dog levde dock tanken om ett tiostatsförbund kopplat till Rom vidare. Som Ingemar Lindén påpekar fick Lindseys syn om EG stor betydelse för tolkningen och förståelsen av Uppenbarelseboken och synen på ändens tid.²³⁰

4.5. Harmageddonteologin efter 70-talet

Ett av pingströrelsens förlag ”Den kristna bokringen” gav även under 80-talet ut böcker som var tydligt inspirerade av Hal Lindseys dystopiska och spekulativa eskatologi. En av dessa var *Uppenbarelseboken och vår tid* av amerikanen William R Goetz.²³¹ På framsidan av boken är det en bild på en stor kärnvapenexplosion med den karakteristiska svampformen. I både innehåll, form och enskilda exempel påminner boken starkt om Lindseys förlaga från 1973 men ett ännu större fokus har lagts på att beskriva konsekvenserna av ett nukleärt förintelsekrig.²³²

En annan person som i vissa stycken också spred dessa tankar var pingstpastorn i Filadelfia Stockholm Josef Östby som 1986 kom ut med boken *Framtiden är vår*.²³³ Likheterna med Lindsey består i flera saker. Det första är att Östby, liksom Lindsey, inleder sin bok med att betona vikten av det profetiska perspektivet och att Bibeln är unik ”därför att den är profetisk”.²³⁴ Lindsey å sin sida inleder första meningen i sin bok med: ”Detta är en bok om profetia – Bibel-profetia”. Han ägnar sedan de två första kapitlen åt att utveckla detta ämne.²³⁵

I bokens tredje kapitel knyter Östby på nytt an till Lindsey i flera avseenden. Exempelvis beskriver han hur det antikristliga systemet som ska uppstå i ändens tid ska gestalta sig, att det ska vara ett ”ekonomiskt världssystem” präglad av ett ”kontantlöst samhälle” med en samlad militär styrka. Han menar att EG och ”Europa blir basen för det antikristliga systemet” och att det ”när det är klart skall det bestå av tio stater”.²³⁶ Mellan åren 1981-1986 bestod EG

---

²²⁸ Lindén 1980, s 74-75.

²²⁹ Lindén 1980, s 80-81.

²³⁰ Lindén 1980, s 96-97. Gilbrant skrev exempelvis 1994 en bok på temat med titeln *EU i politik och profetia*.

²³¹ Goetz 1983.

²³² Goetz 1983. Se exempelvis s 17-26.

²³³ Östby 1986, s 140.

²³⁴ Östby 1986, s 10. Han ägnar hela det första kapitlet, av fem kapitel totalt, åt att förklara detta tema. S 9-22.

²³⁵ Lindsey 1973, s 7, 9-24.

²³⁶ Östby 1986, s 61-62.

av just tio stater och det var kanske extra frestande att tolka in texterna i Upp 13:1, om odjuret med tio horn och tio kronor, på EG just under dessa år. 1986 ökas dock antalet medlemsländer till 12 och 1995 till 15, då även Sverige gick med i unionen.²³⁷

4.6. Kritik av spekulativen

Relativt tidigt fanns det inom den svenska Pingströrelsen kritiska röster mot denna, som man menade, spekulativa teologi och 1977 kom bibelläraren och teologen Alf Lindberg ut med boken *Trons budskap*. Lindberg var en av lärarna på Pingströrelsens största bibelskola, Mariannelunds folkhögskola, och målet med boken menar han var att ge en enkel och klarläggande undervisning av Bibeln och ”ej leda från Skriften i spekulationer”.²³⁸ Lindbergs bok ger en systematisk genomgång av flera grundläggande kristna läror och sista kapitlet ägnas åt ämnet ”Kristi återkomst”.²³⁹ I många stycken kan man säga att Lindberg försöker sig på en återgång till Pethrus eskatologi där fokus är just Jesu återkomst och inte så mycket idéer om exakt hur världens undergång ska gå till eller gissningar kring vem antikrist skulle kunna vara. I likhet med Pethrus talar han en hel del om olika tidstecken som tyder på att Jesus är nära och han framhåller särskilt Israels roll bland dessa tecken.²⁴⁰ Lindberg håller också fast vid den darbyistiska tanken om Jesu återkomst i två faser.²⁴¹

Det som skiljer Lindberg från Pethrus eskatologi är dock två saker. Det ena är att tusenårsriket får en mindre roll. Han citerar enbart Upp 20:6; ”Salig och helig den som har del i den första uppståndelsen. Över dem har döden ingen makt, utan de skola vara Guds och Kristi präster och skola regera med honom de tusen åren.” Han gör inget tillägg om att tusenårsriket bara ska styras av apostlarna och judar, såsom Pethrus utifrån den darbyistiska modellen menade, utan verkar anse att även de troende hedningarna ska vara med under tusenårsriket.²⁴² Det andra som skiljer från Pethrus är domsperspektivet. Liksom Pethrus ger han stort utrymme åt denna del av eskatologin men han talar enbart om domen som något som ska ske i framtiden efter Jesu återkomst och inte om Guds dom i den nuvarande historien.²⁴³ Domsper-

---

²³⁷ Europeiska unionen 2015.

²³⁸ Lindberg 1977, s 9. Att han uttrycker sig på det sättet visar tydligt att han menar att det bland somliga fanns en uppenbar risk att bli just spekulativa.

²³⁹ Lindberg 1977, s 7, 243-265.

²⁴⁰ Lindberg 1977, s 244-249.

²⁴¹ Lindberg 1977, s 250.

²⁴² Lindberg 1977, s 255; Se Pethrus 1912, s 71, 74-75.

²⁴³ Lindberg 1977, s 258-259.

spektivet är tydligt men det har ändå en mjukare ton än det hade hos Pethrus. Han lyfter exempelvis fram att barnen inte går förlorade, trots att de inte tagit emot Jesus, och inte heller de ”som befinner sig i samma ställning till Guds frälsningserbjudande som ’dessa små’”. Det är endast ”den som *medvetet* ställer sig utanför frälsningserbjudandet... [som] går förlorad.”²⁴⁴ Lindberg menar dessutom att ”troligtvis de flesta” som ställs inför den vita tronen faktiskt ”hade sina namn i Livets bok” och därmed slipper att bli evigt förtappade.²⁴⁵ Lindberg har alltså en långt generösare inställning till dem som hamnar inför Guds dom än vad Pethrus ger uttryck för 1912.²⁴⁶ Lindberg avslutar sitt kapitel med att, liksom Pethrus, tala om en ny himmel och en ny jord men skriver inget om att den gamla jorden ska brinna, som Pethrus gjorde.

Över huvud taget har Lindberg en mildare framtoning gentemot Pethrus. Domen finns, men den målas inte i lika skarpa färger eller lika starka ord. Inte heller finns det något hot om kärnvapenkrig som hos Gilbrant, någon oro för EG som hos Lindsey och Östby eller någon rädsla för att Ryssland ska anfalla som pingstpastorn Birger Claesson gav uttryck för i *Dom över Sverige*. Läran om uppryckandet finns dock med, liksom tidstecknen. Tusenårsriket finns också med men får inte samma utrymme som hos Pethrus eller Gilbrant. Den judiska aspekten av tusenårsriket lyser också med sin frånvaro. Däremot får Israels en framskjuten betydelse som tidstecken.

Kontrasten med Pethrus är tydlig på vissa punkter men kontrasten till Harmageddonteologin är ännu tydligare. Trots att Harmageddonteologin fick stort inflytande över Pingströrelsen ända till åtminstone slutet av 80-talet²⁴⁷ så fanns det alltså redan på 70-talet interna kritiker till en del av dess antaganden. Att Lindberg var teologiskt skolad, dock inte mer än en kandidatexamen,²⁴⁸ kan ha haft betydelse för att han reagerade annorlunda mot andra kollegor i Pingströrelsen som annars sällan hade längre utbildning än några veckor på bibelskola.²⁴⁹

4.7. Ett nytt perspektiv på EG/EU

Som ovan nämndes hävdade Hal Lindsey och Josef Östby att det framväxande EG skulle bli den nya basen för det antikristliga väldet. Kritik mot detta sätt att tänka fanns också och en av

---

²⁴⁴ Lindberg 1977, s 263; Se Pethrus 1912, s 84-85.

²⁴⁵ Lindberg 1977, s 263-264.

²⁴⁶ Lindberg 1977, s 263-264; Pethrus 1912, s 84-85.

²⁴⁷ Detta visar exempelvis Östbys bok från 1986 som fortsätter Gilbrants och Lindseys tankar i många stycken.

²⁴⁸ Lindberg 1977, s 5; Lindberg disputerade sedan i teologi 1991. Lindberg 1991.

²⁴⁹ Eckerby 2007, s 289-290.

de som tydligt gav uttryck för det var pingspastorn och doktoranden i Nya testamentets exegetik Samuel Svensson som 1992 kom ut med boken *EG i den bibliska profetians ljus* på eget förlag.²⁵⁰ Tidigare samma år hade Sievert Öholm i det populära programmet "Svar direkt" tagit upp frågan om Bibelns profetior och EG där Svensson debaterade dessa frågor med Ulf Ekman. På detta sätt kom dessa frågor, som annars mest rört sig inom de frikyrkliga kretsarna, ut bland allmänheten. Svensson beskriver i början av boken hur frågorna efter detta program tog nytt liv och diskuterades flitigt i Svenska Kyrkans tidning, Evangelii Härold och tidningen Dagen. Det som föranledde debatten var att Svensson drog "andra slutsatser av det bibliska materialet än de som i EG nödvändigtvis ser en plattform för en kommande Antikrist".²⁵¹ En bidragande orsak till att frågan aktualiserades och fick uppmärksamhet var förmodligen att Sverige stod inför ett analkande eventuellt EU-medlemskap, vilket ju också förverkligades i och med folkomröstningen 1995.

Svenssons bok står i bjärt kontrast till den linje som Lindsey och Östby företrätt tidigare, där man utifrån Upp 13:1 och Dan 7 menade att EG var grunden för det tiostatsförbund som senare skulle bli basen för det kommande antikristliga riket. Mellan 1981-1986 hade EG/EU just tio stater som medlemmar men sedan utökades antalet bit för bit. 1992 hade man 12 medlemsstater.²⁵² Svensson lyfter istället fram de positiva effekterna med EG och menar exempelvis att gemenskapen kan bidra till att förbättra miljön, utveckla ekonomin och handeln, stötta fattiga länder med bistånd och, tvärtemot vad flera kritiker hävdar, bli en garant för religionsfrihet i Europa.²⁵³ Han förnekar också de påstådda likheterna mellan EG och odjuret i Uppenbarelsebok och menar att det är svårt att förrena dessa bilder utifrån både de bibliska profetiorna och med "EG:s nuvarande inriktning."²⁵⁴ Boken såldes i ca 2000 exemplar.²⁵⁵ Ingen försäljningssuccé med andra ord, men i en pingströrelse med ca 95 000 medlemmar så torde den ändå fått en viss betydelse.²⁵⁶ Att det blev en diskussion i de svenska kristna dagstidningarna och att man tog upp frågan i ett stort svenskt debattprogram på SVT visar också på att frågan av många betraktades som viktig och intressant.

---

²⁵⁰ Svensson 1992, s 4. På baksidan av boken finns en beskrivning av Samuel Svensson.

²⁵¹ Svensson 1992, s 9, 53.

²⁵² Europeiska unionen 2015.

²⁵³ Svensson 1992, s 77, 83-84, 87, 97.

²⁵⁴ Svensson 1992, s 113-114.

²⁵⁵ Samuel Svensson, bokens författare, e-post till mig 2016-04-23.

²⁵⁶ Wahlström 2007, s 327.

En intressant nutida parallell är sommarens Brexit-omröstning i Storbritannien. Teologen och lektorn i Nya testamentet vid Göteborgs universitet David Nyström skrev efter omröstningen ett debattinlägg på tidningen Dagen den 6 juli om att: ”En kristen analys av EU-medlemskap” inte bör ta sin utgångspunkt i ”spekulativa tolkningar av bibliskt apokalyptiskt bildspråk”.²⁵⁷ Anledningen till sin debattartikel menar han vara att han mött flera människor från ”den pingstkarismatiska frikyrkan” som hävdade att EU är vilddjuret i Uppenbarelseboken. David fick även mothugg av redaktören för tidsskriften ”Flammor” Holger Nilsson några dagar senare.²⁵⁸ Så frågan om EU:s koppling till eskatologin är fortfarande levande bland teologer och skribenter.

4.8. Harmageddonteologin idag

Harmageddonteologin präglades till stor del av det kalla kriget med spänningarna mellan Väst med den förhärskande kommunismen i Sovjet och Kina. Att därför tala om ett tredje världskrig och civilisationens undergång i ett stort kärnvapenkrig som Gilbrant exempelvis gjorde var därför inte lika främmande då som vi kanske tycker att det är idag. Det är också svårt att underskatta den betydelse som Israels bildande av stat och intagandet av Jerusalem fick för eskatologin. Förväntan på Jesu snara återkomst var hos många mycket stor och man tyckte sig se att flera av profetiorna gå i uppfyllelse. Att man kopplade det antikristliga riket med EG/EU är egentligen inte heller så konstigt. Tanken hade funnits på svensk mark sedan åtminstone 30-talet och med tanke på EG:s geografiska utbredning var det många som gjorde likhetstecknet till ett återupprättat romarrike utifrån Uppenbarelsebokens och Danielbokens beskrivningar. Man kanske också kan se det som en allmän skepsis till det kontinentala, mestadels katolska, Europa. Martin Luther hävdade ju att påven var antikrist så att många protestanter senare har gjort liknande kopplingar även med EG är kanske inte så oväntat.²⁵⁹

Hur många som håller fast vid Harmageddonteologin i Sverige idag finns det inga uppgifter på men ett exempel på en nutida Harmageddonförkunnare är ovan nämnda Holger Nilsson från Vetlanda som genom sin tidsskrift *Flammor* sprider liknande tankar som Gilbrant och Lindsey. Tidsskriften finns både i tryckt format, som går ut till många församlingar, och

---

²⁵⁷ Nyström 2016.

²⁵⁸ Nilsson 2016.

²⁵⁹ Gregory 2012, s 145.

på nätet.²⁶⁰ Budskapet handlar mycket om att Jesus kommer snart, Israel som tidstecken, faror med EU, varningar för Ryssland, faror med islam, samt olika profetior som på olika sätt understryker sanningshalten i detta. Nilsson samordnar också en predikantpool med förkunnare som mot milersättning besöker församlingar och predikar om dessa frågor.²⁶¹

4.9. Sammanfattning

Efter 1912 infogades flera viktiga perspektiv in i den svenska pentekostala eskatologin. Dels det sionistiska perspektivet efter 1948 och 1967 samt en form av dystopisk Harmageddonteologi med fokus på ett nukleärt tredje världskrig. Båda dessa perspektiv kom som ett resultat av förändringar i omvärlden och präglade efter andra världskriget starkt den nya eskatologin. Den främste företrädaren i Sverige blev Thoralf Gilbrant som med sin bokserie *Tidens tecken* utvecklade Jesus kommer-teologin från Pethrus. Ett större fokus på att tolka omvärldens händelser och foga in dem till Bibelns texter är utmärkande för hans sätt att skriva. Amerikanen Hal Lindsey och pingstpastorn Josef Östby lyfte också fram faran med EG och betonade Bibelns profetiska perspektiv. Bibelläraren Alf Lindberg ifrågasatte tidigt en del av dessa, som han menade, spekulativa tankar. Även andra, exempelvis Samuel Svensson, var kritisk i sin inställning till Harmageddonteologin och dess konsekvenser. Även idag har frågan om EU:s roll en viss aktualitet, vilket insändaren i *Dagen* visade, och enskilda personer sprider fortfarande dess tankar på olika sätt.

---

²⁶⁰ Nilsson 2016..

²⁶¹ Nilsson 2016.

5. George Eldon Ladd och gudsrikesteologin, 1980

5.1. Inledning

1980 börjar större förändringar så sakteligen äga rum inom den svenska Pingströrelsens eskatologi och den person som med tiden kom att få störst betydelse för den nya inriktningen var den evangelikale professorn i Nya testamentet vid Fuller teologiska seminarium i Kalifornien, George Eldon Ladd. Han skrev ett flertal böcker och var en av de allra viktigaste evangelikala teologerna mellan 1950- till 1980-talet. Han är mest känd för vad han skrivit om Guds rike men skrev också flera böcker om eskatologi.²⁶² Enligt Erickson kom Ladd att få stor betydelse för den rörelse som blev känd som ”ny evangelikalism” och Ladd opponerade sig kraftigt mot många av dragen i den dispensationalistiska läran och formade istället en ny generation av förkunnare.²⁶³ 1980 kom den första boken ut i svensk översättning, *De yttersta tingen*, som särskilt berörde just synen på eskatologin. Den gavs ut på Libris förlag och översättare var Lennart Boström, lärare på Örebro Missionsskola, som då låg under Örebromissionen.²⁶⁴

5.2. Boken *De yttersta tingen* och kritik av dispensationalismen

På baksidan av boken står det att: ”En mängd böcker som behandlar de bibliska profetiorna om de yttersta tingen har publicerats under senare år. Många av dem är spekulativa och innehåller påståenden och slutsatser, som inte kan verifieras utifrån de bibliska texterna.” Det är möjligt att detta syftar på åtminstone två av de författare som jag har redogjort för ovan, Gilbrant och Lindsey, och att man nu vill erbjuda ett alternativ till detta tänkande.

Ett av bokens huvudteman är kritiken mot dispensationalismen och Ladd lyfter fram flera områden där han menar att denna lära är felaktig. Han kritiserar exempelvis synen att det skulle finnas två gudsfolk, judar och församlingen, som Gud skulle hantera på olika sätt.²⁶⁵ Ladd menar istället att ”den hedniska församlingens frälsning” är uppfyllelsen av profetiorna riktade till Israel och att därför församlingen är det nya sanna ”andliga Israel”.²⁶⁶ Detta sätt att tänka brukar vanligen benämnas som ersättningsteologi, där man menar att församlingen har

---

²⁶² D’Elia 2008, s xii.

²⁶³ Erickson 1992, s 154;

²⁶⁴ Ladd 1980, s 4. Skolan heter idag ”Örebro teologiska högskola” och drivs gemensamt av Evangeliska frikyrkan, Pingströrelsen och Svenska Alliansmissionen.

²⁶⁵ Ladd 1980, s 7.

²⁶⁶ Ladd 1980, s 23-24.

ersatt Israel som arvtagare till Gamla testamentet och dess löften.²⁶⁷ Ladd kritiserar också den dispensationalistiska tanken om att Israel blir frälst på ett annorlunda sätt än hedningarna utan han hävdar att de också måste tro på Jesus som Messias som alla andra.²⁶⁸ Samtidigt understryker han att ”bevarandet av Israel som ett folk genom århundradena” ändå är ”ett tecken på att Gud inte har övergett sitt folk Israel”.²⁶⁹ Årtalet 1948 nämns dock inte och han verkar inte se statens Israels bildande som något man bör ta eskatologisk hänsyn till.

Ladd kritiserar även Darbys lära om uppryckandet och Jesu andra tillkommelse i två steg. Efter en exegetisk genomgång av framförallt Paulus brev hävdar han att uppryckandet av församlingen, uppståndelsen av de döda och domen över Antikrist kommer att äga rum vid samma tillfälle, vid Jesu återkomst vid vedermödans slut.²⁷⁰ Han menar också att återkomsten kommer att ske ”synligt för alla” och inte osynligt som darbyismen och Pethrus hävdade.²⁷¹ Ladd går också emot den pretribulationistiska tanken, som exempelvis Gilbrant representerar, och menar istället att ”Församlingen kommer att lida intill tiden för Kristi *apokalypsis*.”²⁷² Det är alltså ingen fråga om att lämna jorden när det blir tufft och jobbigt. Ladd ifrågasätter även den dispensationalistiska läsningen av de 70 årsveckorna i Dan 9:24-27 och erbjuder istället en alternativ tolkning av dessa versar.²⁷³

Domsperspektivet är tydligt hos Ladd och han menar att: ”människan som individ är ansvarig för sina gärningar och kommer att ställas inför en helig och rättfärdig Gud på domens dag.”²⁷⁴ Till skillnad från Pethrus och Gilbrant ser han dock inte Guds dom som något som kan drabba ett land eller stad i vår egen tid utan menar istället att: ”Vreden är i huvudsak ett eskatologiskt begrepp” som syftar på Domens dag vid Jesu återkomst.²⁷⁵ Där kommer normen att vara: ”Jesu Kristi evangelium” och huruvida man tagit emot Jesus i sitt liv eller ej.²⁷⁶ Ladd tar också upp Matt 25 med Jesu liknelse om fåren och getterna. Han hänvisar till att dispensationalisterna ofta ser detta bibelord som en separat dom skild från den yttersta domen. Ladd menar dock att domen som står beskrivet i Matt 25 och domen inför den stora

---

²⁶⁷ Johansson 2000, s 114.

²⁶⁸ Ladd 1980, s 26.

²⁶⁹ Ladd 1980, s 29.

²⁷⁰ Ladd 1980, s 56

²⁷¹ Ladd 1980, s 57; Faupel 1996, s 97-98; Pethrus 1912, s 26.

²⁷² Ladd 1980, s 59; Gilbrant okänt årtal a, s 52.

²⁷³ Ladd 1980, s 66-67; Pethrus 1912, s 48-52.

²⁷⁴ Ladd 1980, s 97.

²⁷⁵ Ladd 1980, s 99.

²⁷⁶ Ladd 1980, s 109.

vita tronen är "identiska" och alltså inte två olika domar.²⁷⁷ Man kan säga att Ladd förenklar domsperspektivet i Nya testamentet och talar om en dom snarare än flera olika. Domsperspektivet får dock stort utrymme i boken och 18 av 134 sidor ägnas åt detta ämne.

I sin syn på tusenårsriket verkar det bitvis som att Ladd får problem med den klassiska premillennialistiska hållningen och han ifrågasätter delvis tusenårsrikets existens.²⁷⁸ Han menar att om vi vore tvungna att följa Matt 25 som vårt "tidsprogram för profetians uppfyllelse" så skulle det inte finnas något utrymme för ett tusenårsrike; "Jag skulle tvingas till att vara en som inte tror på tusenårsriket (amillennialist)."²⁷⁹ Men han menar dock att: "det här är inte avsett att vara ett tidsprogram för profetians uppfyllelse. Det är en dramatisk liknelse."²⁸⁰ Hans problematiserande av tusenårsriket får dock stor betydelse för hur andra författare längre fram förstår tusenårsriket. Han kritiserar även den dispensationalistiska tanken om att tusenårsriket skulle ha en primärt judisk karaktär. Detta är fel menar han eftersom församlingen är det andliga Israel och därför är det "omöjligt att se på tusenårsriket som i första hand judiskt till sin karaktär."²⁸¹

Ladd beskriver också hur det efter tusenårsriket kommer "en ny himmel och en ny jord" utifrån Upp 21:1a och hur det nya Jerusalem sänks ner (Upp 21:2). Han hoppar dock över vers 21:1b där det står att: "Ty den första himlen och den första jorden var borta, och havet fanns inte mer." Istället hoppar han direkt från vers 1a till vers 2 och talar om hur "det nya Jerusalem sänks ner". Anledning till denna selektiva läsning kan kanske bero på Ladds syn på himlen och jorden. Han påpekar exempelvis att: "den yttersta scenen för Guds rike är jordisk" och inte himmelsk.²⁸² Detta hör ihop med Ladds övergripande kritik av det han kallar för "grekisk dualism" och han förordar istället att man ska förstå Bibeln utifrån "hebreisk dualism".²⁸³ Ladd menar att den bibliska beskrivningen mellan själ och kropp, jord och himmel med tiden har påverkats av en grekisk platonsk dualism där kroppen är ett fängelse för själen och livets yttersta mening är att helt befria sig från den onda jordiska tillvaron för att dö och

---

²⁷⁷ Ladd 1980, s 111.

²⁷⁸ Ladd 1980, s 113. "Om det här är den yttersta domen, vad gör vi då med tusenårsriket? Det verkar inte finnas någon plats för det."

²⁷⁹ Ladd 1980, s 114.

²⁸⁰ Ladd 1980, s 114.

²⁸¹ Ladd 1980, s 126.

²⁸² Ladd 1980, s 126.

²⁸³ Ladd 1980, s 43-44.

befrias till himlen.²⁸⁴ Ett sådant tänkande ”hur utbrett det än är” är mer ett uttryck för grekiskt tänkande än med teologi menar Ladd.²⁸⁵ Han menar att Bibeln istället ständigt framställer jorden som något gott, eftersom det är skapat av Gud, och att den aldrig i Gamla testamentet framställs som en betydelselös eller främmande plats som människan ska försöka fly ifrån. Det finns alltså inget motsatsförhållande mellan fysiskt och andligt liv, mellan högre och lägre sfärer enligt Ladd.²⁸⁶ Därför är ”människans naturliga boplats” jorden snarare än någon felaktig grekisk tanke om himlen.²⁸⁷ Måhända att Ladd i sin iver att framföra denna hebreiska jordiska tanke väljer att utesluta Upp 21:1b trots att han redovisar de första övriga versarna i det kapitlet.

Annars är det viktigaste temat för Ladd undervisningen om Guds rike.²⁸⁸ Utifrån det perspektivet talar han om enbart två olika tidsåldrar (och inte sju som dispensationalismen gör²⁸⁹), den nuvarande och den kommande, där den kommande ska inträda efter domen. Den nuvarande tidsåldern är ond och domineras av ”synden, Satan och döden” men sedan Jesus började sin aktiva tjänst har Gudsriket börjat etableras på jorden och sprids genom församlingen mer och mer.²⁹⁰ Riket kommer dock inte nå sin fullhet förrän vid Kristi återkomst.²⁹¹ Ladd kopplar också tydligt det eskatologiska perspektivet till det samtida och han kritiserar dem som avgränsar början på Kristi regim till tusenårsriket.²⁹² Guds rike menar han, som egentligen tillhör den kommande tidsåldern, har redan kommit genom Jesus, men dess ”fullhet kommer inte förverkligas förutom den tillkommande tidsåldern.”²⁹³ Vi lever därför nu mellan dessa tider och att den yttersta tiden redan har kommit i och med Jesus och pingsten.²⁹⁴

Den evangelikale teologen Donald G. Bloesch menar att detta sätt att beskriva eskatologin med tiden fick stort inflytande och brukar på betecknas som ”inaugurated eschatology” (invigd eskatologi) där fokus ligger på ”redan nu, ännu inte”.²⁹⁵ När det gäller den interna-

---

²⁸⁴ Ladd 1980, s 31.

²⁸⁵ Ladd 1980, s 30.

²⁸⁶ Ladd 1980, s 31.

²⁸⁷ Ladd 1980, s 43-44, 30.

²⁸⁸ Ladd 1980, s 115.

²⁸⁹ Bertone 2010, s 61.

²⁹⁰ Ladd 1980, s 15-16.

²⁹¹ Ladd 1980, s 121.

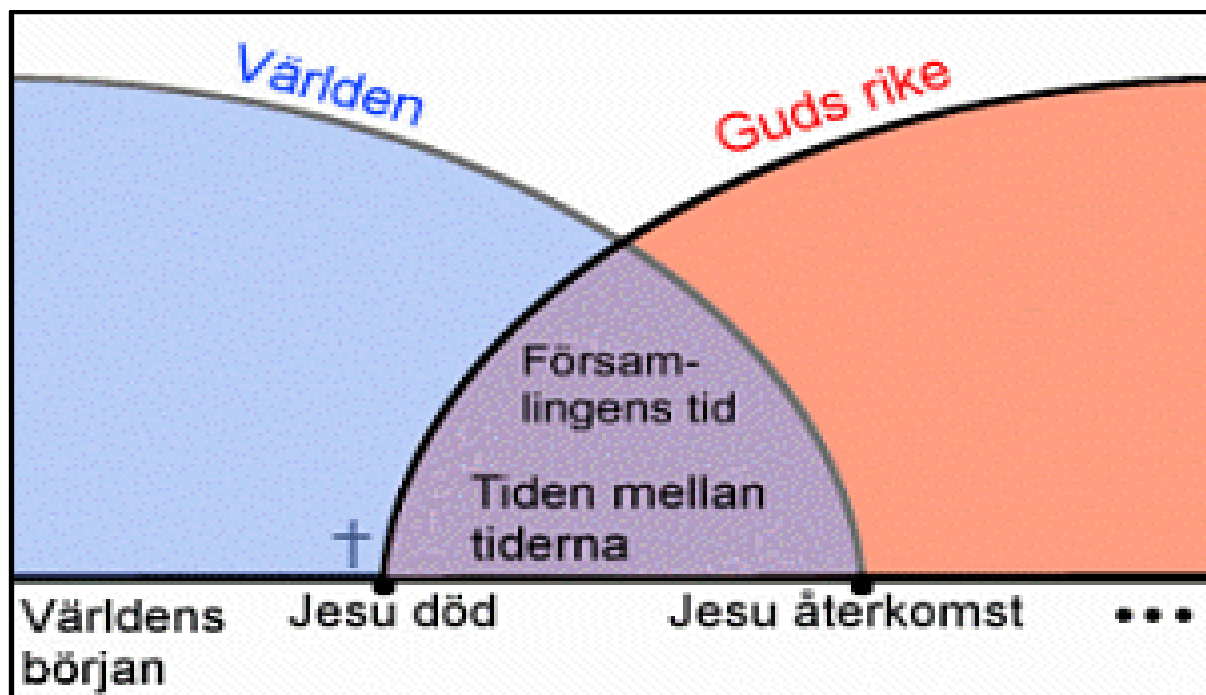
²⁹² Ladd 1980, s 131. Ladd betonar flera gånger att han ser sig själv som premillennialist.

²⁹³ Ladd 1980, s 132.

²⁹⁴ Ladd 1980, s 134.

²⁹⁵ Bloesch 2004, s 32. Enligt Gunner kommer uttrycket ursprungligen från Oscar Cullman, men det har sedan förknippats tydligt med Ladds teologi. Gunner 1996, s 37.

tionella Pingströrelsen skriver Peter Althouse att: ”the already/not-yet of the kingdom as transformation offered a theological framework that strengthened the inclusion of history and creation in the eschatological kingdom”.²⁹⁶ Även en av de mest inflytelserika pingstteologerna idag, Amos Yong, hänvisar till Ladds inflytande i formandet av denna eskatologi och dess betydelse för den internationella Pingströrelsen.²⁹⁷

Figur 2. Illustration över Ladds tankar om redan nu/ännu inte, där Guds rike genom församlingen alltsedan Pingstdagen vinner mark. Bilden illustrerar också Ladds syn på de två överlappande tidsåldrarna, den nuvarande och den kommande.

5.3. Receptionen av Ladds tankegångar på Örebro Missionsskola

En viktig ingång i Sverige fick Ladd genom Örebro Missionsskola som då ägdes av Örebromissionen. Under 70-talet genomgick skolan en förnyelse där man under Sigfrid Demingers ledarskap sökte hitta en ny teologisk grundsyn. I den processen blev Ladds böcker kring bibelsyn och bibeltolkning viktiga och flera kullar av studenter fick så småningom läsa hans nytestamentliga teologi.²⁹⁸ Publiceringen av Ladds *De yttersta tingen* väckte dock stark kritik inom Örebromissionen eftersom den inte stämde överens med den klassiska

²⁹⁶ Althouse 2003, s xii.

²⁹⁷ Yong 2014, s 51. Yong hänvisar till Ladds *The Presence of the Future* från 1974.

²⁹⁸ Janzon 2008, s 31-32, 238-239.

eskatologiska tolkningen. Örebromissionens eskatologi var nämligen, liksom Pingströrelsens, tydligt förankrad i dispensationalismen. Enskilda ur lärarkollegiet fick stå till svars men försvarade den nya eskatologiska linjen.²⁹⁹

En av de tydligaste rösterna för Ladds eskatologi blev så småningom författaren och läraren i Nya testamentet vid Örebro Missionsskola Mikael Tellbe.³⁰⁰ 1997 kom hans bok *Lammet och Odjuret* ut på Libris förlag och trycktes sedan i flera nya upplagor, den senaste 2015. Boken väckte snabbt uppmärksamhet och Tellbe beskriver senare att han efter att boken kom ut fått ägna mycket tid åt att föreläsa om dessa frågor i olika församlingar (bland annat pingstförsamlingar), på bibelskolor, teologiska seminarier och för pastorer och präster.³⁰¹ Tellbe är inte pingstvän men genom sin roll som lärare på Örebro teologiska högskola, där många blivande pingstpastorer och andra pingstväänner studerat och studerar,³⁰² genom sina föreläsningar och genom sina böcker om eskatologi har han haft ett ganska stort inflytande på Pingströrelsens syn i dessa frågor.

I *Lammet och Odjuret* ifrågasätter Tellbe flera gånger den dispensationalistiska läsningen där man läser ”de bibliska profetiorna bokstavligt” och gör en ”skarp distinktion mellan Guds plan för Israel och församlingen”. Liksom Ladd menar han att det är ”tveksamt om det är rätt att så tydligt skilja på Guds plan för Israel och Guds plan för församlingen som man gör i den dispensationalistiska tolkningen”. Tellbe tycker dessutom inte att man i en bokstavlig tolkning av Johannes visioner tar hänsyn till Uppenbarelsebokens utpräglade symbolspråk.³⁰³ Istället hänvisar han i en fotnot till Ladds *De yttersta tingen* och menar att ”I en mer nyanserad form av den futuristiska tolkningen tar man avstånd från... den skarpa distinktionen mellan Israel och församlingen som kännetecknar dispensationalismen.”³⁰⁴ Tellbe tar också tydligt avstånd från den dispensationalistiska tanken att församlingen ska ryckas upp före vedermodan och hänvisar istället till Ladd i fotnoten som är kopplat till detta resonemang.³⁰⁵ Även i slutet av boken under rubriken ”För fortsatt läsning” skriver Tellbe att: ”För den som vill fördjupa sig i Bibelns syn på framtiden rekommenderas G E Ladd, *De*

---

²⁹⁹ Janzon 2008, s 32-33.

³⁰⁰ Tellbe 1997. Beskrivningen står på baksidan av boken.

³⁰¹ Travis 2001, s 7. Tellbe skrev detta i förordet till boken.

³⁰² Thureson 2008, s 98-103.

³⁰³ Tellbe 1997, s 19-20.

³⁰⁴ Tellbe 1997, s 20.

³⁰⁵ Tellbe 1997, s 71-72.

yttersta tingen”.³⁰⁶ Han rekommenderar även andra böcker, exempelvis Ericksons bok om tusenårsriket, men det är ändå intressant att Ladd nämns först.

5.4. Bokförlaget Libris förändrade roll och kritik av dispensationalismen

En annan författare som följer i Ladds fotspår är den evangelikale teologen Stephen Travis.³⁰⁷ 2001 kom boken *Slutet på Historien? Den yttersta tiden och mänsklighetens framtid* ut på svenska genom förlaget Libris.³⁰⁸ Från 1999 hade Pingströrelsens egen förlagsverksamhet (genom Dagengruppen AB) gått upp i förlaget Libris och man blev delägare på ca 25%.³⁰⁹ Det som därefter gavs ut via Libris kom alltså i högre grad än tidigare att påverka, och representera, Pingströrelsen.

Liksom Ladd betonar Travis tydligt undervisningen om Guds rike³¹⁰ och att Guds rike till viss del kom i och med det Jesus gjorde i Galilén och Jerusalem man att dess fullhet ligger i framtiden.³¹¹ Liksom Ladd kritiserar han också den dispensationalistiska tanken om de 70 årsveckorna i Daniels bok 9 och menar att det ska tolkas symboliskt snarare än exakt bokstavligt.³¹²

Travis nämner också en rad eskatologiska ämnen kopplat till ändens tid såsom det hemliga uppräckandet, tanken att Antikrist ska framträda som ledare för ett europeiskt tiostatsförbund, den Lindseyistiska tanken om ett tredje världskrig med ett avgörande slag vid Harmageddon och att Jesus efteråt ska komma tillbaka och inleda en fredsperiod på 1000. Travis utbrister att: ”Allvarligt talat bygger hela denna förklaringsmodell på en tvivelaktig förståelse av ett fåtal bibelställen”.³¹³ Han påpekar särskilt att tanken om Jesu återkomst i två steg och att det inte finns ”några som helst antydningar om att han skulle komma två gånger och heller ingen rimlig grund för att se något sådant i 1 Thess 4.”³¹⁴ Travis förnekar också den dispensationalistiska och urkyrkliga premillennialistiska synen om ett upprättat tusenårsrike på

---

³⁰⁶ Tellbe 1997, s 139.

³⁰⁷ Travis 2001, s 8.

³⁰⁸ Travis 2001, s 4.

³⁰⁹ Stävare 2007b, s 322.

³¹⁰ Travis 2001, s 36-37.

³¹¹ Travis 2001, s 45.

³¹² Travis 2001, s 62-63.

³¹³ Travis 2001, s 68-69.

³¹⁴ Travis 2001, s 69-70.

jorden och menar att det varken i Jesu eller Paulus undervisning verkar finnas någon ”lucka” där en sådan period på tusen år skulle passa in. Istället, menar Travis, finns endast den här tidsåldern och den kommande och att ”Jesu sista tillkommelse markerar skiljelinjen mellan dessa båda tidsåldrar.” Han menar därför att det är ”bättre att tolka tusenårsriket som en symbolisk beskrivning av Jesu herravälde *just nu*, mellan hans första och andra tillkommelse (”amillennialism”).”³¹⁵ Travis förnekar också att tanken om att upprättandet av staten Israel skulle ha något med Guds eskatologiska klocka att göra: ”kristna bör vara väldigt försiktiga med att tro att en sådan stat är tecken på att profetiorna har gått i uppfyllelse på ett särskilt sätt, eller att det tyder på att Jesu återkomst står för dörren.”³¹⁶

Travis tankar ska inte förstås som Pingströrelsens nya eskatologi men det är ändå ett faktum att det gavs ut på Libris förlag som då ju även ägdes av Pingströrelsen. Bland dispensationalistiska och premillennialistiska pingstförespråkare samt dem som betonar judarnas eskatologiska roll torde detta ha väckt en del synpunkter.

5.5. Ladds eskatologi påverkar Pingströrelsen

En av de svenska pingstvännen som tidigt tog emot Ladds tankar var bibelläraren och teologen Björne Erixon. 1986 skrev han en artikel om Pingströrelsens eskatologi i den kristna tidsskriften *Tro och Liv*.³¹⁷ Under rubriken: ”Eskatologisk förkunnelse inom Pingströrelsen under 1980-talet” ställer han sig frågan: ”Vart har eskatologin tagit vägen inom Pingströrelsen och hur ser den ut idag”. Efter att han studerat alla artiklar under 1980-talet som berör ämnet i Pingströrelsens tidning *Evangelii Härold* konstaterar han att det fanns väldigt lite skrivet.³¹⁸ I den undervisning han dock hittar är det två perspektiv lyser fram extra tydligt. Det första är läran om ”Jesu upptagande av ’bruden’” samt betoningen att Jesus ska komma tillbaka som kung för att återupprätta det kommande gudsriket.³¹⁹ Han avslutar den korta artikeln med att fråga sig varför förkunnelsen om Jesu tillkommelse har tystnat och hur man ska finna en hållbar väg framåt.³²⁰ Hans eget svar på den frågan antyder att han färgats just av Ladds tänkande:

---

³¹⁵ Travis 2001, s 72.

³¹⁶ Travis 2001, s 80.

³¹⁷ Erixon 1986, s 20.

³¹⁸ Erixon 1986, s 21.

³¹⁹ Erixon 1986, s 22.

³²⁰ Erixon 1986, s23.

För mig har fördjupningen av *gudsrikestanken* gett en viktig plattform ... Jag hoppas på en upptäckt av *den bibliska gudsrikestanken* i hela dess bredd, djup och höjd. Det skulle ge tron och förkunnelsen perspektiv, incitament, inspiration. Visionen av en ny värld kan bli en plattform för ett föregripande i ord och handling av *den kommande tidsåldern, som i Kristus genom Anden redan tagit sin början*. Inte minst det folk som i sin bekännelse och identitet bär Andens förtecken med sig och inom sig borde ha möjligheter att verka för *den kommande tidsålderns krafter redan nu*.

Gudsrikesteologin skulle kunna innebära inte bara teologins förnyelse inom t.ex. Pingströrelsen utan även bana väg för en profetisk utmaning i livsstil, församlingsliv i hoppets tecken bland de människor som ännu inte känner framtiden Herre. Pingstkristendomen skulle därmed i liv och gärning motbevisa alla påståenden om att talet om evighet, himmel och nya världar bara är *verklighetsflykt*. Vi behöver alla en eskatologi som ger rymd åt hoppet, motivering och inriktning åt vardagsgärningen.

*Låt ditt rike komma!*³²¹ (Min kursivering).

Kopplingen till Ladd och hans beskrivning av gudsrikesteologin är mycket tydlig även om Erixon inte pekar ut Ladd specifikt. Talet om ”gudsrikestanken”, ”den kommande tidsåldern” och uttrycket ”den kommande tidsåldern redan nu” pekar alla tydligt i den riktningen.³²² Han antyder även att han tagit in en del av kritiken mot den tidigare dispensationalistiska pingstförkunnelsen om ”verklighetsflykt”, alltså att man rycks bort till himlen under vedermödan och domen. Detta är det första tydliga exemplet på en central förkunnare och teolog inom Pingströrelsen som rör sig mot den gudsrikesteologi som Ladd företräder.

Ett annat, ganska subtilt, steg i samma riktning kom genom amerikanen Millard J Erickson som 1977 skrev en bok om eskatologi som översattes till svenska och gavs ut via Dagengruppen AB 1992 under titeln *Tusenårsriket dröm eller verklighet*.³²³ För den svenska översättningen stod pingstpastorn och bibelläraren Carlo Johansson.³²⁴ Boken ger en översiktlig beskrivning av frågor som rör eskatologin såsom Jesu andra tillkommelse, tusenårsriket, Antikrist och olika synsätt kring detta. Det är egentligen inte en bok som driver en egen linje

---

³²¹ Erixon 1986, s 23.

³²² Se exempelvis Ladd 1980, s 115-134.

³²³ Erickson 1992, s 1-2; Företaget Dagengruppen AB fungerade som ett moderbolag till flera befintliga bolag och verksamheter i Pingströrelsen. Dessa bestod bl.a. av *Den Kristna Bokringen*, *Förlaget Filadelfia* och tidningen *Dagen*. I praktiken fungerade Dagengruppen, vid sidan av Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, som en informell ledning för de då oorganiserade pingstförsamlingarna. Svenskt frikyrkolexikon, s 361.

³²⁴ Stävare 2007a, s 88.

utan som snarare presenterar olika perspektiv och synsätt på ett översiktligt och enkelt sätt. Det finns dock två exempel på att boken lutar i en viss riktning. Det första av det två, och det mest uppenbara, är Ericksons sammanfattning av boken på slutet där han ger sin egen syn på de olika frågor som har med ändens tid att göra:

Inte desto mindre har jag själv en bestämd övertygelse om dessa ämnen. Överallt förefaller mig posttribulationistisk premillennialism vara den mest adekvata ståndpunkten. De exegetiska argumenten för Kristi återkomst före tusenårsriket, speciellt de som grundar sig på Uppenbarelseboken 20, förefaller mig övertygande. Samtidigt syns Bibelns vittnesbörd klart gynna tolkningen, att församlingen kommer att vara på jorden under vedermodan men uppehållas genom Guds nådefulla skydd och försyn.³²⁵

Att Pingströrelsen som tidigare tydligt företrätt en darbyistisk pretribulationistisk, eller midtribulationistisk, linje nu genom Dagensgruppen ger ut en bok där författaren i slutet av boken tar tydlig ställning emot det tidigare sättet att tänka måste betraktas som en form av trendbrott. Det kanske inte var uppenbart för alla som tog del av bokens budskap men för dem som läste till slutet blev det tydligt vart författaren själv står i frågan.

Det andra exemplet finns inte uttryckligen skrivet i texten men det är noterbart hur ofta Erickson i sina fotnoter hänvisar till Ladd. Mellan sidorna 91-160 hänvisar han exempelvis till Ladds *A Blessed Hope* sexton gånger och totalt hänvisar han i trettiofyra olika fotnoter till sex av Ladds böcker, vilket innebär att Ladd nämns i drygt en tiondel av det totala antalet fotnoterna i boken. Det är den person Erickson hänvisar allra mest till av alla sina källor.³²⁶

5.6. Eskatologisk tystnad

Annars är den största händelsen i eskatologiskt hänseende under 90-talet och 00-talet att så lite skrivs om eskatologi inom Pingströrelsen. Redan 1986 gav ju, som nämndes ovan, Björne Erixon uttryck för att det skrevs mindre om ämnet eskatologi mot tidigare.³²⁷ Tellbe skriver även om tystnaden i förordet till Travis bok *Slutet på historien?* Han förklarar att han utifrån sin samlade erfarenhet av olika församlingsbesök och undervisningsdagar kan konstatera att eskatologin: ”För det mesta lever på sparlåga – i vissa sammanhang inte alls” och han menar

---

³²⁵ Erickson 1992, s 187.

³²⁶ På andraplats kommer John F. Walvoord som Erickson refererar till i 26 fotnoter.

³²⁷ Erixon 1986, s 21.

att ”idag finns ett eskatologiskt vakuum i svensk kristenhet.”³²⁸ Tellbe kopplar delvis det eskatologiska ointresset till den ”detaljerade eskatologi” som exempelvis ”präglad Pingströrelsen under 1900-talet (och som brukar gå under betäckningen ’dispensationalism’)” och som ”under en tid varit på tillbaka-gång.” Tellbe skriver att många pastorer och förkunnare ”känner sig osäkra inför de eskatologiska frågorna” och att många som vuxit upp eller varit i kontakt med en förkunnelse fylld av spekulationer och utförliga tidstabeller idag känner sig alltmer främmande för detta sätt att tala om den sista tidens händelser. Tellbe hävdar också att han mött många personer som vittnat om rädsla, och även ångest, inför det sättet att närma sig Jesu tillkommelse och ändens tid.³²⁹

Även Göran Gunner berör denna tystnad i sin avhandling och menar att den till viss del kan förstås utifrån en förändrad omvärld. Han nämner Sovjetunionens fall som en sådan händelse och att ”Historien synes ha gått sin egen väg och författarna till litteraturen om de yttersta tingen hade inte hunnit anpassa sina spelpjäser till den nya situationen”.³³⁰ Även i synen på EU, som av många tidigare betraktades som ett begynnande stadium till Antikrists tiostatsförbund, har perspektivet svängt och Gunner menar att ”EU har i vida kretsar accepterats som en positiv kraft”. Han påpekar också att EU genom Finlands och Sveriges inträde utvidgades i en riktning som inte längre stämde med den geografiska omfattning som varit en förutsättning för tron på EU som Antikrists maktbas.³³¹ Gunner siar dock om att det eskatologiska intresset kommer att vakna på nytt igen en bit in på 2010-talet: ”Om intervallerna på cirka en generation för apokalyptiska urladdningar fortsätter, får vi vänta en bit in på 2010-talet till nästa.” Han menar att detta dock i hög grad beror på läget i omvärlden och hur det kan tolkas i ljuset av de apokalyptiska bibeltexterna.³³²

5.7. Sammanfattning

Ladd gick till attack mot den darbyistiska dispensationalismen som både Pethrus och Gilbrant omfattat i olika utsträckning och beskrev istället en invigd eskatologi byggd på gudsrikes-tanken. Fokus ligger där på att Gudsriket redan har kommit genom Jesus men att dess fullständiga fullbordning sker först vid Jesu återkomst, redan nu/ännu inte. Ladds tankar fick på

---

³²⁸ Travis 2001, s 7.

³²⁹ Travis 2001, s 8.

³³⁰ Gunner 1996, s 338.

³³¹ Gunner 1996, s 338.

³³² Gunner 1996, s 341.

svensk mark först ett fäste inom Örebromissionen genom lärarna på Örebro Missionsskola men det tog längre tid för Ladds tankar att på allvar slå igenom i Pingströrelsen även om enskilda teologer, såsom Björne Erixon, tidigt var positiv till Ladds gudsrikesteologi. Gilbrants och Lindseys självsäkra uttalanden om kommunismen och Sovjet tappade efter 1989 delvis sin aktualitet och EG/EU uppfattades av fler som något positivt snarare än farligt och antikristligt. I denna övergångsfas, som teologiskt rörde sig bort från den tidigare dispensationalismen, blev många förkunnare osäkra kring hur man skulle förkunna om eskatologi och Jesu återkomst och en stor eskatologisk tystnad kring dessa frågor infann sig i många pingstförsamlingar under 90- och 00-talet.

6. En skapelsebetonad gudsrrikesteologi, 2010

6.1. Inledning

Gunners ”profetia” om att ett nytt eskatologiskt intresse skulle komma ”en bit in på 2010-talet”³³³ har till viss del visat sig stämma. Från 2010 och framåt finns nämligen ett något större intresse och mer aktivitet för frågor som har med eskatologi att göra. Tydligt kopplat till Pingströrelsen har det exempelvis kommit ut en del böcker och skrifter som behandlar eskatologin. I det här kapitlet redogörs för dessa nya perspektiv som förenar Ladds gudsrikeseskatologi med ett fokus på skapelsens upprättande.

6.2. *I ljuset av återkomsten*

2010 kom boken *I ljuset av återkomsten – en bok om tro och liv* ut på Libris förlag. Den är en form av lättförståelig systematisk teologi som ”med ett tydligt pingstperspektiv” avhandlar frågor som rör tro och liv.³³⁴ Av själva namnet, *I ljuset av återkomsten*, understryks att man vill lyfta fram detta perspektiv på ett särskilt sätt och även bokens introduktion, med överskriften: ”Jesus kommer” pekar i samma riktning.³³⁵ Introduktionskapitlets författare, dåvarande rektorn på Pingströrelsens pastorsutbildning Pingstförsamlingarnas teologiska seminarium, Jan-Åke Alvarsson understryker där att: ”Hela den kristna tron är alltså nära knuten till föreställningen om den yttersta tiden.”³³⁶

I bokens näst sista kapitel skriver pingstpastorn och bibelläraren Roland Eckerby om ”Tidstecknen, tusenårsriket och himlen”.³³⁷ Eckerby inleder kapitlet rakt på sak: ”Jesus skall komma tillbaka till Jorden! Och han kommer snart. Detta är Bibelns tydliga ord och enastående löfte.” Eckerby menar dock att ”Guds frälsning” inte kan reduceras till att bara handla om själens räddning för evigt. Nej Gud är även historiens Gud och ”den som har skapat allt och ska upprätta allt.”³³⁸ Formuleringen att Guds har skapat allt och ska upprätta allt är intressant och det är ett uttryck för en ny betoning på skapelsen och det jordiska

---

³³³ Gunner 1996, s 341.

³³⁴ Alvarsson & Boström 2010. Informationen står på bokens baksida.

³³⁵ Alvarsson 2010, s 7.

³³⁶ Alvarsson 2010, s 10.

³³⁷ Alvarsson & Boström 2010, s 230; Eckerby s 208.

³³⁸ Eckerby 2010, s 208.

perspektivet som ju även Ladd betonade.³³⁹ Som Eckerby själv antyder har inte detta perspektiv varit lika tydligt hos tidigare generationers pingstvännen, exempelvis Pethrus, då betoningen istället legat på att lämna jorden.³⁴⁰

I likhet med tidigare pingstpastorer skriver Eckerby också om tidstecknen – Naturens tecken, Samhällstecken, Politiska tecken och religiösa tecken – och visar på vart dessa tecken står omnämnda i Bibeln. Likt Gilbrant, Lindberg, Ardenfors och Östby, men till skillnad från Ladd, Tellbe och Travis, ser han också ”det judiska folkets öde som helt unikt” och att ”skapandet av staten Israel år 1948 kan tolkas som ett tecken i tiden på Jesu förestående ankomst”.³⁴¹ Eckerby är dock inte lika kategorisk i att koppla vår tids tidstecken till bibelns ord om ändens tid som tidigare generationer ofta varit. Men han påpekar ändå att: ”Kanske är det så att i alla tider har de som älskat Jesus sett tidens tecken och trott att Jesus varit nära” medan ”De som inte älskat Jesus har inte sett några tecken alls på hans tillkommelse”.³⁴² På detta sätt fyller alltså tidstecknen en dubbel funktion för Eckerby, både som värdemätare för Jesu ankomst och som värdemätare på den troendes kärlek till Jesus.

I synen på Jesu återkomst i två steg redogör Eckerby för darbyismens innehåll och betydelse för Pingströrelsens eskatologi. Han menar att ”Naturligtvis var inte *allt* fel i Darbys och hans efterkommandes undervisning”.³⁴³ Men han hävdar samtidigt att ”det fanns många problem med den här eskatologiska undervisningen” och att man inte hade något ”systematiskt och konsekvent sätt att tolka Bibeln”. Därför blev det istället ”mer av fria fantasier än någon seriös förståelse av texten” menar han.³⁴⁴ Han lyfter också fram att ”Jesus inte kom inom förväntad tid... tecken efter tecken inför hans ankomst ansågs uppfyllt, men Jesus kom ändå inte.” Eckerby menar att trovärdigheten skadades när ens förutsägelser inte slår in och att fokus ofta lätt blev fel i förkunnelsen när det blev en sådan upptagenhet kring frågorna om tecken och Jesu återkomst.³⁴⁵ Eckerby svarar inte specifikt på frågan om Jesus

---

³³⁹ Ladd 1980, s 126.

³⁴⁰ Pethrus 1912, s 83.

³⁴¹ Eckerby 2010, s 215-216.

³⁴² Eckerby 2010, s 216.

³⁴³ Eckerby 2010, s 217-218.

³⁴⁴ Eckerby 2010, s 218.

³⁴⁵ Eckerby 2010, s 218.

kommer i två steg eller inte, men han understryker ändå att tvåstegsläran, som han kopplar ihop med darbyismen, har ”många problem”.³⁴⁶

Även i synen på tusenårsriket verkar Eckerby skilja sig en del från tidigare pingstvänners förkunnelse och han inleder stycket om tusenårsriket med formuleringen: ”I Uppenbarelseboken finns den märkliga texten om ’tusenårsriket’.” Om man betecknar något som märkligt antyder det ju att man inte riktigt köper allt som står där. Det verkar således som att Eckerby, liksom Ladd och andra, får problem med framförallt Uppenbarelsebokens beskrivning av tusenårsriket. Han ifrågasätter även den vanliga tolkningen att koppla ihop tusenårsriket med texter i Jesaja och andra texter som tycks tala om en liknande paradisk tillvaro. Man förstår att Eckerby tycker att detta sätt att bygga ihop bibeltexter är problematiskt även om han inte skriver det rakt ut: ”Så bygger man en tankekedja, en teori, och senare kan teorin i huvudet ha blivit en absolut sanning. Plötsligt är man tvärsäker. Och man *kan* ha rätt.”³⁴⁷ Han ger istället uttryck för det som brukar benämnas för amillennialism, att tusenårsriket ska förstås symboliskt.³⁴⁸ Detta är den enda pingsvän som i denna uppsats undersökning tydligt ger uttryck för ett amillennialistiskt synsätt på tusenårsriket. Annars är det vanliga att man tolkar tusenårsriket utifrån den premillennialistiska modellen.

I fråga om domsperspektivet hänvisar Eckerby, liksom Ladd, det helt och hållet till något som sker efter döden. Han för sedan ett resonemang om helvetet och huruvida det är evigt eller inte. Han tar inte själv ställning utan presenterar istället tre alternativa svar till denna fråga: ”Den dubbla utgången”, ”Utslocknandet” samt ”Alltings återupprättelse”. Han lämnar själv läsaren att ta ställning och att lita på Gud.³⁴⁹

Det är intressant att jämföra denna, i någon mening, ”postmoderna” och öppna hållning med tidigare generationers förkunnare. Tydligast blir kanske kontrasten till Pethrus. Efter att Pethrus givit ut predikosamlingen *Jesus kommer* gav han 1915 ut en form av uppföljare med titeln *En evig dom* som berör dessa frågor.³⁵⁰ I inledningen skriver han att: ”oerhört mycket gjorts för att beröva både kristna och icke kristna tron på ’en evig dom’.” och att man ställt Gud till ansvar i denna fråga och ”hotat att taga namn och ära ifrån honom, om han låter

---

³⁴⁶ Eckerby 2010, s 218-219.

³⁴⁷ Eckerby 2010, s 219.

³⁴⁸ Eckerby 2010, s 219.

³⁴⁹ Eckerby 2010, s 214.

³⁵⁰ Pethrus 1915, s 92.

syndare gå bort till ett evigt helvete.”³⁵¹ Angående läran om ”Tillintetgörelsen” menar han att ”Ordet ’tillintetgöra’ användes flera gånger i Skriften om ting och förhållanden” men ”*aldrig* om någon människa.” Pethrus menar också att ”De som lär, att den ogudaktiga människan skall tillintetgöras, kan gå igenom Nya Testamentet från pärm till pärm, men de skall icke finna ett enda ord, som ger ett verkligt stöd för denna uppfattning.”³⁵² Skillnaden mellan Eckerbys öppenhet och Pethrus otroliga tydlighet kan knappast undgå någon.

Eckerbys eskatologi har det nya i att den lyfter fram upprättandet av skapelsen. Han skiljer också ut sig genom att tolka tusenårsiket symboliskt. Eckerby ger också en öppnare tolkning i fråga om exempelvis domen och ser inte att det är nödvändigt att ha en specifik uppfattning i den frågan.

6.3. Den nya eskatologin tar form

2012 var ett händelserikt år för eskatologin inom Pingströrelsen och här följer tre uttryck för detta. Först ut var teologidoktorn och läraren i Nya testamentet Göran Lennartsson som i mars 2012 skrev en undervisande artikel i kvartalstidningen *Pingst.se* som gratis går ut till alla pingstvännen i Sverige.³⁵³ Tidigt i artikeln framträder gudsrikesperspektivet tydligt och Ladds sätt att tala om detta ämne känns även igen hos Lennartsson: ”Guds rike som upprättas där Jesus finns, rymmer två aspekter. Dels Guds rike som närvarade – ’redan här’, och dels Gudsriket som kommande – ’ännu inte’.” Det nyevangelikala gudsrikesperspektivet lyser sedan igenom på olika sätt i texten och Lennartsson menar, liksom Ladd, att vi alltsedan pingstdagen nu ”lever i den yttersta tiden” men att vi väntar på att ”den nya tidsåldern ska bryta in” fullt ut vid Jesu återkomst.³⁵⁴ Lennartsson förklarar också att vi nu lever ”i denna brytnings-tid” och att Guds rike redan har brutit in. Men alla konsekvenser av ”Jesu seger på korset” är ännu inte ”fullt synliga.” Detta sätt att tala om att man lever i en brytningstid, att gudsriket har kommit men ännu inte fullt ut manifesterats, är typiskt för Ladds sätt att tala om dessa frågor. Ladd säger exempelvis att: ”Guds rike tillhör den kommande tidsåldern, men som vi har sett,

---

³⁵¹ Pethrus 1915, s 93.

³⁵² Pethrus 1915, s 108-109.

³⁵³ Lennartsson 2012.

³⁵⁴ Jämför med Ladd 1980, s 132-134.

har Guds rike redan kommit... i den saktmodige Jesus från Nasaret. Guds rikets fullhet kommer inte att förverkligas förutan den tillkommande tidsåldern.”³⁵⁵

Tydligt i artikeln är också att Lennartsson lyfter fram skapelse och miljöaspekten:

Från massmedia är vi medvetna om de gigantiska frågor som mänskligheten brottas med; ekonomi, energifrågor, jordens resurser och inte minst miljön. Paulus skriver om skapelsen som lider och kvider men som en dag ”skall befrias ur sitt slaveri under förgängelsen och nå den frihet som Guds barn får när de förhärligas”, Rom 8:21.

Lennartsson ser att lösningen på detta miljöproblem ligger just i att Jesus ska komma tillbaka och upprätta den plågade skapelsen. Han kopplar också, till skillnad mot Eckerby, samman denna skapelsens upprättelse med beskrivningen av tusenårsriket i Upp 20: ”Uppenbarelsebooken beskriver det som ett rike på jorden under 1 000 år, Upp 20.”

För Lennartsson är också det judiska perspektivet viktigt och han pekar på de gammaltestamentliga profetiska löften i Hes 37 om att judarna på nytt ska komma tillbaka till sitt land. Detta har ju också skett under 1900-talet påpekar han. För Lennartsson får judarna också ytterligare en eskatologisk dimension som vi inte sett hos tidigare författare. Han menar nämligen att ”Jesus profetiskt förutsäger att Jerusalem en dag ska öppna sig för honom som Messias, förutsätter att återsamlandet av judarna till landet Israel ägt rum, och att judar bor i Jerusalem.” Om Jesu löften, i Luk 21:27, ska gå i uppfyllelse förutsätter det alltså att det bor judar i Jerusalem, menar Lennartsson. Lennartsson följer således Ladds gudsrrikesteologi utan att köpa hans ersättningsteologi vilket är viktigt att notera.

Att Lennartsson inte heller köper den klassiska darbyismen blir tydligt när han ifrågasätter vissa aspekter av läran kring uppräckandet: ”Jesu återkomst är mer än ett uppräckande. Det är insatt i Bibelns frälsningshistoriska vida perspektiv. Skapelsens upprättelse och frälsningens fulländning.” För Lennartsson är det inte heller prioriterat att spana efter tidstecken utan det viktiga är snarare att ständigt vara redo samt att i sitt hjärta längta efter Jesu återkomst.³⁵⁶

Lennartssons eskatologi är intressant på flera olika sätt. Det finns inget spår av dispensationalismen och han ifrågasätter till viss del uppräckandet. Det är istället gudsrikesteo-

---

³⁵⁵ Ladd 1980, s 132.

³⁵⁶ Lennartsson 2012.

login som lyfts fram men den har utökats med några viktiga komponenter. Dels det judiska perspektivet, som ju under lång tid varit viktigt för Pingströrelsen, till skillnad från ersättningsteologin som Ladd representerar. Liksom Eckerby lyfter Lennartsson också tydligt fram skapelsetanken och miljöproblemen men ser till skillnad mot Eckerby ett jordiskt tusenårsrike som lösningen för skapelsen. Denna klassiska syn på tusenårsriket, som stämmer väl överens med både Pethrus och Gilbrant, är intressant eftersom den ger uttryck för en eskatologi som förenar både nya och klassiska pentekostala tankar.

6.4. En ”trygg eskatologi”

I november 2012 håller sedan teologiedoktorn och rektorn för Pingströrelsens pastorsutbildning Ulrik Josefsson ett anförande om eskatologi för de fyrahundra pingstpastorerna som deltog på den tvååriga satsningen ”Pastorsakademin”.³⁵⁷ Det finns inget inspelat material från anförandet men Josefssons Powerpoint från föreläsningen ligger här till grund för analysen. Det ger såklart inte en fullständig bild men ger ändå en känsla för vad som kommunicerades.

I en introduktion slår han ett slag för eskatologins betydelse och han skriver bl.a. att ”Utan eskatologi riskerar vi att urholka oss själva och teologin till en inomvärldslig klubb som erbjuder lite feel good”.³⁵⁸ Han presenterar sedan ”Pingsts eskatologiska position” som Josefsson menar präglats av ett stort fokus på futuristisk (framtida) eskatologi, premillennialism, pretribulationism samt ett ”Ökande fokus på tecken, tider och spekulation”.³⁵⁹ Han menar även att det finns ”Utmaningar med pingsts position” som handlar om: beroendet av dispensationalismen med dess bokstavliga bibeltolkning, betoning av Judarnas eskatologiska funktion, spänning mellan eskatologi och cessationism och en pessimistisk syn på världen. Josefsson menar också att det varit ett alltför stort fokus ”på tider, tecken och tolkningar” och att man ibland präglats av ”eskapism och elitism”. Enligt Josefsson har detta så småningom lett in i en återvändsgränd där orden blev för stora, spekulationerna blev sanningar och när ”spekulationerna kom på skam” drog de ”hela eskatologin i vanrykte”. Detta ledde i sin tur till att: ”Tveksamhet ersatte tvärsäkerhet och tystnad ersatte de stora orden.”³⁶⁰

---

³⁵⁷ Ramstrand 2011.

³⁵⁸ Josefsson 2012, s 1.

³⁵⁹ Josefsson 2012, s 12.

³⁶⁰ Josefsson 2012, s 13-15.

Han ger sedan förslag på hur man på nytt ska tala om eskatologi under rubriken: ”Färdväg för en trygg eskatologi”. Där slår han fast att ”Jesus ska komma tillbaka” och att det ska ske öppet och synligt för alla. Alltså inget osynligt uppryckande som varit den vanliga synen i Pingströrelsen alltsedan Lewi Pethrus. Josefsson betonar också att eftersom ingen vet när Jesus ska komma bör inte detta vara fokus för eskatologin eftersom det leder till att man förlorar ”blicken på Kungen”. Han menar också att eftersom eskatologin är hoppets budskap bör mer fokus läggas på ”uppståndelse och Riket” snarare än ”förgängelse, vedermöda och dom”. Även omvändelse och helighet bör präglade lärjungen liksom en ”vakenhet inför brudgummens ankomst”. Liksom Lennartsson talar Josefsson också om att ”Skapelsen ska befrias” från sin förgängelse utifrån löftet i Rom 8:21.³⁶¹

Det finns flera saker i presentationen som är värda att lyfta fram. För det första är själva uttrycket ”trygg eskatologi” intressant. Även om inte det framkommit i uppsatsen hittills finns det människor som kan vittna om att en del av den eskatologiska förkunnelsen helt enkelt skrämte folk.³⁶² Tellbe skriver i boken *Tillbaka till framtiden*³⁶³ om att han som tonåring läste den populära boken *Som en tjuv om natten*. Boken, och senare också filmen med samma titel, beskriver hur en kvinna en morgon kommer in på badrummet och får se sin mans rakapparat hänga påslagen i vägguttaget. Mannen är spårlöst försvunnen. ”Han har blivit uppryckt.” Tellbe skriver att ”Boken skapade en gnagande oro och osäkerhet” och att han ofta ville försäkra sig om att det var någon hemma när han kom hem från skolan: ”Att mamma och pappa skulle tas med när Jesus kom tillbaka var fullständigt självklart; att jag själv skulle få följa med betvivlade jag starkt.”³⁶⁴ Säkert är det flera personer som har liknande upplevelser och då kan undervisningen om eskatologi ses som något skrämmande och hotfullt. Även Harmagedonteologin, med sitt fokus på kärnvapenkrig och civilisationens undergång³⁶⁵, fick säkert också många att känna en rädsla och oro inför det som skulle komma. Josefsson vill alltså uppmuntra pastorer att undervisa om eskatologin utan att skrämna folk, därav uttrycket.

---

³⁶¹ Josefsson 2012, s 16-21.

³⁶² Djurfeldt 2007, s 32-33. Efter att han beskrivit ett vittnesbörd från en person som blivit skrämmd av förkunnelsen om uryckandet skriver Djurfeldt att: ”Säkert skulle det ha behövts mer självavårdande insikt i förkunnelsen om de yttersta tingen.”

³⁶³ Tellbe 2013.

³⁶⁴ Tellbe 2013, s 99-100.

³⁶⁵ Gilbrant 1973, s 8.

Josefsson kritiserar också äldre tiders pentekostala förkunnare för är dess spekulativa drag, som Josefsson menade ”drog hela eskatologin i vanrykte”. Kanske syftar Josefsson på den stora fokuseringen av tidstecken kopplat till Israel, där 1948 och 1967 blev viktiga årtal som spädde på förväntan om Jesu snara återkomst. När sedan ingen återkomst skedde tappade många hoppet på hela eskatologin som helhet.

En tredje uppmaning som Josefsson ger pastorerna är att fokusera mer på hoppet, uppståndelsen och Riket snarare än ”förgängelse, vederböda och dom”. Återigen ett uttryck för en ”trygg eskatologi”, som förmodligen grundar sig i människors negativa erfarenheter av den motsatta förkunnelsen. Som tidigare nämnts ovan i samband med Eckerby så blir även här kontrasten till Petrus förkunnelse, som ju till stor del präglades av det domsperspektivet och varningar för den eviga förgängelsen, uppenbar. Om man ser det i ett större perspektiv kan man delvis, som Alister McGrath, se det som ett uttryck för den mer allmänna trenden i väst sedan 1980-talet att tona ner domen och helvetet i förkunnelsen.³⁶⁶ Även den kanadensiske filosofen Charles Taylor beskriver detta fenomen i sin bok *A Secular Age* och beskriver att det i en avmystifierad, rationaliserad världsbild: ”is no place for the Wrath of God; and even among believers there has been a ‘Decline of Hell’.”³⁶⁷ Att tona ner domen kan alltså ses som uttryck för en större teologisk trend i västvärlden.

6.5. Teologiska nätverket inom Pingst

Inom Pingströrelsen finns sedan ett antal år en grupp som kallas för ”Teologiska nätverket” som arbetar med lärofrågor på olika sätt. Mellan åren 2005-2013 gav de ut ett antal småskrifter som behandlade olika ämnen som på olika sätt berörde tron, exempelvis: Jesus, församlingen, gudstjänsten och andedopet. 2014 trycktes en samlingsvolym där 13 av dessa skrifter gavs ut inom samma pärm med namnet *Trons hemlighet*. I inledningsordet beskrivs hur arbetet med de olika skrifterna har gått till och att inte olika personer i nätverket skrivit var sitt kapitel utan att istället texten tagit form ”i en process av samtal och anteckningar inom gruppen”. Därför menar de ”att bokens innehåll representerar tro och teologi såsom den i allt väsentligt förkunnas i svenska pingstförsamlingar i dag.”³⁶⁸ Vidare förklarar de att *Trons*

---

³⁶⁶ McGrath 2007, s 478, 485.

³⁶⁷ Taylor 2007, s 688.

³⁶⁸ *Trons hemlighet* 2014, s 3, 9.

hemlighet kan användas som en ”teologisk ’uppslagsbok’ för Pingströrelsen i Sverige.”³⁶⁹ Ordförande för nätverket, föreståndaren i Pingstförsamlingen i Uppsala Dan Salomonsson, förklarar i en intervju 2004 liknande ambitioner; ”Det kan aldrig, formellt sett, ges ut en officiell pingsteologi, men Pingst ffs teologiskt nätverk gör nu ett gediget och ärligt arbete för att fånga och formulera tron som den förkunnas i Pingströrelsens huvudfåra”.³⁷⁰ En av dessa skrifter, som kom ut 2012, behandlade läran om Jesu återkomst och fick även den namnet *Jesus kommer*. Vid den skriftens utgivande bestod det Teologiska nätverket av 22 personer. Många pastorer, flera utbildade teologer samt den dåvarande föreståndaren för Pingst fri församlingar i samverkan, Pelle Hörnmark. Det får alltså betecknas som en relativt tung skrift i läromässig mening, även om omfånget bara är drygt femtio sidor skrivet i A5-format. Flera av de 22 författarna har redan omnämnts i uppsatsen; Björne Erixon, Göran Lennartsson, Roland Eckerby och Ulrik Josefsson.³⁷¹ Det är viktigt att betona att alla dessa fyra representanter har gett uttryck för en ny eskatologisk riktning på olika sätt, som har redogjorts för, och att de lutar även alla starkt mot Ladds eskatologi präglad av gudsrikestanken.

6.6. Den nya skriften *Jesus kommer*

Det finns två tydliga spår som går genom hela skriften. Det ena är skapelseperspektivet, där man till skillnad från äldre tiders pingstvännen inte längre primärt talar om att själar ska frälsas från en döende värld som ska gå under. Istället betonas att hela skapelsen ska upprättas: ”Upprättelsen av skapelsen, som beslagtagits av ondskan, är Bibelns stora tema.”³⁷² Begreppet skapelse förekommer tjugotre gånger på de femtio sidorna, och ofta kopplat till att den ska upprättas eller återställas: ”Skapelsens framtid är inte sekundär för Gud. Det han en gång skapade var gott, och han avser att återställa sin skapelse till dess ursprungliga ordning.”³⁷³ Detta holistiska skapelseperspektiv är förmodligen delvis ett uttryck för det engagemang för miljö och klimat som det senaste åren har engagerat världssamfundet och inte minst kyrkorna. Detta miljöfokus sätts inte emot tanken att människan ska frälsas men betoningen i skriften ligger inte på människors individuella frälsning, som det exempelvis

---

³⁶⁹ *Trons hemlighet* 2014, s 10.

³⁷⁰ Ramstrand 2004.

³⁷¹ *Jesus kommer* 2012, s 7.

³⁷² *Jesus kommer* 2012, s 9.

³⁷³ *Jesus kommer* 2012, s 11.

gjorde hos Pethrus och Gilbrant.³⁷⁴ Guds vilja uttrycks istället främst i att hela skapelsen med både människor, djur och växter ska upprättas, förvandlas och återställas till sitt ursprungliga goda tillstånd: ”Guds befriade skapelse är ett upprättat Eden”.³⁷⁵

Det andra perspektivet, som tydligt sammanlänkas med det första, är Jesu herravälde genom gudsriket. Begreppet Guds rike förekommer hela trettio två gånger i skriften och genomsyrar nästan varje sida: ”Bibeln mynnar ut i budskapet om att Guds rike ska bryta in med full kraft. Kristi herravälde ska omfatta hela skapelsen, allt ska förnyas.”³⁷⁶ Stora delar av Ladds eskatologiska beskrivning har anammats vilket syns särskilt tydligt i styckena med rubrikerna: ”Guds rike – redan nu och ännu inte” samt ”När skall riket upprättas?”³⁷⁷ I det första stycket förklaras att ”Begreppet Guds rike har två sidor: himmelriket är närvarande samtidigt som det hör framtiden till”. Vi både kan gå in i Guds rike här och nu via frälsningen genom tron och dopet, men Guds rikets fullhet ”är en framtida verklighet” som ”vi ännu väntar på”.³⁷⁸ I det andra stycket knyter man också tydligt an till Ladds förkunnelse om den yttersta tiden och att den inte är något framtida utan redan är inne: ”När Anden tio dagar senare manifesterade sig i tungor av eld över lärjungarna var den yttersta tiden inne”.³⁷⁹ Ladd skriver: ”Många evangelikala teologer tänker sig de yttersta dagarna som den sista perioden före änden. Nya testamentet likställer det med den nya tidsålder som introducerats i och med Jesus och pingsten.”³⁸⁰

I övrigt liknar skriften *Jesus kommer* i stora drag Lennartssons framställning som beskrevs tidigare. Liksom hos Lennartsson lyfts det judiska perspektivet fram på olika sätt³⁸¹ och tusenårsriket ses enbart som något positivt: ”Messias kommer i makt och befriar världen från krig, orättvisor och nöd. Jesu tidigare profetia kommer då att uppfyllas. Uppenbarelseboken beskriver denna tid som en period av tusen år.” Tanken om tusenårsriket kopplas också samman med beskrivningarna i Jesaja 65 (den text som Roland Eckerby kritiserade): ”när Jesus kommer tillbaka ska Guds herravälde till fullo upprättas på jorden. Då

---

³⁷⁴ Pethrus 1912, s 86-89; Gilbrant okänt årtal b, s 64-66.

³⁷⁵ *Jesus kommer* 2012, s 52.

³⁷⁶ *Jesus kommer* 2012, s 41.

³⁷⁷ *Jesus kommer* 2012, s 17-18, 25-29.

³⁷⁸ *Jesus kommer* 2012, s 17-18; Jämför med Ladd 1980, s 132.

³⁷⁹ *Jesus kommer* 2012, s 25.

³⁸⁰ Ladd 1980, s 134.

³⁸¹ *Jesus kommer* 2012, s 14, 48.

ska död förbytas i uppståndelse och profeten Jesajas vision om en ekologisk omdaning av skapelsen förverkligas: 'vargen och lammet betar tillsammans, lejonet äter hö som oxen'.³⁸²

I stycket, med rubriken "Varning för spekulationer", varnas läsaren för att komma med alltför tvärsäkra påståenden om tidstecken: "Tvärsäkra påståenden har lett till att förtroendet för talet om Jesu återkomst undergrävs eller att detta budskap rentav tystnat." Samtidigt lyfts Jesu uppmaning om att vara uppmärksam på tidens tecken fram, och evangeliets spridande till alla folk ses "som ett av de viktigaste tidstecknen".³⁸³

Domspektivet finns med men på ett mjukare sätt än hos äldre generationers författare, både i jämförelse med exempelvis Pethrus och Ladd. Domen beskrivs också enbart som något framtida "då alla människor ska summera sina liv och handlingar inför Guds domstol". Skriften understryker att domen "inte får tonas ned" men att fokus ändå är "rättfärdighetens seger och ondskans slutgiltiga nederlag". Helvetet, den brinnande eldsjön, eller för den delen vedermödan, nämns inte alls. Istället betonas "Gud är kärlek" och att alla människor "en gång kommer att erkänna Guds domar som rättvisa".³⁸⁴

Över huvud taget är det en väldigt optimistisk bild av både framtiden och samtiden som lyfts fram. Medicinska upptäckter, färre militära konflikter, drägligare ekonomi för fler, en höjd ekologisk medvetenhet, teknisk utveckling och en höjd livskvalitet för fler är exempel på "förbättringar för jordens befolkning".³⁸⁵ Det största problemet ses som klimathotet: "Människans uppdrag att förvalta jorden har alltför ofta övergått i ett utnyttjande som sliter ut skapelsen." Någon uppmaning om att själv engagera sig för en bättre värld eller att i sin egen vardag verka för ett bättre klimat finns dock inte formulerat. Istället är det primärt Kristi återkomst som lyfts fram som lösningen: "Kaosmakterna i alla dess former former – våld, rivalitet, giftutsläpp, luftföroreningar... ska en dag slutligt övervinnas."³⁸⁶

Josefssons önskan, som han gav uttryck för under sin föreläsning i pastorsakademin, om mindre fokus på spekulation, dom och förgängelse och mer fokus på Riket och hoppet tycks ha hörtsammats. Darbyismen lyser också med sin totala frånvaro och istället har Ladds gudsrrikesteologi tagit över. Dock har inte alla delar av Ladds teologi anammats. Det judiska

---

³⁸² *Jesus kommer* 2012, s 10, 24.

³⁸³ *Jesus kommer* 2012, s 47, 49.

³⁸⁴ *Jesus kommer* 2012, s 43-44.

³⁸⁵ *Jesus kommer* 2012, s 45.

³⁸⁶ *Jesus kommer* 2012, s 46.

eskatologiska perspektivet finns tydligt med och det står inget om att församlingen skulle ha ersatt det judiska folket eller Israel. Tvärtom lyfts guds eviga löften till det judiska folket fram tydligt och klart: ”Kyrkan har fått del i Israels arv, kallelsen till det judiska folket står kvar”.³⁸⁷ Inte heller ifrågasätts eller problematiseras tusenårsriket på något vis och Eckerbys symboliska syn på tusenårsriket tycks inte fått något större gehör i framställningen. Den premillennialistiska grunden finns kvar, men den tydliga förkunnelsen om vedermöda och en den negativa syn på omvärld och framtid som präglat tidigare generationers premillennialister har försvunnit. Istället är det skapelsens upprättande och gudsrikets tillkommande som står i centrum.

6.7. Analys av Eckerby, Lennartsson, Josefsson och *Jesus kommer*

Ett nytt tema som alla fyra (Eckerby, Lennartsson, Josefsson och Teologiska nätverket) lyfter fram är just fokuseringen på skapelsen, klimatet och miljön. Förutom att se det som en spegling av den rådande tidsandan kan man även se att detta fokus de senaste åren blivit allt starkare inom den globala Pingströrelsen. Teologidoktorn och exegeten Robby Waddell menar att den person som tydligast kopplat samman eskatologi och ekologisk omsorg är kroatien Miroslav Volf och att hans artikel från 1990 *Eschatology and Social Responsibility* varit banbrytande.³⁸⁸ Volfs artikel ger uttryck för att jorden ska genomgå en eschatologisk förvandling snarare än en förintelse.³⁸⁹ Volf menar även att man ska se socialt och ekologiskt engagemang som ett sätt att älska sin nästa.³⁹⁰ Även i andra skrifter ger Volf uttryck för sin ekoteologi, exempelvis menar han i boken *Work in the Spirit* att om Anden är närvarande i naturen måste naturen delvis anses vara ett mål i sig och att naturen har värde oberoende av sitt syfte för människan.³⁹¹ Den tidigare nämnde pingstteologen Amos Yong påpekar också att flera forskare på senare år börjat betona Andens roll även för skapelsen.³⁹² Yong betonar även behovet av en teologi om ”kosmisk frälsning” och han menar att detta tema är extra viktigt att betona när miljön och ekosystem förstörs.³⁹³ Han kräver också, liksom Volf, en ”nonant-

---

³⁸⁷ *Jesus kommer* 2012, s 48.

³⁸⁸ Waddell 2010, s 102.

³⁸⁹ Volf 1990, s 29.

³⁹⁰ Ibid

³⁹¹ Volf 1991, s 144-145. ”If the Spirit is present in nature, then nature must be considered partly an end in itself. It has value independent of its service to human beings.”

³⁹² Yong 2005, s 280.

³⁹³ Yong 2005, s 95-96.

hropocentric view of the orders of creation”, inklusive en miljö och ekologisk-etisk omsorg, för jordens egen skull och inte bara för människornas skull.³⁹⁴ Teologiprofessorn Jeffrey Lamp betonar att pentekostala tänkare alltmer aktivt engagerar sig i frågor som har med skapelsen att göra.³⁹⁵ Han menar också att flera pingstvännen funderar på om detta verkligen är en central fråga för pingstvänners roll i världen eller om det snarare beror på en trend eller anpassning till den rådande kulturen. Lamp skriver också att vissa undrar ifall detta fokus på och omsorg om skapelsen reflekterar ickekristna religioner eller om det kanske är en religion i sig själv till och med. De flesta anser dock att omsorg om skapelsen är i linje med pentekostal teologi menar han.³⁹⁶

Det andra temat, gudsrikesteologin, är även det ett tema som tydligt finns och har funnits i andra pentekostala sammanhang än det svenska. Tidigare nämnde Waddell menar att pentekostala teologer de senaste årtiondena har anammat en ”redan nu/ännu inte” eskatologi.³⁹⁷ Det finns många exempel på detta, exempelvis den finske teologen Veli-Matti Kärkkäinen, som menar att spänningen mellan ”redan nu” och ”ännu inte” är påtaglig och oundviklig.³⁹⁸ Den kanadensiske teologen Peter Althouse kopplar samman detta gudsrikes-tänkande med en nutida pentekostal teologi som han menar att fler och fler anammar.³⁹⁹ Han skriver även att det pågår en omorientering inom den pentekostala eskatologin som innefattar en mer transformativ syn på gudsriket för att försöka återta de profetiska elementen i den tidiga rörelsen.⁴⁰⁰ Även Jürgen Moltmann menar att det finns tecken på att flera pentekostala teologer, och även andra delar inom den pentekostala rörelsen, rör sig i en riktning från en premillennialistisk dispensationalism mot en transformativ gudsrikesteologi.⁴⁰¹ Denna skapelsebetonade gudsrikesteologi finns även tydligt uttryckt hos Moltmann själv i exempelvis den svensköversatta boken *Den Gud som kommer*.⁴⁰²

---

³⁹⁴ Yong 2005, s 282.

³⁹⁵ Lamp 2014, s 79.

³⁹⁶ Lamp 2014, s 79.

³⁹⁷ Waddell 2010, s 101.

³⁹⁸ Kärkkäinen 2002, s 225.

³⁹⁹ Althouse 2010, s 230-231.

⁴⁰⁰ Althouse 2003, s 1.

⁴⁰¹ Moltmann 2003, s vii.

⁴⁰² Moltmann 1997, s 17, 147-151, 273-293. Moltmann betonar även, i likhet med Teologiska nätverket, tanken om ett jordiskt premillennialistiskt tusenårsrike (s 164-167, 217-218), samt det judiska perspektivets betydelse för eskatologin, s 213-215.

Ett tredje tema i den nya pentekostala eskatologin är avståndstagandet till dispensationalismen. Som uppsatsen visat har egentligen aldrig Pingströrelsen fullt ut anammat dessa tankar men man har under lång tid på olika sätt styrts av en dispensationalistisk tankebyggnad. Glen W. Menzies menar att dispensationalismen har en minskande betydelse på nutida pentekostal teologi.⁴⁰³ Han menar även att dispensationalismen är inkompatibel med pentekostalismen. Detta beror på att dispensationalismen har sitt ursprung i fundamentalismen där man hävdar att karismatiska uttryck såsom tungotal och profetia endast hörde till den apostoliska tiden, alltså en annan dispensation med andra förutsättningar.⁴⁰⁴ Att dispensationalismen genom sitt cessationistiska fokus är inkompatibel med pentekostal eskatologi lyfter även Matthew K. Thompson fram.⁴⁰⁵ Thompson menar dock att dispensationalismen i USA är ”starkare än någonsin” bland vanliga troende, till stor del beroende på de populära *Left Behind*-böckerna.⁴⁰⁶ Bland de flesta pentekostala teologer står dock inte dispensationalismen särskilt högt i kurs menar han.⁴⁰⁷ Denna diskrepans mellan akademiker och vanliga troende är intressant och även i Sverige var det ju även bland akademiska teologer (lärarna på Örebro missionsskola) som dispensationalismen först på allvar blev utmanad.⁴⁰⁸

Ett fjärde tema inom den nya pentekostala eskatologin är att domsperspektivet har blivit svagare och nästan försvunnit. Som William D. Faupel skriver var domsperspektivet viktigt för den dispensationalistiskt präglade eskatologin eftersom varje dispensation slutade i misslyckande och dom.⁴⁰⁹ Domen var alltså något ständigt återkommande och sågs som en viktig del av hela systemet. Som uppsatsen har visat gav både Pethrus, Gilbrant och Ladd stort utrymme för domen, även om de betonade domsperspektivet på lite olika sätt. För de nutida pingstteologerna verkar dock domen vara ett svårt tema och Josefsson menar exempelvis i sin föreläsning att mer fokus bör läggas på uppståndelse och Riket än på förgängelse, vedermöda och dom.⁴¹⁰ Uppsalateologen och författaren Olof Edsinger menar att 2000-talsmänniskan har svårt för att ta till sig budskap om dom och straff. Han menar även att domsperspektivet är ett

---

⁴⁰³ Menzies 2015, s 86.

⁴⁰⁴ Menzies 2015, s 87.

⁴⁰⁵ Thompson 2010, s 161;

⁴⁰⁶ Thompson 2010, s 40-41.

⁴⁰⁷ Thompson 2010, s 51.

⁴⁰⁸ Janzon 2008, s 32-33.

⁴⁰⁹ Faupel 1996, s 97.

⁴¹⁰ Josefsson 2012, s 18.

”ifrågasatt tema” som ofta framställs som något negativt och besvärligt för den kristna tron.⁴¹¹ Varför det är så utvecklar han dock inte närmare. Som tidigare nämndes menar McGrath att det sedan 1980-talet förts en växande debatt inom evangelikala kretsar hur man ska behandla de eskatologiska frågorna som berör livet efter döden. Han menar exempelvis att det blivit: ”increasingly unfashionable to speak of hell in many (but not all) Christian circles today.”⁴¹² McGrath kopplar denna beröringsskräck till moderniteten,⁴¹³ vilket även den kanadensiske filosofen Charles Taylor delvis gör.⁴¹⁴ Vad denna förändrade syn på domen får för teologiska (och andra) konsekvenser återstår att se.

För det femte verkar det också finnas en enighet i avståndstagandet från den darbyistiska tanken – som var självklar för både Pethrus, Gilbrant, Lindberg, Östby m.fl. – om det hemliga uppryckandet. Ingenstans i dessa texter finns det stöd för denna tanke. Lennartsson menar att ”Jesu återkomst är mer än ett uppryckande” och Josefsson understryker istället att Jesu återkomst ska vara synlig för alla.⁴¹⁵ I synen på uppryckandet och Jesu hemliga återkomst har det alltså skett ett dramatiskt skifte från tidigare generationers pingstförkunnare och är ytterligare ett tecken på att man lämnat Darbys tankar.

Dessa fem teman; fokusering på skapelse och miljö, ett tydligt betonande av gudsrikes-teologin från Ladd, ett avståndstagande från den darbyistiska dispensationalismen, ett mindre och mildare fokus på domen samt avståndstagandet från läran om det hemliga uppryckandet är alltså gemensamt för den nya pentekostala eskatologin. Men det finns även områden där man skiljer sig åt.

Ett område där det tycks finnas en viss skillnad är synen på det judiska folket. Både Eckerby och Lennartsson betonar det judiska folkets eskatologiska roll tydligt. Särskilt betonas judarnas återvändande till Israel som ett tidstecken⁴¹⁶ och för Lennartsson är det till och med en förutsättning att judar är på plats i Jerusalem för att Jesu återkomst ska kunna ske.⁴¹⁷ Josefsson betonar dock inte alls judarnas roll i sina punkter för en ”trygg eskatologi”. Tvärtom har han istället placerat ”judarnas eskatologiska funktion” som en underrubrik till ”Bero-

---

⁴¹¹ Edsinger 2014, s 7-8.

⁴¹² McGrath 2007, s 478, 485.

⁴¹³ McGrath 2007, s 478.

⁴¹⁴ Taylor 2007, s 688. “The modern moral order... should put an end to all this (divine violence, min kommentar)... and even among believers there has been a ‘Decline of Hell’.”

⁴¹⁵ Lennartsson 2012; Josefsson 2012, s 16.

⁴¹⁶ Eckerby 2010, s 215-216.

⁴¹⁷ Lennartsson 2012.

endet av dispensationalismen” och under huvudrubriken ”Utmaningar med pingsts position”.⁴¹⁸ Beroendet av det judiska perspektivet betraktas således av honom som en utmaning för Pingströrelsen. I Teologiska nätverkets skrift har dock det judiska perspektivet en viktig roll för Jesu återkomst: ”Världens frälsning – när ’hedningarna i fullt antal nått målet’ – förbinds med Israels upprättelse som i sin tur hänger samman med Jesu återkomst” och man betonar att ”kallelsen till det judiska folket att vara Guds redskap står kvar.”⁴¹⁹

Ett annat område där det finns en viss oenighet är synen på tusenårsriket. Som tidigare har redogjorts för hade redan Ladd vissa svårigheter med att förstå tusenårsriket, även om han tydligt redogjorde för en premillennialistisk hållning.⁴²⁰ Stephen Travis menade dock att man skulle tolka tusenårsriket symboliskt (amillennialism)⁴²¹ och så även Eckerby.⁴²² Josefsson uttalar sig inte om tusenårsriket specifikt utan mer generellt om gudsriket.⁴²³ Som redogjordes för ovan betonade dock Lennartsson tusenårsrikets viktiga funktion i att återupprätta den skadade skapelsen,⁴²⁴ och detta blev även betoningen i Teologiska nätverkets skrift.⁴²⁵ Att synen på tusenårsriket har varit en svår fråga att enas kring menar även Donald Bloesch som till och med menar att det kanske är den doktrinen som splittrat modern evangelikalism mer än något annat.⁴²⁶ Pingsteologen Yong erkänner att det är svårt att förstå hur tusenårsriket exakt ska gestalta sig men han menar samtidigt att det kommer att vara ett framtida rike som upprättas efter Jesu återkomst.⁴²⁷ Den engelske pingsteologen Larry McQueen menar att det under senare år talas allt mindre om tusenårsriket både i predikningar och på pentekostala seminarier och han ser att detta främst beror på att yngre akademiker har övergett den dispensationalistiska modellen.⁴²⁸ Bloesch betonar dock att det bland flera välkända teologer finns ett nyvaknat intresse för tusenårsriket, han lyfter exempelvis fram Stanley Grenz, Jürgen Moltmann och Raymond Bulman.⁴²⁹ Läran om tusenårsriket kommer förmodligen även framöver vara en fråga som man har olika syn på inom pentekostala och evangelikal kretsar även om det hu-

---

⁴¹⁸ Josefsson 2015, s 13.

⁴¹⁹ *Jesus kommer* 2012, s 48.

⁴²⁰ Ladd 1980, s 113-114.

⁴²¹ Travis 2001, s 72.

⁴²² Eckerby 2010, s 219.

⁴²³ Josefsson 2015, s 18.

⁴²⁴ Lennartsson 2012.

⁴²⁵ *Jesus kommer* 2012, s 10, 24.

⁴²⁶ Bloesch 2004, s 87.

⁴²⁷ Yong 2014, s 51.

⁴²⁸ McQueen 2012, s 2.

⁴²⁹ Bloesch 2004, s 90.

vudsakligen, om man följer Teologiska nätverkets linje, kommer vara den premillennialistiska linjen som har störst inflytande inom den svenska Pingströrelsen i nuläget.

Jag tror att den skapelsebetonade gudsrikesteologi har möjlighet att bli den nya huvudfåran inom Pingströrelsen de kommande åren. Delvis eftersom det Teologiska nätverket, och skriften *Jesus kommer*, redan från början inneburit en viss konsensus bland inflytserika personer inom den svenska Pingströrelsen. Vill man vara lite kritisk kan man framhålla att det är ett delvis elitistiskt projekt där framträdande penetekostala teologer haft mycket att säga till om. Som vi såg tidigare finns det andra predikanter, som Owe Lindeskär, som istället i allt väsentligt håller fast vid linjen från Pethrus. Som Lindén skrev hade Pethrus bok *Jesus kommer* ett tydligt ”väckande och varnande budskap”, med starka kontraster om dom och härlighet som krep tag i läsaren.⁴³⁰ Om samma entusiasm kan väckas utifrån Teologiska nätverkets skrift återstår att se. Bara för att man inom ett teologiskt nätverk och bland inflytelserike pastorer har funnit en viss konsensus kring en ny eskatologisk riktning betyder det ju inte att den nya linjen per automatik kommer anammas bland vanliga församlingsmedlemmar. I Nordamerika har det exempelvis vuxit fram en tydlig diskrepans mellan hur akademiskt skolade pentekostala predikanter och lekmännen ser på dessa frågor. Teologiprofessorn Matthew K. Thompson menar exempelvis att dispensationalismen i USA idag är starkare än någonsin, även ekumeniskt och i samhället, på grund av den otroligt populära Left Behind-serien.⁴³¹ Samtidigt menar han att de flesta pentekostala teologer och många predikanter övergett dispensationalismen.⁴³² Även teologiprofessorn Glen W. Menzies från Minnesota understryker att dispensationalismen minskat i betydelse för amerikanska unga pingstteologer.⁴³³

6.8. Sammanfattning

Från 2010 finns det inom Pingströrelsen tecken på ett nyvaknat intresse för eskatologiska frågor och flera personer, exempelvis Eckerby, Lennartsson, Josefsson och Teologiska nätverket har på olika sätt gett uttryck för detta. Kontrasten gentemot Pethrus dispensationalistiska eskatologi är tydlig på flera punkter. Man betonar exempelvis tydligt skapelse och miljöper-

---

⁴³⁰ Lindén 1980, s 51.

⁴³¹ Thompson 2010, s 40-41.

⁴³² Thompson 2010, s 51.

⁴³³ Menzies 2015, s 86.

spektivet och gudsrikesteologin från Ladd har anammats. Dispensionalismen lyser med sin frånvaro, domsperspektivet har försvagats och läran om det hemliga uppräckandet har försvunnit. I synen på judarnas eskatologiska roll och i synen på tusenårsriket finns en viss oenighet. Teologiska nätverkets skrift *Jesus kommer*, som får betecknas som huvudfåran av den nya eskatologiska linjen, menar dock att judarnas eskatologiska roll fortfarande anses viktig liksom tanken på ett premillennialistiskt jordiskt tusenårsrike. Teologiska nätverket kan dock anses vara mer av en teologisk elit inom den svenska Pingströrelsen och det är inte säkert att dessa tankar automatiskt får spridning bland vanliga församlingsmedlemmar. I USA finns det exempelvis en tydlig diskrepans mellan hur vanliga församlingsmedlemmar tänker och de akademiskt skolade pingstvännerna.

7. Slutsatser och diskussion

7.1. Inledning

I detta, uppsatsens sista, kapitel sammanfattas resultatet och redogörs för hur syftet och frågeställningen har besvarats. Sedan följer en diskussion av hur resultatet av uppsatsen kan förstås och vad det kan få för konsekvenser för dagens svenska pingströrelse.

7.2. Sammanfattning av resultat

Uppsatsen syfte har varit att belysa den svenska Pingströrelsens förändrade eskatologiska betoningar mellan åren 1912-2012, samt lyfta fram de viktigaste företrädarna, idéerna och orsakerna som bidragit till dessa förändrade betoningar. Frågeställningen som skulle besvaras var: Hur har den svenska Pingströrelsens eskatologiska betoningar förändrats från Lewi Pethrus bok *Jesus kommer* från 1912 fram till Teologiska nätverket i Pingst och dess skrift *Jesus kommer* från 2012. Särskilt fokus har givits till att undersöka förhållandet till den Darbyistiska dispensationalismen samt det nyevangelikala inflytandet från George Eldon Ladd.

Utifrån material som redovisats urskiljs fyra idéströmningar som löper genom den studerade tidsperioden. Den första idéströmningen var Lewi Pethrus "Jesus kommer-teologi" som introducerades 1912 genom hans inflytelserike bok *Jesus kommer*. I enlighet med den dispensationalistiska teologin ligger stort fokus på domsperspektivet, dels den yttersta domen, men även en betoning på Guds dom över Sverige som land på grund av människors synd. Berättelsen om Sodom och Gomorra utgör det stora exemplet och Pethrus menar att den enskilde troende har en viktig roll, liksom Lot, för att "skydda staden". Sedeslösheten, tystnaden i frågan om Jesu återkomst, världsligheten samt den stora andeutgjutelsen kopplat till pingstväckelsen betraktas som tydliga tecken på att Jesu ankomst är nära. Den darbyistiska läran om Jesu osynliga återkomst och det hemliga uppräckandet predikas också med emfas och Pethrus uppmanar därför läsaren att ständigt vara redo för Jesu återkomst som kan ske när som helst. För Pethrus är också läran om tusenårsriket tydlig där jorden skall återställas till sitt ursprungliga paradisiska tillstånd den hade före syndafallet. Tusenårsriket har i Pethrus beskrivning, i enlighet med darbyismen, en tydligt judisk karaktär där apostlarna tillsammans med Jesus ska regera. Det judiska folkets eskatologiska uppgift är enbart kopplat till den

yttersta tiden och de har ingen viktig funktion i övrigt. En viktig tanke för Pethrus är också att det skall komma en ny himmel och en ny jord och att den gamla jorden skall försvinna och brinna upp. Därför bör man som kristen inte fästa sig vid det jordiska utan snarare längta efter den himmelska härligheten. En del av bokens budskap, som även fanns i andra pentekostala traditioner, har senare ifrågasatts av pentekostala teologer och forskare. Exempelvis läran om det hemliga uppryckandet samt det eskapistiska draget i eskatologin. Även efter Pethrus bortgång var hans tankar fortsatt viktiga och i början av 1980-talet skrev exempelvis pingstpastorn Jack-Tommy Ardenfors en bok som i stora stycken påminde om *Jesus kommer*. Även i vår tid har dessa tankar fortsatt att ha inflytande genom exempelvis Owe Lindeskärs bok *Jesus och hans tillkommelse* som kom ut 2013.

Den andra idéströmningen tog sin början efter andra världskriget och sträckte sig huvudsakligen fram till slutet av 1980-talet. Den benämns som Harmageddonteologi, på grund av fokuseringen på att civilisationen ska gå under i ett tredje världskrig som får sin kulmen i slaget vid Harmageddon. Efterkrigstidens kalla krig med antikommunistiska drag, supermakternas massförstörelsevapen och stora arméer spelade stor roll för utformandet av eskatologin. Dessa tankar fick stor spridning under 1970-talet genom Thoralf Gilbrant och Hal Lindseys böcker som översattes till svenska. Pingstpastorn Josef Östby var en av dem som förde vidare Lindseys tankar i sin bok *Framtiden är vår*, bland annat tanken om att EG skulle vara grunden för ett antikristligt tiostatsförbund. För den svenska Pingströrelsen var dock Gilbrant den tydligaste rösten genom den populära bokserien *Tidens tecken*. I och med Israels upprättande som stat 1948 och judarnas intagande av Jerusalem 1967 blev det judiska perspektivet för eskatologin också starkare för att så småningom bli ett av det viktigaste perspektivet av alla. Darbyismens tolkningsmönster var fortfarande ohotad men genom en omtolkning av judarnas roll och funktion kan ändå en viss uppluckring skönjas i det darbyistiska systemet och den tidigare betoningen på ett tydligt åtskiljandet mellan judarnas och församlingens tidsålder suddas ut. Noterbart är också att Gilbrant i bokserien *Tidens tecken* inte talar så mycket om en framtida evig dom utan mer om Guds dom genom civilisationens undergång här och nu på jorden. Som också Gunner hävdar i sin avhandling blir det ett större eskatologiskt nutida fokus, på exempelvis staten Israel, och det framtida perspektivet med Jesu återkomst får en mindre framträdande plats. Till skillnad från Pethrus menar också Gilbrant att församlingen skall ryckas upp *före* vedermödans lidande skall

drabba jordens invånare och inte mitt i vedermodan som Pethrus hävdade. Att bli frälst får därför en dubbel positiv effekt, dels att komma till himlen men också att slippa det analkande tredje världskriget och civilisationens undergång. Det fanns även andra röster, exempelvis Alf Lindberg, som försökte ge en mindre spekulativ bild av eskatologin och han gav även en något mjukare beskrivning av domen. Lindberg håller dock tydligt fast vid den dispensationalistiska grunden i allt väsentligt, exempelvis i synen på Jesu återkomst i två steg. En annan kritisk röst var Samuel Svensson som ifrågasätter den negativa bild av EG/EU som Lindsey och Östby ger. Det finns fortfarande företrädare för Harmageddonteologin idag och exempelvis synen på EU fortsätter att engagera frikyrkliga företrädare.

Från 1980 och framåt börjar en tredje idéströmning göra sitt intåg på svenska mark genom att George Eldon Ladds bok *De yttersta tingen* översätts till svenska. Han går där tydligt emot den dispensationalistiska eskatologin på flera punkter. Han förkastar exempelvis tanken på att Gud har två gudfolk och han förnekar också läran om Jesu återkomst i två steg. Istället inför Ladd ett nytt tänkande⁴³⁴ där förkunnelsen om gudsrikets utbredande står i centrum. Gudsriket är redan här, och den yttersta tiden har redan kommit i och med pingstdagen, men gudsrikets fullbordning skall ske först vid Jesu återkomst. Denna, redan nu/ännu inte-teologi, innebär en mer realiserad eskatologi och den blev med tiden mycket betydelsefull även för Pingströrelsen i stort, vilket exempelvis Amos Yong betonar.⁴³⁵ Ladd fick delvis problem med läran om tusenårsriket, trots att han är tydligt premillennialistisk, vilket så småningom kom att få betydelse för senare teologer. Han renodlar domsperspektivet och menar att det bara handlar om en enskild eskatologisk domsakt och inte flera stycken som dispensationalismen lär. I Sverige togs Ladds tankar emot först av lärarna på Örebro Missionsskola, där även många blivande pingstpastorer studerade. En av dess lärare, Mikael Tellbe, blev en tydlig förespråkare för Ladds idéer och spred dessa tankar även in i Pingströrelsen. Stephen Travis bok *Slutet på historien*, som gavs ut på det då samägda förlaget Libris, pläderade också för Ladds gudsrikesteologi och kritiserade samtidigt kraftfullt dispensationalismens och Harmageddonteologins, som han menade, spekulativa tankar. Den pentekostala teologen och bibelläraren Björne Erixon gav tidigt uttryck för Ladds eskatologi genom en artikel i *Tro och Liv* 1986. Annars präglades 90-talet och 00-talet till stor del av

---

⁴³⁴ För den svenska pingströrelsen. I andra sammanhang hade detta sätt att tänka delvis funnits tidigare.

⁴³⁵ Yong 2014, s 51.

tystnad i de eskatologiska frågorna. En förändrad omvärld efter Sovjetunionens fall, uteblivna profetior och personliga dåliga erfarenheter av den dispensationalistiska eskatologiska förkunnelsen beskrevs av Gunner och Tellbe som en del av förklaringen till detta. Gunner siade dock om att det ”en bit in på 2010-talet” skulle komma ett nytt intresse för de eskatologiska frågorna.

En fjärde idéströmning har sedan början av 2010-talet också kunnat skönjas och ett visst nyvaknat intresse för de eskatologiska frågorna verkar finnas. Roland Eckerby, Göran Lennartsson, Ulrik Josefsson och Teologiska nätverket har alla uttalat sig i om eskatologin på olika sätt och presenterar en form av ”skapelsebetonad gudsrikesteologi”. Man har klivit bort från det dispensationalistiska ramverket och istället anammat stora delar av Ladds gudsrikestänkande. Detta syns exempelvis på: att man inte längre talar om Jesu osynliga ankomst eller något uppräckande och att fokus på tidstecknen får också mindre utrymme. Betoningen av judarnas eskatologiska roll finns dock fortfarande kvar men inte den skarpa uppdelningen mellan Israel och församlingen som Pethrus och Darby hade. Betoningen i Teologiska nätverkets skrift *Jesus kommer* ligger på skapelsens upprättelse och klimat- och miljöproblematiken, snarare än ”sedeslöshet” och ”världslighet” som Pethrus betonade. Betoningen ligger heller inte längre främst på att rädda själar till himlen utan på gudsríkets utbredande. I synen på tusenårsriket finns det två olika perspektiv som lyfts fram. Eckerby företräder en amillennialistisk syn på tusenårsriket medan Lennartsson och det Teologiska nätverket pläderar för en premillennialistisk syn. Precis som hos Pethrus och Gilbrant menar de att tusenårsriket kommer innebära en förvandlad och upprättad skapelse och det kommande riket ses också som lösningen på dagens miljö- och klimatproblem. Överlag är det en optimistisk ton i den gudsríketsbetonade eskatologin där de positiva aspekterna betonas. Ordet vederböda nämns inte över huvud taget i skriften *Jesus kommer* och domen har fått en mycket undanskymd plats, i stor kontrast till äldre företrädare som Pethrus, Gilbrant och även Ladd. Som McGrath och Taylor hävdar kan detta delvis bero på en allmän modernistisk trend som sedan 1980-talet innebär att det blivit ovanligare att man pratar om domen och helvetet inom evangelikala sammanhang i västvärlden.⁴³⁶

---

⁴³⁶ Taylor 2007, s 688; McGrath 2007, s 478, 485.

7.3. Slutliga reflektioner och vidare frågor

Utifrån de resultat som här redovisats vill jag nu slutligen lyfta fram några frågor, en del av mer praktisk teologisk karaktär och andra av mer systematisk teologisk eller metodologisk karaktär. Dessa frågor knyter an till de förändrade eskatologiska betoningar som uppenbart har skett och uppsatsen har redogjort för ett par sådana skiften. Innan Pethrus gav ut boken *Jesus kommer* skedde en förändring i USA från en tidigare postmillennialism till premillennialism. Detta berodde både på yttre faktorer, som exempelvis det blodiga inbördeskriget, som bidrog till en förändring från framtidsoptimism till framtidspessimism och idémässiga faktorer som William Millers beräkningar på Jesu återkomst utifrån Danielsboken. När Darby sedan klev in på banan var marken i flera avseenden redan förberedd. Som kyrkohistorikern Stig Hällzon skriver om förutsättningarna för den engelska metodistväckelsen: "England var berett för John Wesley och John Wesley för England".⁴³⁷ Några årtionden senare kan samma sak sägas om Pethrus och "Jesus kommer-teologin". Marken var förberedd för ett väckande budskap om Jesu snara återkomst. Fredrik Fransson hade predikat om detta i flera årtionde och genom pingstväckelsens framfart fick den dispensationalistiska idén stort gehör på svensk mark. Som Gunner visade skedde sedan förändringar i omvärlden med Israel, Sovjetunionen och arabvärlden som ledde till att dispensationalismen reviderades en del och efter två världskrig och ett kallt krig var många mottagliga för att lyssna på ett mer dystopiskt eskatologiskt budskap som tydligt knöt an till dessa förändrade omvärldshändelser. Harmageddonteologin fick då under ett par årtionden stort utrymme i många pingstförsamlingar. Efter kalla krigets slut och EU:s utvidgning kom dock dessa tankar i vanrykte och under en tid försvann den eskatologiska förkunnelsen från många pingstförsamlingar. På senare tid har dock Ladds gudsrikesteologi, i reviderad form, anammats av åtminstone en grupp pentekostala teologer och pastorer. Om den eskatologin på sikt får lika stort inflytande som Pethrus Jesus kommer-teologi återstår att se.

Under kalla kriget var det lösningar till den tidens problem som presenterades av eskatologin, nämligen att lämna jorden innan allt brakade loss. När det nu istället under ett par årtiondens tid varit fokus på klimat och miljö har istället detta fokus lyfts fram inom eskatologin och därför betonas istället det jordiska, skapelseperspektivet starkt, och man talar

---

⁴³⁷ Hällzon 1992, s 20.

inte längre om att lämna jorden med dess invånare åt sitt öde. Man kanske kan fråga sig hur länge Ladds inflytande kommer bestå och om nya teologer med andra förklaringsmodeller så småningom istället får det eskatologiska utrymmet. Troligtvis är det bara en tidsfråga innan något nytt perspektiv bryter igenom, men frågan är vad. Som uppsatsen har visat är detta dock i hög grad beroende på yttre faktorer. Samhällsförändringar spelar stor roll men också förändringar inom kyrkorna. Som nämndes tidigare så menar Faupel att den futuristiska idétraditionen som inspirerade Darby ursprungligen var en katolsk idé som utarbetades som ett svar på reformatörernas negativa syn på påven och den katolska kyrkan.⁴³⁸ Och som Ma skrev kan den bokstavliga bibeltolkningen som dispensationalismen omfamnade ses som en motrörelse till den tidens bibelkritik.⁴³⁹ Gunner menar kan också Harmageddonteologins antikatolska och antiekumeniska inslag kan ses som en reaktion på kyrkornas världsråds framväxt.⁴⁴⁰ Men förutom yttre förändringar behövs också ett budskap som människor kan och vill omfamna. Ofta är också budskapet, vilket den här uppsatsen har lyft fram, tydligt kopplat till en person som lyckas presentera det på ett övertygande sätt. Yttre faktorer (världsliga och inomkyrkliga) kopplat med en övertygande idé som ofta också framförs av en kraftfull person tycks kunna innebära en förändrad eskatologi. Gunner menar att dessa kraftfulla personer, nästan alltid en man, ofta är inflytelserika inom sina respektive religiösa sammanhang.⁴⁴¹ Som exempelvis Pethrus.

Som nämnts ovan siade Gunner 1996 om att det en bit in på 2010-talet på nytt skulle komma ett nytt eskatologiskt intresse, detta eftersom det tidigare har skett med ungefär en generations intervall och därför borde vara dags igen vid den tiden.⁴⁴² Han för ett resonemang om vad som kommer bli huvudfrågan nästa gång och tycker sig då, 1996, se tecken på att islam kan bli det nya hotet som man förhåller sig till.⁴⁴³ I detta tycks han dock ha haft fel eftersom klimathotet och miljön varit det primära eskatologiska fokusområdet de senaste åren. Men kanske kan även andra dramatiska händelser i omvärlden påverka betoningarna framöver. Hur ska västvärlden exempelvis hantera de 65 miljoner flyktingarna i världen, eller de fortsatta terrordåden? Vad kommer hända om Rysslands aggresivitet fortsätter eller om den

---

⁴³⁸ Faupel 1996, s 96.

⁴³⁹ Ma, 1999, s 54.

⁴⁴⁰ Gunner 1996, s 300. Se exempelvis Gilbrant 1974a, s 144, 146.

⁴⁴¹ Gunner 1996, s 342.

⁴⁴² Gunner 1996, s 341.

⁴⁴³ Gunner 1996, s 341-342.

komplikerade och långdragna konflikten i Syrien sprider sig till större områden. Hur kommer Europa se ut efter en genomförd Brexit? Vad händer efter nästa presidentvalet i USA eller om högerextrema krafter fortsätter att vinna politisk makt i Europa? Som Gunner skriver brukar det sällan ta lång tid för apokalyptiken att finna nya uttrycksformer.⁴⁴⁴ Vem denne nye eskatologiske talesperson dock blir, och vad det eskatologiska budskapet kommer att innehålla, återstår dock att se.

Det senaste seklet har den svenska Pingströrelsen flera gånger, med några decenniers mellanrum, funnit nya sätt att uttrycka eskatologin. Man kan fråga sig om denna, relativt frekventa, föränderlighet är av godo eller av ondo. Å ena sidan är föränderligheten kanske en möjlighet att ständigt vara relevant för den värld och det samhälle man lever i för att ge människor svar på samtidens utmaningar och stora frågor. Å andra sidan kan denna flexibilitet på sikt leda till att frågorna om eskatologi faller i vanrykte. Den pingstvän som är äldre och därmed har genomlevt två tre eskatologiska lärokast, eller någon som studerat frågorna över en hundraårsperiod, kanske kan uppleva denna eskatologiska föränderlighet som fladdrigt och labilt. Kan det istället vara en fördel för Pingströrelsen att åtminstone i den eskatologiska läromässiga grunden hitta en slitstark eskatologi som håller över längre tid? De eskatologiska betoningarna kan då betonas svagare eller starkare, beroende på yttre faktorer, men den ideologiska grunden förblir intakt och skapar stabilitet och läromässig trovärdighet. Annars riskerar rörelsen attoreflekterat slitas med i nästa eskatologiska lärokast. Detta lyfter på grundläggande frågor om teologisk metod och hur man framöver vill jobba med att formulera den systematiska teologin. Varför ska man framöver välja den ena läran framför den andra? Uppsatsens resultat pekar därmed vidare mot andra typer av forskningsuppgifter för den pentekostala teologin.

---

⁴⁴⁴ Gunner 1996, s 342.

8. Källförtckning

8.1. Tryckt material och litteratur

- Althouse, Peter (2003). *Spirit of the Last Days. Pentecostal Eschatology in Conversation with Jürgen Moltmann*. New York: T & T Clark International.
- Althouse, Peter (2005). "‘Left Behind’—Fact or Fiction: Ecumenical Dilemmas of the Fundamental Millenarian Tensions within Pentecostalism", i *Journal of Pentecostal Theology* vol. 13, nr 2.
- Alvarsson, Jan-Åke (2007). *Pingstväckelsens etablering i Sverige*. I Claes Waern (huvudred.). *Pingströrelsen. Del 1. Händelser och utveckling under 1900-talet*. Örebro: Libris förlag.
- Alvarsson, Jan-Åke (2010). "Jesus kommer". I Alvarsson, Jan-Åke & Boström, Martin (red.) *I ljuset av återkomsten – en bok om tro och liv*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Alvarsson, Jan-Åke (2014). *Om Pingströrelsen... Essäer, översikter och analyser*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.
- Andersson, Allan (2004). *An Introduction to Pentecostalism*. Cambridge: Cambridge University Press
- Ardenfors, Jack-Tommy (1982). *Jesus kommer*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.
- Ardenfors, Jack-Tommy (1985). *Medan vi väntar*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.
- Asp, Samuel (1987). "Predikantveckan 1986", i *Pingströrelsens årsbok*.
- Berglund, Louise (2015). *Källor och metod*. I Louise Berglund & Agneta Ney (red.) *Historikerns hantverk*. Lund: Studentlitteratur.
- Bertone, John A. (2010). *Seven Dispensations or Two-Age View of History. A Pauline Perspective*. I Peter Althouse & Robbt Waddell (red.) *Perspectives in Pentecostal Eschatologies. World Without End*.
- Bloesch, Donald G. (2004). *The Last Things – Resurrection, Judgement, Glory*. Downers Grove Illinois: Inter Varsity Press.
- Bundy, David (2009). *Visions of Apostolic Mission. Scandinavian Pentecostal Mission to 1935*. Uppsala: Uppsala University Library.
- Carlsson, Carl-Gustav (1990). *Människan, samhället och Gud. Grunddrag i Lewi Pethrus kristendomsuppfattning*. Lund: Lund University Press.

- Claeson, Birger (1951). *Dom över Sverige. Syner och varningar av Birger Claesson*. Örebro: Evangeliipress.
- Dayton, Donald W. (1987). *Theological Roots of Pentecostalism* London: The Scarecrow Press, Inc.
- D'Elia, John A. (2008). *A Place at the Table: George Eldon Ladd and the Rehabilitation of Evangelical Scholarship in America*. Oxford: Oxford University Press.
- Djurfeldt, Olof (2007). *Att bygga efter Bibelns mönster. Kännetecken på den svenska Pingströrelsen*. I Claes Waern (huvudred.) *Pingströrelsen. Del 2. Verksamheter och Särdrag*. Örebro: Libris förlag.
- Eckerby, Rolan (2007). *Olärd och andefylld eller lärd och andefattig?* I Claes Waern (huvudred.) *Pingströrelsen. Del 2. Verksamheter och särdrag under 1900-talet*. Örebro: Libris förlag.
- Eckerby, Roland (2010). *Tidstecknen, tusenårsriket och himlen*. I Alvarsson, Jan-Åke & Boström, Martin (red.) *I ljuset av återkomsten – en bok om tro och liv*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Edsinger, Olof (2014). *Domen. Evangeliets bortglömda dimension*. Stockholm: CredoAkademin.
- Erickson, Millard J. (1992). *Tusenårsriket dröm eller verklighet?* Stockholm: Dagengruppen AB.
- Erixon, Björne (1986). "Pingströrelsens eskatologi", i *Tro och liv* nr 6.
- Faupel, D. William (1996). *The Everlasting Gospel. The Significance of Eschatology in the Development of Pentecostal Thought*. Sheffield, UK: Sheffield Academic Press.
- Fransson, Fredrik (1897). *Himlauret eller Det profetiska ordet*. Stockholm: Redaktionen af Sanningsvittnet Förlag.
- Franzén, Bert (1982). *Eskatologiska motiv i svensk frikyrklig predikan*. I Härdelin, Alf (red.) *Predikohistoriska perspektiv*. Uddevalla: Skeab Förlag AB.
- Gilbrant, Thoralf (1973). *Tidens tecken. Del 1*. Stockholm: Den Kristna Bokringen.
- Gilbrant, Thoralf (1974a). *Tidens tecken. Del 2*. Stockholm: Den Kristna Bokringen.
- Gilbrant, Thoralf (1974b). *Tidens tecken. Del 3*. Stockholm: Den Kristna Bokringen.
- Gilbrant, Thoralf (1975). *Tidens tecken. Del 4*. Stockholm: Den Kristna Bokringen.
- Gilbrant, Thoralf (okänt årtal a). *Jesus är nära*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.

- Gilbrant, Thoralf (okänt årtal b). *Tidens tecken*. (Samlingsvolym). Stockholm: Den Kristna Bokringen.
- Gilbrant, Thoralf (1994). *EU i politik och profetia*. Stockholm: InterSkrift
- Goetz, William R. (1983) *Uppenbarelseboken och vår tid*. Stockholm: Den kristna bokringen.
- Gregory, Brad S. (2012). *The Unintended Reformation. How a Religious Revolution Secularized Society*. Cambridge, Massachusetts and London England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Grenholm, Carl-Henric (2006). *Att förstå religion. Metoder för teologisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Gros, FSC, Jeffrey (2010). *Hope for Eternal Life. Perspectives for Pentecostals and Catholics*. I Peter Althouse & Robby Waddell (red.) *Perspectives in Pentecostal Eschatologies*. Cambridge: James Clark & Co.
- Gunner, Göran (1996). *När tiden tar slut. Motivförskjutningar i frikyrklig apokalyptisk tolkning av det judiska folket och staten Israel*. Malmö: TeamOffset.
- Hjelm, C. G. (1953) *Från Söders höjder till Sions berg* Örebro: Evangeliipress.
- Hjelm C. G. (1955) *Är Rysslands växande välde vildjuret?* Jönköping: Svenska Alliansmissionens Förlag.
- Hollenweger, Walter J. (1997). *Pentecostalism. Origins and Developments Worldwide*. Massachusetts, USA: Hendrickson Publishers, Inc.
- Hällzon, Stig (1992). *Han red för Gud, en bok om John Welsey*. Örebro: Evangelipress förlag.
- Janzon, Göran (2008). *Örebro Missionsskola – profil och brytpunkter under hundra år*. I Janzon, Göran, Mellergård, Pekka & Swahn, Willy (red.). *Örebro Missionsskola 1908-2008. Uppdraget*. Örebro: Örebro Teologiska Högskola.
- Jenkins, Philip (2007). *The Next Christendom, The Coming of Christianity*. Oxford: University Press.
- Johansson, Bo (2000). *Judendomen – i kristet perspektiv*. Malmö: Arcus Förlag.
- Josefsson, Ulrik (2005). *Liv och över nog. Den tidiga Pingströrelsens spiritualitet*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.
- Kärkkäinen, Veli-Matti (2002). *Toward a Pneumatological Theology*. Lanham: University Press of America.
- Ladd, George E. (1974). *The Presence of the Future*. London: SPCK.

- Ladd, George E. (1980). *De yttersta tingen*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Lamp, Jeffrey (2014). "New Heavens and New Earth Early Pentecostal Soteriology as a Foundation for Creation Care in the Present" i *Pneuma* vol. 36.
- Lennartsson, Göran (2015). *Inympad. Om kristendomens judiska rötter*. Uppsala: Livets Ords Förlag.
- Lindberg, Alf (1977). *Trons budskap*. Örebro: Evangelii press.
- Lindberg, Alf (1985). *Väckelse frikyrklighet pingströrelse – Väckelse och frikyrka från 1800-talets mitt till nutid*. Ekerö: Pingstskolornas Skriftserie.
- Lindberg, Alf (1991). *Förkunnarna och deras utbildning: utbildningsfrågan inom Pingströrelsen, Lewi Pethrus ideologiska roll och de kvinnliga förkunnarnas situation*. Lund: Lund University Press.
- Lindén, Ingemar (1974). "Från Fredrik Fransson till Lewi Pethrus. Hur vi fick en ny apokalyptik." i *Tro och liv* nr 3.
- Lindén, Ingemar (1980). *Apokalyptik. Fem seklers syn på de yttersta tingen*. Stockholm: Gummessons.
- Lindeskär, Owe (2013). *Jesus och hans tillkommelse*. Värnamo: Semnos Förlag.
- Lindsey, Hal (1973). *Vart är mänskligheten på väg?* Örebro: Evangelii Press.
- Ma, Wonsuk (1999). "Biblical Studies in the Pentecostal Tradition: Yesterday, Today, and Tomorrow" i Murray W. Dempster m.fl. (red.) *The Globalization of Pentecostalism. A Religion made to Travel*. Carlisle, UK: Paternoster Publishing.
- McClung, Jr, Grant L. (1999). "Try To Get People Saved" Revisiting the Paradigm of an Urgent Pentecostal Missiology i Murray W. Dempster m.fl (red) *The Globalization of Pentecostalism. A Religion Made to Travel*. Carlisle, UK: Paternoster Publishing.
- McGrath, Alister (2007). *Christian Theology. An introduction. Fourth Edition*. Oxford: Blackwell Publishing.
- McQueen, Larry R. (2010). *Earley Pentecostal Eschatology in the Light of The Apostolic Faith, 1906-1908* i Peter Althouse & Robby Waddel (red.) *Perspectives in Pentecostal Eschatologies*. Cambridge: James Clarke & Co.
- McQueen, Larry R. (2012). *Toward a Pentecostal Eschatology. Discerning the Way Forward*. Blandford, UK: Deo Publishing.

- Menzies, Glen W. (2015). *Assessing N. T. Wright's reading of Paul through the lens of Dispensationalism*. I Janet Meyer Everts & Jeffrey S. Lamp (red.) *Pentecostal Theology and The Theological Visions of N. T. Wright*. Cleveland, Tennessee: CPT Press.
- Moltmann, Jürgen (1997). *Den Gud som kommer. Kristen eskatologi*. Stockholm Im: Verbum förlag AB.
- Moltmann, Jürgen (2003). Förord i Peter Althouse (red.) *Spirit of the Last Days. Pentecostal Eschatology in Conversation with Jürgen Moltmann*. New York: T&T Clark International.
- Nel, Marius (2016). "Rather Spirit-filled than learned! Pentecostalism's tradition of anti-intellectualism and Pentecostal theological scholarship" i *Verbum et Ecclesia* vol. 37 nr. 1.
- Nilsson, Holger (2016). Ett u-land när det gäller levande eskatologisk undervisning. *Dagen*, 12 juli.
- Nyström, David (2016). Brexit och uppenbarelseboken. *Dagen*, 6 juli.
- Olausson, Lennart (1994). *Från text till text*. I Lennart Olausson (red.) *Idéhistoriens egenart. Teori- och metodproblem inom idéhistorien*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Olson, Roger E. (2012). "Pietism and Pentecostalism: Spiritual Cousins or Competitors?" i *Pneuma* vol. 34 nr. .
- Pethrus, Lewi (1912). *Jesus kommer, Sju predikningar om Kristi tillkommelse*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.
- Pethrus, Lewi (1915). *Samlade skrifter. Band 4*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.
- Pethrus, Lewi (1925). *Ekumeniska mötet i Bibelns ljus*. Stockholm: Häroldens tryckeri.
- Pethrus, Lewi (1929). *Predikanten och hans utbildning. Ett ord till den troende allmänheten*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.
- Pethrus, Lewi (1952). *Jesus kommer, Sju predikningar om Kristi tillkommelse. Jubileumsupplaga*. Stockholm: Förlaget Filadelfia.
- Sahlberg, Carl-Erik (1977). *Pingströrelsen och tidningen Dagen – från sekt till kristet samhälle 1907-63*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Starrin, Bengt (2009). *Om distinktionen kvalitativ – kvantitativ i social forskning* I Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

- Stävare, Nils-Eije (2007a). *Sekulariseringen förändrade förkunnelsen*. I Claes Waern (huvudred.). *Pingströrelsen. Del 2. Verksamheter och särdrag under 1900-talet*. Örebro: Libris förlag.
- Stävare, Nils-Eije (2007b). *En mediemedveten väckelserörelse*. I Claes Waern (huvudred.). *Pingströrelsen. Del 2. Verksamheter och särdrag under 1900-talet*. Örebro: Libris förlag.
- Stävare, Nils-Eije (2009). *Processen bakom tillkomsten av Pingstförsamlingarnas Teologiska Seminarium*. Nils-Eije Stävare (red.) i *Tio år med PTS*. Forserum: Stema Print.
- Stävare, Nils-Eije (2015). *Pingströrelsens teologi och praktik under 1950-talet*. Jan-Åke Alvarsson & Nils-Eije Stävare (red.) *Vägskäl. Pingströrelsens kursändring under 1950-talet*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.
- Svenskt frikyrkolexikon* (2014). Jan-Åke Alvarsson (red.). Stockholm: Bokförlaget Atlantis.
- Svensson, Samuel (1992). *EG i den bibliska profetians ljus*. Åstorp: Gospel SAM AB.
- Taylor, Charles (2007). *A Secular Age*. Cambridge, Massachusetts and London England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Tellbe, Mikael (1997). *Lammet och Odjuret*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Tellbe, Mikael (2013). *Tillbaka till framtiden. Vad vi påstår, tror och vet om tidens slut*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Teologiska nätverket i Pingst (2012). *Jesus kommer*. Örebro: Libris förlag.
- Teologiska nätverket i Pingst (2014). *Trons hemlighet. Vägledning i de kristna grunderna*. Bromma: Teologiska nätverket i Pingst, Pingst – fria församlingar i samverkan.
- Thompson, Matthew K. (2010). *Kingdom Come, Revisioning Pentecostal Eschatology*. Blandford, UK: Deo Publishing.
- Thureson, Birger (2008). *Pingstvän på Örebro Missionsskola*. I Janzon, Göran, Mellergård, Pekka & Swahn, Willy (red.). *Örebro Missionsskola 1908-2008. Uppdraget*. Örebro: Örebro Teologiska Högskola.
- Travis, Stephen (2001). *Slutet på historien? Den yttersta tiden och mänsklighetens framtid*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Volf, Miroslav (1990). "On Loving with Hope: Eschatology and Social Responsibility", i *Transformation: An International Journal of Holistic Mission Studies* vol. 7 nr. 3.
- Waddell, Robby (2010). *Apocalyptic Sustainability. The Future of Pentecostal Ecology*. Cambridge: James Clarke & Co.

- Wahlström, Magnus (2007). *Omprövning av tidigare principer*. I Claes Waern (huvudred.). *Pingströrelsen. Del 2. Verksamheter och särdrag under 1900-talet*. Örebro: Libris förlag.
- Warrington, Keith (2008). *Pentecostal Theology, A Theology of Encounter*. London: T&T Clark.
- Yong, Amos (2005). *The Spirit Poured Out on All Flesh. Pentecostalism and the Possibility of Global Theology*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.
- Yong, Amos (2014). *Renewing Christian Theology. Systematics for a Global Christianity*. Waco, Texas: Baylor University Press.
- Östby, Josef (1986). *Framtiden är vår, en bok om Guds löften och morgondagens värld*. Stockholm: InterSkrift.

8.2. Internet

- Europeiska unionen (2015) *Europeiska unionens historia*. http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_sv.htm (åtkomst 2016-05-14).
- Hallquist, Gustaf (2015) *Diverse*. <http://www.roselike.com/citat.php> (åtkomst 2016-06-10)
- Lennartsson, Göran. (2012) *Kom, Herre Jesus*. <http://www.pingst.se/om-pingst/tidningen-pingst/artikel/kom-herre-jesus/> (åtkomst 2016-05-14).
- Nilsson, Holger (2016) *Flammor, profetisk tidsskrift*. <http://www.flammor.com/> (åtkomst 2016-05-14).
- Ramstrand, Ulrika (2004) *Småskrifter med pingstläran*. <http://www.pingst.se/om-pingst/tidningen-pingst/artikel/smaskrifter-med-pingstlaran/> (åtkomst 2016-05-14).
- Ramstrand, Ulrika (2011) *400 pastorer möts till Pastorsakademi*. <http://www.pingst.se/om-pingst/nyhet/400-pastorer-mots-till-pastorsakademi/> (åtkomst 2016-05-14).
- Ramstrand, Ulrika (2015) *Medlemsutveckling 1915-2014*. <http://www.pingst.se/om-pingst/fakta-och-forskning/statistik/> (åtkomst 2016-05-14)

8.3. Opublicerat material

- Josefsson, Ulrik (2012). "Jesu tillkommelse och eskatologi för hopp och utmaning". Powerpointpresentation. Presenterad på Pastorsakademin november 2012.